

dünebakan

Temmuz 2012

1

ÖLÇÜ

tatlı rüzgâr esiyor tarlamızda
rengi sarı deniz gibiyiz, dalga dalga
yüzünü güne çevirmiş milyonlarca çiçek
güneşe aşk şarkıları söylüyoruz
bakışları başka yöne dönük biri var
ona dünebakan diyoruz
geçmişe gelecekten bakan

içindekiler

Zamanın Gözleri

Sözün ve Anlamın Esrarlı
Yolculuğu: Edebiyat
Muhammed nur doğan

3 11

Söz Yolcusu

Hayatımın Matematiği

rabia özer

Ay Çekirdeği

Şahname'den Rapunzel'e Bin Yıllık Saç
Dağ Başını Duman Almış
çağlar simsoy

14 18

Dünden Portreler

Anadolu'yu Birbirine Katan Kadın:
Ayşe Hatun
anılcan sıçrayık

Hoş Sada

Çocuk Dostu
Bir Hassas Terazî
nurcan kıratlı kurtuluş

20 23

Evrindeki Ölçü ve Ahenk

Tek Kanatla Uçmak

zeynep hüsna suda akçelik

Nazende

Tarihçinin Kutusu

Tarihçiliğin Mihengi
mete han

26 28

"Edeb"iyatta Ölçü
nilgün bay

Kuşluk Vakti

Sararmış Sayfalar

Serviler
fazilet Karul

29 30

Kadim Medeniyet Ölçücü
ercan yeşilyer

Gülâbdân

Seyir Defteri

İnsanlık Ölçüleri
tevfik sayın

32 34

Ölçüsü Tutmayan Yazı
osman soner çağlar

Asal Sayı

Ülkü Tamer'in "Yazın Bittiği"
Şiirinde Doğa ve İnsan
Rabia Özer

36 39

Sultan Abdülmecid
Türbesi'ndeki "meftun"lar!

Sütlü Kahve

Zaman Terazisi
müzeyyen şahin

40 41

Müzikte Ölçü
polat karayel

Sayı 1
Temmuz 2012

Editör
Çağlar Simsoy

Dizgi / Tasarım
Elif Burhan

Düzeltiler
Rabiza Özer

Bu Sayıdaki Yazarlar
Zeynep Hüsna Akçelik
Nilgün Bay
Osman Soner Çağlar
Muhammed Nur Doğan
Mete Han
Fazilet Karul
Nurcan Kıratlı Kurtuluş
Rabia Özer
Tevfik Sayın
Müzeyyen Şahin
Anılcan Sıçrayık
Çağlar Simsoy
Ercan Yeşilyer

web
www.dunebakan.com

e-posta
dergi@dunebakan.com

twitter
twitter.com/dunebakanlar

İlk Adım

Osmanlıca öğrenme hevesinde olan bir grup insanın attığı adımdır Dünebakan. Öğrenilenlerin öğrenileceklerin yanında ne kadar küçük kaldığını her derste biraz daha iyi anlayan insanlardır Dünebakanlar. İsmek-Osmanlıca kursunda doğdu ve maksadının ötesinde geçti. Bunda, Berrin Hocamızın etki ve katkısı büyüktür.

Dünebakan, sadece bir dergi ismi değil, kolektif aklın adı aynı zamanda. Bir *geçmiş projesi* fikriyle doğsa da belirleyeni bugündür.

Çağımız fiziği ve bu fiziğin etkisindeki felsefe, *şimdiki zamanda yaptığımız gözlemin, geçmiş etkilendiğini* söylemekte. Bu görüş, algımıza ve klasik anlayışımıza tümüyle ters. Parçacık fiziğinin konusu olduğunu, makro ölçekte geçersizliğini, en azından tarih söz konusuysa anlam taşımadığını düşünebiliriz. Fakat geçmişe bugünden, bugünün şekillendirdiği akılla baktığımız unutulmamalıdır. Geçmişin herhangi bir kesitine bakarken elimizdeki verilerin şimdiki kadar boşluksuz olduğunu iddia edebilir miyiz? Etkileşim zincirini en küçük birimine kadar bilebilme ve tahlil edebilme gücüne sahip miyiz? Bir gün öncesinin bile bu kadar net resmini çıkartamayız. O halde çoğu çizgisi silikleşmiş, ışığı azalmış uzak geçmiş için yapabileceğimiz, eldeki verileri değerlendirmek ve aradaki boşlukları bugünün düşüncesi, bugünün kurgusuyla doldurmaktır. Dünebakan, dünü yaşadığı an kadar net gördüğü iddiasında değil, görebildikleriyle yeni bir resim oluşturma çabasındadır.

Düşünmeyi, olgularla olgular, nesnelerle nesneler, nesnelerle olgular arasında bağlantı kurabilme yeteneği olarak tanımlıyoruz. Birbiriyle bağlantısı olmayan bir sürü bilgi yığınıyla dolu aklı, akıl kabul edemiyoruz. Dün ile bugün arasında fiktisel köprüler kuramayan insanı belleksiz sayıyor, belleksiz insanınsa, insan olmaktan çok uzağa düştüğü düşünüyoruz. Başlıktaki gibi, bu bir ilk adımdır ve son olmayacaktır.

Dergide her sayıda belirli bir konumuz değil tamamımız olsun istedik. Belirlediğimiz tema üzerinde her kuldardan ürünü memnuniyetle kabul ettik. İlk sayıda belirlediğimiz tema, **ölçü**. Her yazımızın merkezine yerleştirmeyip, sadece temas etmekle yetindiğimiz de oldu.

Prof.Dr. Muhammed Nur Doğan, bizleri esrarlı bir edebiyat yolcuğuna çıkarıyor. Nurcan Kıratlı Kurtuluş, 1914 yılında çıkmış *Çocuk Dostu* isimli derginin çeviri yazısını ve anneliğin *hassas terazisi*yle bizimle. Rabia Özer, *Hayatımın Matematiği* isimli öyküyle ve *Ülkü Tamer* incelemesiyle ilk selamını veriyor. Çağlar Simsoy, *Rapunzel*'in saçlarının sanıldığından çok daha uzun olduğunu gösteriyor. Zeynep Hüsna Suda Akçelik, *evrendeki ölçü ve ahengi*, ayrıca *tek kanatla uçmanın* ne demek olduğunu yazıyor. Anılcan Sıçrayık, pek az bilinen tarihi bir kadın karakteri, *Ayşe Hatun*'u tanıtıyor. Fazilet Karul, *sararmış sayfalar*dan bir yazı çıkarıyor. Osman Soner Çağlar, *ölçüsü tutmayan* ilginç bir yazı ile aramıza katılıyor. Nilgün Bay, *edebiyatta ölçüyü* anlatıyor. Ercan Yeşilyer, *kadim medeniyet ölçüsüyle* şehirlerin şehrini yazıyor. Mete Han, *tarihçiliğin mihengini* gösteriyor. Tevfik Sayın, *insanlık ölçülerinden* kainata uzanıyor. Müzeyyen Şahin, *zaman terazisiyle* geçmişini hatırlatıyor.

Beklentilerden uzak, uzun bir yolculuk hevesiyle attığımız bu ilk adımda, desteklerini esirgemeyen tüm dostlara şükranlarımızı sunuyoruz.

Dünebakan

Sözün ve Anlamın Esrarlı Yolculuğu: Edebiyat

Prof.Dr. Muhammed Nur DOĞAN

Arkeolojik
keşifler
nasıl
toprak
katmanları
altında
yapılacak
bir arama
yolculuğu ile
mümkünse;
kelimelerin
dünyasını
keşfetme
işi de dil
malzemesinin
yığınları
arasında
gerçekleştirilecek
bir anlama
yolculuğu ile
mümkündür.

Edebiyat aslında bir yolculuktur... Zihnin zaman, mekan, kültür, dil, din, tasavvuf, bilim ve hayat ülkesine yolculuğu... Duygu ve düşüncelerin söz dediğimiz esrarengiz araç yardımı ile dış dünyaya gerçekleştirdiği esrarengiz seyahat... Kalbin ve ruhun inşirahı... İç dünyamızda kopan ruh fırtınalarımızın başka vadilere, başka iklimlere doğru akışı... Ruhun söz Cebrail'i ve anlam Refref'i eşliğinde sanatın arşına doğru gerçekleştirdiği miraç... Söz Musa'sının mana Hızır'ı ile güzellik abıhayatını bulmak için karanlıklar ülkesine seyahati...

Klasik edebiyatımızın zirve şahsiyetlerinden biri olan Nedim, bir beytinde diyor ki:

Her sözüm gülşen-i ma'nâya gönül bezminden
Gül gibi rengli nergis gibi mestâne gelir

Nesir diliyle söyleyecek olursak: "Benim şiirlerim, gönlümün meclisinden anlamın gül bahçesine gül gibi rengârenk, nergis gibi mest olmuş bir hâlde gelir."

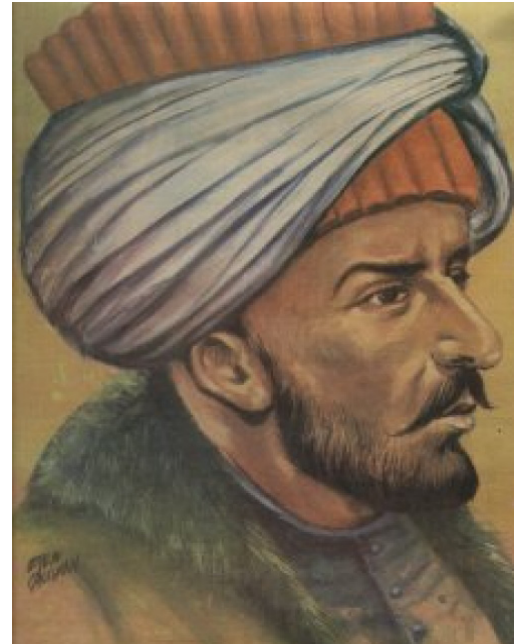
Edebiyatın bir yolculuk olduğunu bundan daha güzel anlatan bir örnek (üstelik bir şiir) olabilir mi?

Evet, Nedim'e göre edebiyat ve özellikle şiir, gönül/ruh meclisinden, anlamın gül bahçesine doğru gerçekleşen bir yolculuktur.

Aslında bu beyitte şairin gönlünün müşebbehün bihi (kendisine benzetileni) durumundaki "bezm" (yani meclis) ile telmih edilen, ruhlar âlemi; şiirin (ve şiirlerin yazılı hâli olan şiir kitaplarının) kendisine benzetileni olarak kullanılan "gülşen" (yani gül bahçesi) ile telmih edilen de, varlık dünyasıdır. Çünkü, inanışa göre, insanoğlu dünyaya gelmeden önce Allah ruhlara "Elestü bi Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)" diye hitap etmiş; ruhlar da bu hitaba "Belâ (Elbette!)" diye cevap vermişlerdir... Tasavvuf ki-

taplarında Allah'ın bu hitabı ve ruhların ikrarı, bir meclis metaforu ile canlandırılmıştır. Ruhların sarhoş olmasına yol açan ilâhî hitap şaraba (aşk şarabı); ruhlar âleminde gerçekleşen bu toplantı (elest bezmi) meyhaneye; bu hitabın neş'esi ile kendinden geçerek dünyaya, mest olmuş bir şekilde gelen insanlar/ruhlar ise, meyhane müdavimlerine benzetilmiştir.

Nedim'e göre, sözün/şiirin de bu ezeli yolculuğa çok benzeyen bir macerası vardır. Daha doğrusu, şiirin vücuda gelişinin de, insanın dünyaya gelişi benzeri bir serüveni bulunmaktadır... Ruhlara hitap eden, insana kendi ruhundan ruh üfleyen Cenabıhak gibi, şair de gönlünün meclisinde söze düzen vererek ona ruh bağışlamış; bu düzen ile ruh (mana) sahibi olan söz (söz, artık şiir hâline dönüşmüş ve bir bedene girmiştir), anlamın gül bahçesine, yani sözün cisimlendiği (ses ve yazı hâlinde) dillere ve sayfalara rengârenk bir görüntü ile (edebî sanatlarla göz alıcı bir şekle bürünmüş ve ruhları sarhoş eden âhenkli bir anlam kalıbına dökülmüş olarak) gelmiştir... Mutlak Yaratıcının, ruhundan (sıfatlarından) kendine üflediği bir nefes ile söze

Nedim

düzen veren ve kendi çapında bir yaratıcılık örneği gösteren şairin gönül meclisinde başlayıp, mananın gül bahçesi olan şiir kitaplarının sayfalarında, yahut kalbimizin kapısı görünümündeki kulaklarımızda biten bir tatlı yolculuk... İşte edebiyat bu...

Söz sihirbazı Nef'î de şiiri miraç yolculuğuna benzetmektedir:

Ol şeb-rev-i mi'râc-ı hayâlim ki cihana
Sıdk-ı nefesim bâd-ı seher gibi ayândır¹

"Ben, öyle bir hayal miracı gecesi yolcusuyum ki; söz-zümün doğruluğu seher rüzgârı gibi ayan beyan anlaşılr."

Nef'î, Hz. Muhammed'in Cebrail ve Refref ile birlikte Tanrı katına doğru yolculuğa çıktığı gibi, bir şair olarak kendisi de söz Cebrail'i ve mana Refref'i ile beraber hayalin arşına doğru yükselmiş ve yeryüzünde sürünmeye mahkûm diğer şairlere karşı mucizevî bir üstünlük sağlamıştır. Nef'î'ye

Nef'î

göre şiir bir şuur transferi, düşünce ve hayâlde bir yükseliş ve ruhî bir yolculuktur. Ona göre, şiir öylesine yüce bir makamdır ki; şair, hayâliyle, miraca çıkar gibi ona yükselir ve böylelikle büyük buluşma gerçekleşmiş olur. Sanat, aslında eşyaya yönelmiş bir düzenleme (nazm) iradesidir. Bu ise, küçük çaplı bir ruh verme olayıdır. Tanrı, nasıl önce insanın unsurlarını düzenlemiş, sonra ruhundan üfleyerek onu gören, işiten, düşünen bir varlık hâline getirmişse², sanatkâr da elinin altındaki objelere düzen ve nizam vermekte, kendi ruhundan aldığı ilham ile onu yeniden şekillendirmekte ve böylelikle bir nevi cansız varlığa kendi ruhundan ruh bağışlamaktadır. Şairlik de en kıymetli malzeme olan söze düzen verme ve adeta ölü söz unsurları olan harfleri, kelimeleri canlandırma ameliyesidir. Aşağıda sunduğumuz örneklerde olduğu gibi:

Mesîh'im nutkumun âsârıdır mevtâ-yı elfâza
Viren geh feyz-i nîsânı viren geh mâye-i cânı³

"Ben Mesih'im; ölü lâfızlara zaman zaman nisan

¹ Nef'î Divanı, k. 10/16.

² "O (Allah)ki, yarattığı her şeyi güzel yarattı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı... Sonra da (çamurdan süzüp çıkarılan) bir özden, hakir bir sudan neslini yaptı. Sonra onu tamamlayıp şekillendirdi, ona kendi ruhundan üfledi ve sizin için o işitmeyi, o görmeleri ve o (düşünen) kalpleri yaptı. Siz pek az şükrediyorsunuz." (Secde suresi 7, 8, 9. ayetler)

³ Koca Ragıp Paşa Divanı.

yağmuru bereketi, zaman zaman da canlılık özelliği veren, benim nutkumun (şairliğimin) eseridir.

Mürdeye can virürem nutk ile Îsâ-nefesem
Ben bugün deyr-i hüviyyetde öter bir ceresem⁴

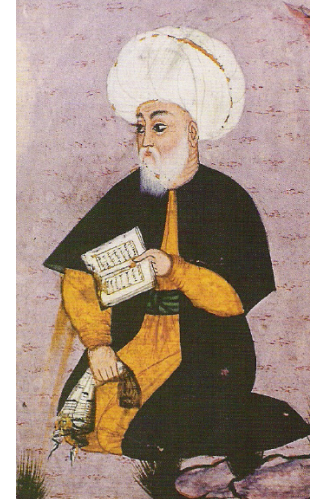
"Ben, ölülere can veriyorum; söz söylemede ve şiirde İsa nefesliyorum. Öyle ki; ben benlik kilisesinde çalan bir çan gibiyim."

Bana hâs oldu hallâk-ı maânî rütbesi zîrâ
Berâyâ-yı beyânın kabza-i hükmümdedir cânı⁵

"Manâ yaratıcılığı, bana has bir rütbe oldu. Çünkü, güzel söz mahlûkatının ruhları benim kudretimin kabzası altındadır."

Şairin söze düzen ve ruh verebilmesi için ona doğru yönelmesi, bir anlamda bir şuur transferini gerçekleştirilmesi gerekir. Bu, şuurun şiire dönüşmesidir... Bu transfer, aslında bir yükseliş, sanki hayalin ve yaratıcı düşüncenin yüceliklerine doğru gerçekleştirilmiş bir miraç olayıdır. Çünkü söz, aslında ruhun ta kendisidir. Yani, Allah'ın insana kendinden üflediği ruh, sözdür. Söz, yani natika, yani düşünme ve konuşma yeteneği... Fuzulî de sözün aslında ruh demek olduğunun bilincindedir. Hattâ ona göre ruha sözden başka bir anlam vermek, aslında boş bir idiadır:

Cân sözdür bilürse insân
Sözdür ki deyerler özgedür cân

Fuzulî

"Eğer, insan iyi düşünecek olursa; canın (ruhun) sözden ibaret olduğunu anlar. Canın (ruhun, sözden) başka bir şey olduğunu söylerlerse, bil ki bu boş bir sözdür."

O hâlde, denebilir ki; şiir ve edebiyat, ruhun bir göçüdür... Ruhun ve şuurun harf, kelime, kavram, yani söz dünyasına hicretti...

Şiirin bir ruh miracı, kutsî âlemlere doğru bir yolculuk olduğu ile ilgili iki örnek daha vardır ki; biri Revanî, diğeri ise Hayalî Beg'e ait bu iki beyitte şiir, gül bahçesi ve gökyüzüne; şairin gönlü ve hayali ise bu bahçede daldan dala konup şakıyan bülbüle, yahut şiir ve hüner hûmasıını avlayan alıcı kuşa benzetilmiştir:

⁴ Zatî Divanı, g. 865/1.

⁵ Yenişehirli Avnî Divanı, k. 23/57.

Bülbül-i gülşen-i kuds olsa gönül mürgi ne var
Bâğ-ı tab'umda Revanî gül-i ilhâm açılır⁶

“Ey Revanî! Gönül kuşu kutsî âlem gülşeninin bülbülü
olsa buna şaşılır mı? Zira, tabiatımın bahçesinde il-
ham gülleri açılıp duruyor.”

Hayalî Beg

Revanî'ye göre, şairin tabiatı öyle bir çiçek bahçesidir ki; orada ilhamın rengârenk, bin bir kokulu gülleri açmaktadır. Şairin gönül kuşu ise, artık kutsîlikler âleminin gülşeni hâline gelmiş bulunan bu bahçenin bülbülü olmuştur.

Burada şairimiz âdetâ dizenleyici irade ve yaratıcı idrak -ki burada “gönül” olarak ifade edil-

mektedir- ile şairlik tabiatı (tab') arasında cereyan eden bir iç yolculuktan bahsetmektedir. Şairin gönlü bir bülbül gibi uçup, yine şaire ait sanatkârlık tabiatı bahçesine gitmekte ve o bahçede kan kırmızısı rengi ve insanı mest eden muhteşem kokusu ile açan ilham güllerinin dalına konmaktadır.

Edebiyat ve şiirin bir yolculuk olduğu ile ilgili olarak Fuzulî'ye ait bir başka örnek de onun divanının dibacesindeki ifadeleridir. Ona göre, şiirleri ve şiir kitapları, şair tabiatının çocuklarıdır. Bu çocuklar dış dünyaya bir nevi ticarî seyahate çıkar; bu seyahat esnasında insanlara güzellik mücevherleri verir, beğeni kumaşları alırlar. Fuzulî'nin şiirleri ve şiirlerinden meydana gelen divanları dünya görmemiş yavrular, gurbet çilesi çekmemiş yetimlere benemektedir. O şiirlere, ulaştıkları yerlerde hürmet edilmelidir:

“Her memleketin büyük şairlerinden ve zamanın aydın gönüllü söz ustalarından beklentim ve ricam şudur ki; eğer şiirlerimin sözlerinin kuruluşunda veya anlamında bu sanata uygun olmayan bazı düşüklükler veya kabalıklar görürlerse, onları af eteği ile ört-sünler ve Necef toprağından ve Kerbelâ diyarından çıkıp, evliya burcu olan Bağdad'ın havası ve suyuyla yetişmiş bu gün görmemiş yavrulara, sefer esnasında uğradıkları yerlerde hürmet ve itibar gösterebilirler.”

“İlâhî! Bu namli muhabbetname ve bu ulu kişilerin gönül bağladığı divan -ki füsunkâr tabiatımın çocuğu ve sihirli söz söyleyen idrakimin neticesidir- acz ve niyaz emtiası ve yanıp yakılma kılavuzu ile gurbete

çıkma niyetlendi ve mana cevherleri verip övgü kumaşları almak için âlemin uçsuz bucaksız sahasına ticaret mahmili (yükü) yürüttü.”

Madem ki lütuf ve ihsanını yoldaş edip onu yokluğun darlığından varlığın ferahlığına getirdin, merhametinle destekleyip yardım ederek gayb vadi-sinden şehadet kırına ulaştırdın; hangi diyara gitse ve hangi şehre ulaşsa, şerefli adımlarını mübarek ve uğurlu, latif matlamı hayırlı ve kutlu edesin,”⁷

Büyük şair Fuzulî daha sonra divanını, cihanı dolaşan bir sevgiliye benzetir ve bu yolculuk sırasında onu kötü kişilerden koruması ve nereye giderse hayırlarla karşılaştırması için Allah'a yalvarır:

“İlâhî” Bu, cihanı dolaşan mahbubu ve güzel sevgiliyi -ki lütfunun meşşâtası, yüzünü süslemiştir ve yardımının mücevheri güzelliğini son hadde ulaştırmıştır- umumî olarak fesat ehlinden, hususî olarak da üç kötü huylu topluluktan, himayenin kalesinde saklayıp koruyasın...”⁸

Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun* adlı şaheserini yazmadan önce de, şairliği **dert diyarına bir sefer** olarak değerlendirmekte ve bu zor yolculukta kendisine gam, dert ve mihneti tanıyanlardan yoldaş aramaktadır.

Ey tab'-ı latîf ü akl-ı vâlâ
İdrâk-i bülend ü nutk-ı gûyâ

Düşdi seferüm diyâr;ı derde
Kimdür mana yâr bu seferde

Her kimde ki vardur istitâat
Derd ü gam ü mihnete kanâat

Oldur bu müsâferetde yârum
Zevk ehline yohdur i'tibârum

Merkeb gerek olsa azm-i râha
Besdür bize hâme vü siyâhe

V'er tûşe-i râh olursa matlûb
Mazmûn-ı hoş u ibâret-i hûb

Azm eyleyelüm teallül etmen
Menzil keselüm tegâfûl etmen

Ey baht vefâsuz olma sen hem
Hem-râhlıg et bizümle bir dem⁹

“Ey nazik tabiat ve üstün akıl; ey yüksek anlayış ve konuşan natika! Yolum dert diyarına düştü... Kimdir bana su seferde yoldaş?.. Kimde dert, gam ve mihnete dayanma gücü varsa, bu yolculukta arkadaşım odur. Zevk sürenlere, keyfine düşkün olanlara itibar

7 Muhammet Nur Doğan, *Fuzulî'nin Poetikası*, s. 36, 37.

8 Muhammet Nur Doğan, *Fuzulî'nin Poetikası*. 38.

9 *Leylâ ve Mecnun*, by. 438-445.

6 *Revanî Divanı*, g. 73/5.

etmem... Yola çıkmak iç in binek lâzım olsa; bize kalem ve kâğıt yeter ve eğer yol azığı istenirse; o da, hoş anlamlar ve güzel ibarelerdir... Gayret edelim; ağır davranmayın! Menzil keselim; vakit kaybetmeyin!.. Ey talih, sen de vefasız olma! Bir kerecik olsun, bizimle yoldaşlık yap!..”

Fuzulî, divanının dibacesinde de şairliği ve edebiyatı mecaz yolu (râh-ı mecaz) olarak tarif etmekte ve bu yolda hakikate ulaşmayı ummaktadır. Buradaki “hakikat” ve “mecaz” kavramlarının bir taraftan kelimelerin hakikî ve mecazî anlamlarını ifade ettiğini; diğer taraftan ise, beşerî-maddî aşk ile tasavvufî-ilâhî aşkı anlattığını unutmamak gerekmektedir. Evet, edebiyat da tastamam bir mecaz yoludur. Çünkü şiir kelimelerin hakikî anlamlarından çok, mecazî anlamları kullanılarak yazılmakta ve şair, gerçeği anlatmak için ruhu ile uzun, meşakkatli ve dertli bir sefere (mecaz yolu) çıkmaktadır.

Burada, şairlerimizin “mecaz” kelimesinin “hakikatın karşısı” anlamından yararlanarak, şiiri “yalan” ile ilişkilendirmeleri hadisesine de dikkat çekmek isterim. Klâsik edebiyat metinlerinde “şiir”in geçtiği hemen her yerde “yalan” kavramının da geçtiğini ifade edelim. Nitekim, Fuzulî *Leylâ ve Mecnun*’da da şiiri yalanla ilişkilendirir:

Şi’re heves etme kim yamandır
Yahşi deseler ana yalandur ¹⁰

“Şiire heves etme; çünkü kötü şeydir. Eğer ona “iyi” derlerse, “yalan”dır.”

Şairliğe iftihar edüpsen
Kizbi özüne şiâr edüpsen ¹¹

“Şairlikle övünüyor, yalanı kendine iş ediniyorsun!..”

Fuzulî yine *Leylâ ve Mecnun*’dan aldığımız aşağıdaki beyitte de şiir ile yalan ilişkisini kurar. Ancak burada da “yalan” sözcüğü, gerçeğin zıddını söyleme anlamında değil; bu anlamı da hatırlatacak şekilde, ama tevriyeli ve kinaye (hattâ tariz) yollu bir şekilde kullanılmıştır. Biz buna iham-ı tenasüp diyoruz:

Ger derse Fuzulî ki güzellerde vefâ var
Aldanma ki şair sözi elbette yalandur ¹²

“Eğer Fuzulî, “Güzellerde vefa var” derse, aldanma; çünkü şair sözüdür bu, elbette yalandır.”

Türk edebiyatının ikinci şaheser mesnevîsi olan *Hüsn ü Aşk*’ta da Şeyh Galip, şiiri ve edebiyatı mace-raye benzetmektedir:

Billâh bu özge mâcerâdur
Sen bakma ki defter-i belâdur ¹³

“Allah için söylemek gerekirse; bu (edebiyat ve şiir), bambaşka bir maceradır. Buna bir belâ ve musibet defteri gibi bakma!..”

Galip’e göre, şiir her ne kadar belalı bir iş olsa da, aynı zamanda bambaşka ve çok farklı bir maceradır. Tabi ki Şeyh Galip bu tanımlamayı özellikle kendi şiiri ve şairliği için yapmakta ve bir anlamda kendini eleştirenleri bu yolda yarışa çağırmaktadır. Nitekim hemen bu beytin arkasından gelen beyitte de muarızlarına hitap etmekte ve meydan okumaktadır:

Zannetme ki şöyle böyle bir söz
Gel sen dahi söyle böyle bir söz

“Bu hikâyenin şöyle böyle bir söz olduğunu sanma... Eğer gücün yetiyorsa, hadi gel sen de buna benzer bir söz söyleyiver!”

Klâsik şiirimizin son büyük şairi Şeyh Galip, divanında da şiir ve edebiyat için “yol” benzetmesi yapmaktadır:

Gâlib hülâsâ râst-rev-i semt-i ma’nîyim
Râh-ı sühanda rehber-i mazmûna uymuşum ¹⁴

“Ey Galip! Açıkça söylemek gerekirse, ben yolumu anlamlar semtine doğrulttum ve söz (şiir) yolunda mazmun rehberine uydum.”

Şeyh Galip

Yani Galip, anlamlar semtine varmak, sanatta, düşüncede ve şiirde güzele ulaşmak için ruh ve hayal âleminde bir yolculuğa çıkmıştır. Bu yol uzun, sıkıntılı ve tehlikelerle doludur. Bu yola rehbersiz ve azıksız çıkmak mümkün değildir. Uzun seferlere bineksiz, azıksız ve rehbersiz çıkılmaz. Çıkılırsa, hedefe ulaşamamak, yahut yarı yoldan geri dönmek tehlikesi söz konusudur... Şiir ve edebiyatın çileli yolunda bir şairin bineği -Fuzulî’nin ifadesi ile- kâğıt ve kalem; azığı ve rehberi ise, hoş anlamlara ve güzel ibarelere ulaşma arzusudur. Sanat ve edebiyatı vücuda getiren asıl motivasyon unsuru bu arzudur. İşte bu arzu meşakkatli şiir ve edebiyat yolunda şairin azığı ve yol göstericisidir. Eğer bu azık ve rehber bulunmasaydı, yani şair ve sanatkarın güzel

10 *Leylâ ve Mecnun*, by. 961.

11 *Leylâ ve Mecnun*, by. 3059.

12 *Leylâ ve Mecnun*, by. 978.

13 *Hüsn ü Aşk*, by. 2012.

14 *Şeyh Galip Divanı*, g.206/6.

anlamlara, hoş ve orijinal mazmunlara ulaşma ihtirası bulunmasaydı, belki de dünyanın en zor işi ve en tehlikeli macerası olan şiir yazma eylemi hedefine ulaşamayacaktı...

*

Edebiyatı anlamak, muhtevasının gerçeğini keşfetmek, şiirin güzellikler ülkesini fethetmek de bir yolculuktur, bir seferdir. Hele, kültür dünyası ile yüzyıllar süren bir kopuş yaşadığımız klâsik edebiyat söz konusu olduğunda bu bir keşif yolculuğuna, erkeolojik bir kazıya, âdeta zamanın gerisinde kalmış, toprak yığınları arasında kaybolmuş kayıp bir ülkenin keşfi seferine dönüşür. Klâsik şiirimizin metinlerini şerh etmek, aslında bir “sefer-i feth-i hümayun-ı iklim-i sühan”dır. Yani, “söz ve şiir ülkesinin kutlu fetih seferi”... Yahut “güzellik ve aşk şehrinin kapılarının, düşünce askerine açılması”dır; eski tabirle, “şerh-i bâb-ı şehir-i hüsn ü aşk”... Hattâ söz ve şiir şehrinin düşünce askeri tarafından ev ev, beyit beyit teslim alınışı; yine eski tabirle, “şerh-i ebyât-ı şehir-i sühan”...

“Şerh” açma, açılma demek. “Şerh-i sadr”, göğsün, kalbin açılması; “şerh-i bâb”, kapının açılması; “şerh-i mütûn” ise edebî bir metnin, bir risalenin, bir kitabın ve bir şiirin açıklanması...

Edebiyatı, şiiri üretmek ileriye, içten dışa doğru bir yolculuksa; onu anlama işi de bu sefer geriye, dıştan içe doğru bir yolculuktur... Şiir yazmak, görünmezden görünene, içten dışa bir zihinsel seyrüsefer ise; edebiyatı, şiiri anlamayı mümkün kılan şerh çabası da görünenden görünmeyene, aşikârdan gizliye, dıştan içe doğru gerçekleşen bir yolculuk olmaktadır.

Bu hâli ile edebî metinleri anlama işine bir cinler âlemi yolculuğu der isek, yanlış mı olur?... Elbette hayır!.. Çünkü, edebî metinleri -özellikle eski metinleri- anlamak, insan zihninin tamamen kapalı, görülmeyen, hissedilmeyen alanlarda dolaşması; şiiri üreten insanın beyin kıvrımları arasına, kalbinin odacıklarına nüfuz etmesi ve nihayet, şiirin üretildiği dönemin bugün bizim için meçhul olan manzarasını temaşa etmesi demektir ki; bu, işte basbayağı bir aynanın ötesine yolculuk, yahut cinler âlemi seferidir.

“Cin” kapalı, gizli, çıplak gözden irak varlıkların ortak adı olduğuna göre; kalbin gizli odacıklarında, zihnin kapalı dehlizlerinde, gönüllerin transandan-tal elest meclislerinde gerçekleşen edebiyat bir cinler âlemi hâli ve o âlemi keşfetme, anlama çabası (metinler şerhi) ise tam anlamı ile bir cinler âlemi yolculuğudur.

Edebiyat ayna ise -ki öyledir- edebî metinleri anlama işi de, işte o aynanın içine girmek, ötesine geçmek ve aynanın içindeki cinlerle temas kurmak demektir... Cinler aynanın içinde yaşamıyor muydu? Cinlerle temas aynaya bakılarak kurulmuyor muydu?

Evet, edebiyat bir aynadır. Tarihin ve hayatın endam aynasıdır. Hattâ Makedonya’lı İskender’in geçmiş ve gelecek her şeyi gösterdiğine inanılan “âyine-i âlem-nümâ”sıdır. Yahut, Cem’in her şeyin hakikatini gösterdiğine inanılan kadehi, yani “câm-ı Cem”idir.

İşte eski edebî metinleri anlama faaliyeti olan metinler şerhi, aynanın içine girmek, ötesine geçmek ve içinde yaşayan cinlerin âlemine konuk olmak demektir.

Bu cinler âlemi seferinde, bu görünmeyen varlıklar dünyasına yaptığımız yolculukta üç ana amaç söz konusudur:

1. Geçmişte ruhumuzun tercümanı olup, bugün artık hafızalarımızdan silinmiş bulunan kelimelerle yeniden tanışma, onlarla sağlıklı bir ilişki kurma ve kelimelerin etrafında teşekkül etmiş bulunan mana hâlelerini, yahut anlam ve nüans dairelerini tanıma;
2. Bizim için artık tamamen kayıp bir şehir durumdaki dönemin sosyal hayatının fotoğrafını çekme, yani, edebî eserin üretildiği dönemin insan ve toplum manzarasını gözlemleme;
3. Eserin sahibi olan şair ve yazarın bu eseri vücuda getirirken ruhunun derinliklerinde ve beyninin kıvrımları arasında kopan sanat fırtınasının gerçeğine ulaşma; şairlere ait sanat, sanatkâr ve şiir algılamasını tanıma.

Şimdi, metin şerhinde göz önünde bulundurulması gereken bu üç amacı tahlil etmeye çalışalım:

Kelimeler, düşünce, söz ve edebiyat dünyamızın vazgeçilmez unsurlarıdır. Biz onlarla düşünür, onlarla duygularımızı dışa vurur ve onlarla yepyeni dünyalar kurarız. Onlar bizim insanlık dünyamızın vazgeçilmezleridir.

Kelimeler, bizim geçmişle kurduğumuz ilişkinin temel unsurlarıdır. Duygu, düşünce, kültür ve inanç değerlerimizin nesillerden nesillere aktarılması da ancak onlar sayesinde mümkündür. Yaratıcı sanatların en üstünü olan edebiyat ve şiir de kelimelere verilen düzenle gerçekleşen bir olgudur. Şair ve yazar, bu büyümlü varlıklara, bu her renge ve kalıba giren sihirli varlıklara ruhundan aldığı güç ve düzenleyici irade ile öyle bir şekil ve düzen verir ki; bu camit unsurlar canlanır, yaşayan bir varlık hâline gelir ve

insan ve toplum gerçeğini bütün çıplaklığı ile yansıtmaya başlar. Bu yönü ile kelimeler, düşünce ve ruh âlemimizin büyüklü varlıkları, her kalıba giren, her renege bürünen unsurlarıdır.

Kelimeler, yüklendikleri anlamları, yani hayatı, insanı ve toplumu tanımlayan bilgileri nesillerden nesillere aktararak çok önemli görevler ifa ederler. Etraflarında teşekkül eden sayısız anlam hâleleri ile artık birer anlam hevengi hâline gelen kelimeler, bu halleri ile diğer kelimelerle kurdukları çeşitli ilişkilerle üst fonksiyonlar üstlenir ve bütün hâlinde düşünce semamızın muhteşem kozmik fotoğrafını oluştururlar.

Bir dildeki kelimeler bazen dilin semasında sonüp giderler; kimi zaman da çeşitli nedenlerle, etraflarında oluşmuş bulunan anlam hâlelerinden bazılarını kaybederler.

İşte metin şerhinin ilk hedefi; dil ve düşünce dünyasında artık yaşamaz hâle gelmiş bulunan bu unutulmuş veya kendileri yaşadığı hâlde, etrafında zaman içinde oluşmuş bulunan zengin çağrışım alanı dairelerinin, yani nüans hâlelerinin bir kısmını kaybetmiş sözcükleri eski halleri ile tanımaya çalışmak, bu esrareniz varlıkların büyüklü dünyalarına nüfuz etmektir. Bunun için bilinenden, görüldenden, tanınandan hareket edilecek ve bilinmeyene, görülemeyene, yani unutulana ulaşmaya çalışılacaktır. Bu, aynanın içine girilmeden, aynanın arkasına yolculuk yapılmadan başarılabilecek bir şey değildir tabi. Tıpkı, toprak yığınları arasında kalmış tarihin eski devirlerine ait bir kültür varlığını gün yüzüne çıkartmak, yerin altında kaybolmuş antik bir şehri keşfetmek gibi... Arkeolojik keşifler nasıl toprak katmanları altında yapılacak bir arama yolculuğu ile mümkünse; kelimelerin dünyasını keşfetme işi de dil malzemesinin yığınları arasında gerçekleştirilecek bir anlama yolculuğu ile mümkündür. Bu ise, kelimelerin gerçeğine ulaşmak, onların gizli dünyalarına girmek için metinlerle ilişki kurma zorunluluğunu ön plana çıkartır. Metinlerle sağlıklı, ciddî ve ısrarlı bir ilişki kurmadan, yani metnin içine girmeden edebiyat aynasının en hareketli cinleri olan anlamların dünyasını keşfetmek mümkün değildir.

Gerçekten de klâsik Türk edebiyatı metinleri çerçevesinde yürütülecek ciddî ve dikkatli bir metin şerhi çalışmasında geçmişte çok canlı, renkli ve zengin anlam ısıtıları ile taçlanmış bir şekilde şiir ve edebiyat gerdanlıkları içerisinde birer elmas kristali gibi yer almış olup, bugün bize aynı canlılıkta ve fonksiyonellikte ulaşamamış, etrafında teşekkül etmiş nüans hâlelerinin bir kısmını kaybetmiş bu-

lunan çok sayıda kelimenin o eski ısıtılı hâllerinin gerçeği ile karşılaşmak mümkündür. Nitekim kendi çapımızda yaptığımız ve yayınladığımız metin şerhi çalışmalarımız bunun azınsanmayacak sayıdaki örnekleri ile doludur. Meselâ, **“gül”** kelimesinin, bilinen çiçek ismi dışında, **“altın para”**, **“sönmüş fitilin ucundaki siyahlık”**, **“mehtap ışığının ağaç yaprakları üstüne dökülmesi sonucu yerde oluşan hareketli gölgeler (gül-i mâhtâb)”**, **“alevden sıçrayan kıvılcım”** ve **“bir çeşit havayî fişek”** anlamlarına da geldiği; **“kurban”**ın, Allah için boğazı kesilen hayvan dışında, **“kılıcın ve hançerin kını, okun sadağı”** demek olduğu; **“hicrân”**ın, **“ayrılık, iç acısı”** dışında **“pahalı kumaşların üzerindeki yırtık, defo”** anlamlarının bulunduğu; **“gevher”**de **“inci, mücevher”** anlamı dışında, **“erlik suyu”**, **“kılıcın keskinliği”**, **“su verilmiş çeliğin üzerinde oluşan menevişler”** **“maden ocağı”** ve **“suyun kaynağı”**, **“altın, gümüş ve mücevherlerle işlenmiş çok kıymetli bir kadın örtüsü (gevher-tâb veya güher-tâb)”** manalarının da bulunduğu, bizim tespit ettiğimiz örneklerden sadece birkaçıdır.

Kelimelerin tespit edilen bu yeni anlamları, bunların metinler içinde diğer kelimelerle teşbih (benzetme), istiare, sebep-sonuç, leffüneşir ve telmih çerçevesinde kurduğu çoklu anlam ilişkilerinin de sisteminin çözülmesini sağlamakta ve böylelikle gözlerimizin önüne başka hiçbir yerde bulamayacağımız yepyeni bilgilerin kapılarını açmaktadır.

Edebiyat hayatın aynası olduğu için, geçmiş yaşantıya ait, bugün artık tarih olmuş, yaşanmayan nice şeylerin, günümüzde terk edilmiş çok sayıda örf, âdet, gelenek, giyim, kuşam, yeme-içme, oyun-eğlence, ibadet, aşk, evlenme, hukuk, ticaret, zanaat, savaş v.s. gibi uygulamalara ait davranış şekillerinin ve sosyal antropolojinin konusunu oluşturan ölü kültür unsurlarının en gerçekçi bilgisine de biz yine edebî metinlerin satırları arasında rastlarız. Yani edebiyat (özellikle klâsik edebiyat) edebî eserin üretildiği döneme ait bireysel ve sosyal hayat manzarasının gerçeğini tespitinde de bizim için en vazgeçilmez kaynak durumundadır.

Bu hâliyle de edebî metinleri anlamak, zihnin bilinmeyen ve görünmeyen bir âleme yolculuğundan başka bir şey değildir. Yani, yine aynanın içine girmek, ötesine geçmek ve aynanın içinde yaşayan cinlerle **“anlam”**lı bir ilişki kurmak...

Burada, klâsik Türk edebiyatı metinlerinin iç struktüründe dikkati çeken bir kuraldan söz etmek gerekmektedir. Divan şiiri metinlerine dikkatli bir gözle bakanlar, yani bu metinlerin ruhuna nüfuz etmeyi önemseyenler, bu şiirlerin, hayatın realite boyutu

ile mecazî yönünü bir arada ve paralel bir şekilde ihtiva ettiğinin derhal farkına varırlar. Bu öylesine değişmez ve vazgeçilmez bir yapısal gerçektir ki; mecaz ve hakikat katmanlarını paralel bir şekilde içermeyen bir tek beyite bile rastlanılamaz denilse, asla mübalağa edilmiş olunmaz. Edebiyatın temelinde mecazın bulunduğu tam anlamı ile idrakinde olan ve bunu şiirin temel söylemlerinden birisi hâlinde kullanan divan şairleri mecaz yaparken mutlaka hayatın realitesinden de yararlanmakta; bir benzetme yapmak gerekirse, mecazın çitasını aşarken, ayaklarından birini hayatın gerçeğine, yani hakikat zeminine basarak diğer ayakları ile de şairane düşüncesinin üst katmanlarına sıçramaktadırlar.

Metaforumuz yol ve yolculuk olduğuna göre, edebiyatı vücuda getirme ve onu anlama vakıası ile ilgili olarak bir başka yol ve yolculuk benzetmesi daha yapalım:

Klâsik edebiyat metinlerinde mecaz ve hakikat unsurları tren raylarına benzer bir şekilde paralel bir düzlemde yol alırlar. Yani klâsik şiirin sanat ve edebiyat katarı birbirine paralel hakikat ve mecaz rayları üzerinde seyrederek. Tren raylarının birbiri ile irtibatını, birbiri ile ayrılmadan, paralel bir şekilde ilerlemesini sağlamak üzere raylar arasında traversler bulunur. İşte bunun gibi, klâsik şiirin mecaz ve hakikat katmanları arasındaki ilişkiyi de iltisaklar, tedahüller, kelimeler arasında gerçekleştirilen anlam ve nüans alanı kesişmeleri, telmihler, leffüneşirler, semantik alan bağlantıları sağlar. Aynı mısırada yer alan kelimeler arasında yatay düzlemde; karşılıklı mısralarda bulunan sözcükler ile de dikey ve çapraz düzlemde kurulan anlam bağlantıları zihnin mecazdan hakikate, hakikatten mecaza gidiş gelişini mümkün kılar. Edebî eseri vücuda getirirken izlenen bu kural, onu anlama işinde de vazgeçilmezdir. Yani nasıl edebî eser, hakikat ve mecaz rayları üzerinde gerçekleşen bir tren yolculuğu ise; edebî eseri anlama işi de yine aynı raylar üzerinde, bu sefer tersine cereyan eden bir yolculuktur. Yani yine aynanın içine, cinler âlemine, hakikat ve mecaz raylarını kullanarak yapılan esrarlı ve egzotik bir tren yolculuğu... İşte bu yolculuktur ki, bir şerh çalışmasında edebiyattaki başarının izlenmesi yanında, bizi dönemin çoğu artık meçhulümüz olan, sosyal hayatına, tarihi, sosyal psikolojisine, kültürüne, medeniyet perspektifine, sosyal antropolojisine, siyasî ve hattâ ekonomik profiline ait malumata götürür ve tarihin kayıtlarında bulunmayan çok orijinal bilgilere ulaştırır. Aslında klâsik edebiyat metinlerini anlama olayı da işte burada başlar. Yoksa, klâsik şiir-

re hamaset veya dinî-tasavvufî duygularla, yahut da karşı ideolojik ve siyasî ön yargılarla kuşatılmış bir zihinle yaklaşp, toptancı kabul ve ret davranışları sergilemek, onu anlamamanın, hiç anlayamamanın ta kendisidir.

Edebiyat vakıasını bu gerçekçi bakış açısı ile değerlendirmek ve klâsik edebiyat metinlerine böylesine ciddî, sabırlı ve ilmî bir tavırla yaklaşmak, bahsi geçen tarih, sosyal hayat, kültür ve medeniyet bilgilerine ulaşma, geçmiş hayatı doğru koordinatlar üzerinde değerlendirme ve edebiyata aksetmiş millî realiteyi gerçek çizgileri ile tespit işinde bizi şaşırtıcı sonuçlara ulaştıracaktır. Çünkü, geçmiş hayatın doğru kayıtları, resmî tarih yazıcılığının çoğunlukla manipülatif etkiler altında şekillenmiş oldukça sanal zemininde değil; edebiyatın mecaz perdesi arkasında ustaca gizlenmiş realite boyutunda bulunmaktadır.

Eski edebiyat metinlerinin dil malzemesi altında gizlenmiş ve bugün bizim için birer keşif niteliği taşıyan, asırlar öncesine ait orijinal sosyal hayat bilgileri ile ilgili olarak yine kendi metin şerhi çalışmalarımızda ulaştığımız şu tespitleri örnek verebiliriz:

1. Osmanlılarda eskiden harplerde düşman ordusundan ele geçirilen sancaklar siyah bir beze sarılmış veya siyaha boyanmış ve direği ortasından kırılarak baş aşağı çevrilmiş vaziyette padişahın ayağının altına atılırdı;¹⁵
2. Osmanlı ordusunda savaş sırasında ağır ve yuvarlak kalkanlar (çarhî siper) yanında, daha hafif oval ve uzun kalkanlar da kullanılmaktaydı. Bu kalkanlara, Roma'dan alındığı için, Roma kalkanı (Rumî siper) deniliyordu;¹⁶
3. Şeyhülislâmlar, mavi çizme giyerlerdi. Bu, onların gök yüzünden daha üstün bir mertebede bulunduklarını sembolize eden bir teşrifat kuralı idi;¹⁷
4. Osmanlı döneminde, meyhanelerin kapılarına çember asılırdı;¹⁸
5. Osmanlı gündelik hayatında Hristiyanlar başlarına mavi, Yahudiler de sarı tülbent bağlarlardı;¹⁹
6. Osmanlı devrinde, halka zulm eden kişiler başlarına kızgın leğen konularak cezalandırılırlardı;²⁰
7. Şehir iki şahit ile alınırdı.²¹

15 Bkz. Muhammet Nur Doğan, *Fuzulî Leylâ ve Mecnun*, s.568.

16 Bkz. Muhammet Nur Doğan, *Bakî*, s. 39.

17 Bkz. Muhammet Nur Doğan, *Eski Şiirin Bahçesinde*, s.50.

18 Bkz. Muhammet Nur Doğan, *Eski Şiirin Bahçesinde*, s. 52.

19 Bkz. *Enverî Divanı*, g.39/5; *Tacizade Cafer Çelebi Divanı*, k. 28/11.

20 Bkz. *Tacizade Cafer Çelebi Divanı*, k. 11/37.

21 Bkz. *Necatî Divanı*, g. 453/5; *Emrî Divanı*, kıta.195/1; *Nev'îzade Atayî Divanı*, g. 75/1.

Şiiri anlama (şerh) yolculuğundaki üçüncü amacın “Eserin sahibi olan şair ve yazarın bu eseri vücuda getirirken ruhunun derinliklerinde ve beyninin kıvrımları arasında kopan sanat fırtınasının gerçeğine ulaşma; şairlere ait sanat, sanatkâr ve şiir algılamasını tanıma” olması gerektiğini vurgulamış ve bunu da “görünmeyen varlıklar âlemine bir yolculuk” olduğunu söylemiştik.

Evet, metinlerden geri dönerek şiirin plânlandığı, söze düzenin ve ruhun verildiği, lafız unsurunun anlam ile buluşturulduğu kalbin sarayına ve beynin labirentleri arasına seyahat... Cinlerin gerçek anlamda cirit attığı, şuurun ve kalbin sihirli aynasının içine yolculuk...

Büyük şair Şeyh Galib’in, edebiyat ve kültür tarihimizin en muhteşem hazinelerinden biri olan divanında şöyle bir beyti vardır:

Gireli halvet-i ma’nâyâ lafızdan Gâlib
Bu zuhûrat kamu ayn-ı butûn oldu bana ²²

“Ey Galib! Lafız (söz) kapısından mananın halvet odasına girdiğimden beri, bu zuhurat benim bâtin gözümün sonuna kadar açılmasına sebep oldu.”

Evet, Şeyh Galib’in lafız (söz) kapısından mana güzeline halvet odasına girişi ve orada nice gizli sırlara aşına olduğu gibi, biz de aynı kapıdan giriyor ve anlam sarayına, şiir ve sanatın aynalı odasına konuk oluyor ve bilinmeyen âlemleri temaşa ediyoruz.

Bu yolculuğun ilk durağı şairin iç dünyasının gizli harem, gönül Yakub’unun içine kapandığı hüznün kulübesi, ruh Mecnun’unun ah u feryadını göklere yükselttiği yalnızlık çölüdür.

Böyle bir yolculuk herşeyden önce klâsik edebiyatımızın şiir ve şair algılamasını gün yüzüne çıkartacaktır. Bu belki şimdiye kadar klâsik edebiyatımız ile ilgili olarak en fazla ihmale uğramış bir konudur. Bu güne kadar yapılan çalışmalarda, eski metinler ile ilgili gerçekleştirilen tahlil ve şerh çabalarında genellikle satıhta dolaşmış, mesalâ divan şiirinin satırları arasında inanılmayacak zenginlikte bir poetik dikkatin, hattâ bir sanat ontolojisi dokusunun bulunduğu pek farkına varılamamıştır. Bu bizi klâsik edebiyatımızı şiirin içinde şiiri ve şiir ile ilgili kavramları kullanan, hattâ müthiş bir kudretle şiirin şiirini yazan bir geleneğin varlığı gerçeğine götürür. Bu da klâsik edebiyatımızın, şiirde asıl yaratıcı unsur olan şair benine, şair kişiliğinin söz ve anlam ile ilişkisinin felsefi mahiyetine bakışını gözler önüne serer. Böyle nitelikli bir derin tefekkürdür ki,

bizi estetik sistemimizin, sanat felsefemizin ve hattâ hayata ve kâinata bakışımızın, eski şiirin poetik değinili satırları arasına ustaca gizlenmiş bulunan ontolojik ve epistemolojik temellerinin ip uçlarına ulaştıracaktır.

Divanlar arasında yaptığımız rastgele bir gezinti sonucu seçtiğimiz aşağıdaki beyitler, klâsik edebiyatımızın sanat, edebiyat ve şiirin tanımı bakımından ne ölçüde zengin bir birikime ve estetik açıdan ne derecede gelişmiş bir sisteme sahip olduğunu göstermektedir:

Bikr-i ma’nîdür serâser sûret-i Meryemleri
Öyle bir büthanenün şimdi gönül nâkûsıdur ²³

“(Şiir öyle bir puthanedir ki), orijinal manalar ve el değmemiş mazmunlar, o puthaneyi baştan başa süsleyen Meryem tasvirleri; benim gönlüm ise, o puthanenin (en üst köşesinde bulunan ve sürekli çalan) çanıdır.

Mürgân-ı hayâlâtıla Gâlib bu neşîdün
Her beyti perî-hâne-i ma’nâ mı degildür ²⁴

“Ey Galip! İçinde uçuşan hayal kuşları ile bu manzumenin her bir beyti manâ perilerinin yaşadığı eve benzemiyor mu?

Harâbî-i dilüm fehmi eyleyüp seylâb-ı eşkümden
Niçe ma’nî-i bîgâne harîm-i râza yol bulmuş ²⁵

“(Ey Galib); nice bigâne (alışılmadık) manalar, sel gibi akan göz yaşlarıma bakıp gönlümün harap ve yıkık olduğunu anlayarak, gizli sırlar haremine gitmeye yol bulmuşlar.”

Bütün bu izahlardan sonra sözlerimizi şöyle tamamlamak istiyoruz: Bugün ayakta kalabilmek ve kendini ispat edebilmek için derin ve aydın bir tefekkür hamlesine her zamankinden daha fazla ihtiyacı olan aydınlarımızın, bize çok büyük bir kültürel hazineyi cömertçe miras bırakan ecdadımız ile empati kurması, bunun gerçekleşmesi için de klâsik edebiyatın, içinde söz ve anlamın el değmemiş güzellerinin dolaştığı şiir bahçesine uğrayan yola revan olması gerekmektedir. Bu yola girip şuhud hali vadisinde yol alanlar, burada bizden önce yaşamış atalarımızın sanat, edebiyat, söz ve şiir sahasında gerçekleştirdikleri büyük medenî başarının tanıkları olacaklar ve orada insanlığın yüz akı olan büyük ruhlarla tanışacaklardır.

²³ Şeyh Galib Divanı, g. 7/7.

²⁴ Şeyh Galib Divanı, g. 47/6.

²⁵ Şeyh Galib Divanı, g. 137/3.

²² Şeyh Galib Divanı, g. 7/7.

Hayatımın Matematığı

Rabia Özer

Yorulдум.
Yaşlanmış
bacaklarım
dinlenmek
istiyor.
Yıllardır beni
şikâyet
etmeden
taşıyan
vefakâr
dostlarımı
dinlendirmem
gerek.
Ben arada
unutsam da,
artık
o yirmi
yedi yaşındaki
durmak nedir
bilmeyen
delikanlıya ait
değiller.

Hayatımın seksen birinci sonbaharı... Kim bilir belki de en son baharı, seksen ikincisi olmayacak. Ey mevsim-i hazan hoş geldin ülkeme ve gönlüme. Teban seni saygı ile selamlıyor, önünde yerlere kadar eğiliyor. Gönlümde yerin hazır, buyur otur baş köşeye. Sararmış anılar yerlerde, geçmişin rüzgârı içimde serin serin esmekte. Kavak yelleri şimdi başka başların üstünde. Üşüyorum eski dostum sonbahar, anılarımı usulca üstüme örtüyorum. Çocukluğum, gençliğim, okul yıllarım, üniversitede hocalığım, ailem, ablam, ağabeyim, öğrencilerim, aşklarım, hayat arkadaşım...

Hem çok uzun ömür, hem de ne kadar kısa. Ne zaman yetiyor insana ne de sahip oldukları. Daha fazla zaman, daha fazla başarı, daha fazla para, daha fazla aşk. Yüzde on kdv'si yok mu hayatın; eklesem, onu da yaşasam. Her şeyden biraz daha istiyorum, gözüm hala doymadı. Gözümüzü toprak doyuracak en sonunda. Sahip olmayı istemediğimiz tek şey, manzarası güzel de olsa bir mezar galiba. Yarın ölecekmiş gibi yaşamayı bir türlü başaramasak da hiç ölmeyecekmiş gibi hayata tutunmayı ne de güzel başarıyoruz. Hem de provasız, müsveddesiz, tekrarsız.

Karekökünü alsam seksen birin, hayata oradan yeniden başlasam. Yeniden dokuz yaşında, yolun en başında bir *kızancık* olsam. Kâğıt üstünde ne kolay bu dediğin Mahmut Efendi; ama sahifeyi hayatta olmuyor, olamıyor. Hayatın bir salisesi bile geri alınamıyor. Sen bir arpa boyu yol kat ettiğini sanırken, bir de bakıyorsun ki yürüdüğün yol nihayete eriyor. Sayı doğrusu değil ki bu, hayat yolu. Yönü yaptığın işleme göre değişmiyor.

Çok severim ben bu parkı. Anneciğimle babacığımın kabirlerini her ziyaret edişimde burada soluklanırım. Üşüyen ruhumu ısıtamasam da içtiğim çayla hiç olmazsa içimi ısıtırım. Bütün şehir-i İstanbul ayaklarımın altında. Bir tepeden bakıyorum ben de sana. Yahya Kemal'in gördüklerini göremiyorum belki, Orhan Veli'nin duyduklarını duyamıyorum. Onların resmettiği İstanbul'da kendi İstanbul'umu arıyorum. Şehir aynı, aşk aynı, büyü aynı; ama ortaya çıkan fotoğraf yine de farklı. Çocukluğumun geçtiği Eyüp, öğrenciyken sokaklarını arşınladığım Beyazıt, babamın saatçi dükkânının bulunduğu Eminönü, ilk evimi aldığım Beşiktaş. Her semtini sevmek bir ömre bedel. Olamayacağımı bilsem de, seni hak ettiğince sevebilmek için yeni yeni ömürler istiyorum. Otuz dokuz kere seksen bir eşittir üç bin yüz elli dokuz yıl. Ben seni hak ettiğince sevemedim. Üç bin yetmiş sekiz sene daha istiyorum. İçin-

deyken bile özlenen şehir. Kendine âşık ettiği her uygarlıktan bir iz taşıyan, onlardan aldıklarıyla süslenip tarihin gizemli sahnesinde arz-ı endam eden eşsiz peri. Bozulmaz bir büyü seninki.

Yorulдум. Yaşlanmış bacaklarım dinlenmek istiyor. Yıllardır beni şikâyet etmeden taşıyan vefakâr dostlarımı dinlendirmem gerek. Ben arada unutsam da, artık o yirmi yedi yaşındaki durmak nedir bilmeyen delikanlıya ait değiller. Nasıl da çabuk geçmiş ömür. Ebcet hesabıyla toplamadıkça sonuç değişmiyor. Üç tane yirmi yedi, her halükarda seksen bir ediyor. Son durak pek de uzak olmasa gerek. Farklı hızlarla yol alsa da, her insan bir gün son durağa ulaşıyor. Hız kuvvet dengesi, söz konusu insan ömrü olunca pek işe yaramıyor. Bu son fasıl belki; ama nasıl geçersen geç diyemiyorum ben ömrüme. Hüzzam değil de nihavent olsun istiyorum çalacak son şarkı. Haddimi aşıyorum belki; ama orkestra şefi son bir Türk sanat musikisi eseri daha çaldırısın istiyorum. Bu son fasılda keman ve kanun sesi duymak istiyorum saygıdeğer şefim. İnce, derin ve manalı.

Kanun sesi çocukluğumu hatırlatıyor bana. Keman sesi de ilk gençlik yıllarımı. Babam kanun çalardı. Saatlerin tik takları kadar kanunun buğulu sesi de onu hatırlatır bana. Odasından yükselen nameler, bana yaşama sevinci verirdi. Hiç bitmesin isterdim, kanun hiç susmadan hayatımıza ahenk katmaya devam etsin. Sıcak bir yaz akşamı, aniden susacağını bilemezdim.

Tercihleri şekillendiriyor insanların karakter-

rini ve kaderini ya da karakterine ve kaderine göre oluyor tercihleri. Saatler kadar düzenli, ve kararlıydı babam, bir kanun bestesi kadar da uyumlu ve sakin. Aldığı kararlar, belirlediği seçeneklerle hepimizin hayatını kolaylaştırır ve düzenlerdi. Bizi çok severdi; ama bunu pek göstermezdi. Başımızı uyurken okşamayı tercih ederdi. Onun varlığı hem otoriteyi hem de güveni temsil ederdi. Akşam saat altı oldu mu, evde hayat aniden değişirdi. Ablam okuduğu kitabı elinden bırakır, radyonun sesini kısar, aneme yardım etmek için mutfığa giderdi. Ben ve benden iki yaş büyük olan erkek kardeşim tahta arabalarımızı bir kenara bırakır, öğretmenlerimizin verdiği ev ödevlerini yapmaya başlardık. Annem, akşam yemeğini hazırlamaya başlamadan önce saçlarını toplar, elbisesini değiştirir, dudaklarına hafif bir ruj sürerdi. Annemle babamın saygıya harmanlanmış aşkı benim çocuk gözlerimde çok kutsaldı. Gerçekti gerçek olmasına; ama masalsı bir yanı da vardı. Annem, babama adıyla hitap etmezdi hiç; *Bahattin Bey* derdi. Babam da ona *Zahide Hanım*. Bu *bey* ve *hanımlı* tamlamalar değişik zamanlarda, değişik duyguları hissettirecek tonlamalarla söylenir, farklı tınılarla dökülürdü dudaklarından. Annem, babamın değişmez kurallarını esnetmeye kalktığında *Zahide Hanım* çok daha sert ve çabuk çıkardı babacığının ağzından. Annemin kırılan gönlünü tamir etmesi gerektiğindeyse yumuşacık seslenir, bir de “*cığım*” eklerdi *Zahide Hanım*’ın sonuna. Anecığım babamdan olmayacak bir şey isteyeceğinde ya da bizi savunması gereken zamanlarda zor duyulan bir sesle meltem yumuşaklığında seslenirdi beyine. Söylemediği hayal kırıklıklarını da hep sesine yükler, babamın o söylemeden anlamasını beklerdi. Onlar konuşmadan bile anlaşılabilecek kadar iyi tanırlardı birbirlerini. Ömrümce bir benzerine rastlayamadığım bambaşka bir aşk. Kırmadan, yormadan, zorlamadan sürdürülen bir hayat arkadaşlığı. Omuz omuza, yan yana, el ele, göz göze yürünen bir yol. Bir çocuğa verilebilecek en büyük ve değerli armağan bu olsa gerek. Âşık ve mutlu ebeveynler, huzurlu bir aile ortamı. İttiğimiz sıcacık tarhana çorbasına lezzetini veren de buydu, gece uykularımızı tatlı ve güvenli kılan da. Bizlere verdiğiniz huzur kabrinizi aydınlatsın. Huzur içinde uyuyun son istirahatgâhınızda. Ben sizi kalbimde yaşıyorum hâlâ. Ara ara annemin gliserin ve limon kokan yumuşacık elleri, uzanıp okşar bembeyaz olmuş saçlarımı. Tüm sıkıntılar uçar gider o zaman. Babam bastonunu tıkırdatarak oturuverir yeşil koltuğuna. Gümüş kutusundan çıkardığı tütünü yavaşça sarar, hüzümlü bir şarkıyı mırıldanarak. Gözlerimde anlam dolu iki damla; içim yikanır, huzurla dolar.

— Su verem mi amca?

Kara gözlü, esmer tenli, elleri kendinden çok daha yorgun ve yaşlı bir çocuk karşımdaki. Çocukluğunu yaşayamadığını düşündürse de merhamet etmeyi seven büyüklerle, onu sorumluluklarla ve sorunlarla erken tanıştıran hayata inat çocuk o hâlâ. Annesi, babası yaşadığı süreçte de çocuk olarak kalacak.

— Ver bakalım.

Farklı bir oyun oynuyor o şimdi, oyuncaksız ve şakasız. Bu da onun hayatının gerçeği. Hayatlar ve gerçekler türlü türlü. Her evde, her bedende başka başka yaşanıyor. Herkes kendi hayatını en gerçek zannediyor. Üzülse de başkalarının yaşadıklarına, çok da ciddiye almıyor aslında. Dinliyor, yüzüne hüzünlü bir ifade yerleştiriyor, hak veriyor; ama kendi gerçeklerinin yanında hep film senaryosu gibi kalıyor. Sıradan, önemsiz, bedensiz. Sorunlar ancak kendilerine bizim hayatımızda yer bulduklarında önem

kazanıyor.

— Nerelisin sen?

En çok duyduğu sorulardan biri olsa gerek. Bizlerin de aşına olmadığımız bedenlere en sık sorduğumuz sorulardan biri, nedense. Ne yaptığını, ne istediğini, ne düşündüğünü değil, nereli olduğunu önemsiyoruz insanların. Karslı olana farklı Amasyalı olana farklı mı davranacağız? İstanbullu değilse arkamızı dönüp uzaklaşacak mıyız? Babamızın memleketi Edirne’den iyi adam olduğuna hükmedip her kusurunu affedecek miyiz? Yaşamın her alanında bir etiketleme merakı. Doğduğu yerin havasına, suyuna, toprağına benziyor gerçi insan. Karadeniz’de büyüyen Karadeniz gibi hırçın, sabırsız, değişken oluyor. Doğu’da yetişen kara iklimine maruz kalan toprak gibi dayanıklı, durgun, katı, yüreği çatallı. Ege’de yaşayan daha bir ılımlı, yumuşacık, narin, cıvıltılı; aynı güneşi gibi Ege’nin. Ne Karadeniz’den bir Trakyalı çıkıyor, ne de Akdeniz’den bir Güney Doğulu. Eksiler artıları götürüyor, ortada yalın ve katı gerçek kalıyor. Elmalarla armutlar aslında toplanabiliyor. İki farklı kültürün ortak paydasını bulmak gerekiyor.

— Diyarbakırlıyam amca.

Ne doğduğu yeri seçebiliyor insan, ne de ailesini. Kaderin çarkı ne tarafa döner, nerede ne şekilde durur bilinmez. Doğanın adaleti kanunlarınkinden çok farklı. Kaderin verdikleriyle hayatını kuruyor insan. Herkesin sermayesi kendince. Kimi mirasyedi, aileden zengin, har vurup harman savuruyor devamlı; kimi babadan kalma üç kuruşu Karun’un hazinesine çeviriyor. Kimi sıfırdan başlayan hayata, dişıyla tırnağıyla kazımakta sabırla; kimi sıfırdan başladığı hayatı eksi bakiyede yaşamakta, kadderdan davacı. Arabesk yaşanıyor bazen hayatlar, bazen olabildiğince alafranga. Orta yolu bulamadık bir türlü biz. Tarihimiz boyunca ya İranlılar gibi şiir yazmaya çalıştık, dilimizi küçümsedik; ya da Fransızlar gibi piyano çalmak istedik, Mozart’ın yanında durup İttri’den yüzümüzü çevirdik. Yirminci yüzyılda kaybettiğimiz aşkı sevgililer gününde aramamız da hep bundan değil mi cancağızım. Elimizde var olanları harcadık hoyratça, tükettik; çeyiz sandığımızda tek bir iğne oyalı mendil bırakmadık. Sonra da komşumuzda gördüğümüz çadır bezini baş tacı ettik.

— Hiç gördün mü sen Diyarbakır’ı?

— Yok, ben burada doğdum.

Okula gidiyor musun, diye sorsam sana, cevabın belli. İstanbul’da Diyarbakır’ı yaşayan küçük çocuk. İstanbullu olamamış, Diyarbakırlı kalamamış küçük insan. Kimileri elli yaşında bile çocuk, dünya yansa umurunda değil; kimileri de on ikisinde ihtiyar olmuş, dünyanın yükü onun omuzlarında. Sıcacık evinin mutfağından su almaya üşenirken akranları, o su satarak evinin mutfağına sıcak ekmek götürme derdinde. Sormuyorum cevaplarını bildiğim klasik soruları. Ben sorunca ortaya dökülmeyecek büyük sorunlar, küçük çocuk cevaplayınca çözülmeyecek bilinmeyen bol yaşam denklemleri. Hayat matematik değil ne yazık ki. Hayatın matematikliği okullarda öğrenilmiyor. Matematikte önüne konan her problemi çözerim ben, eğitimini aldım; ama öyle problemler kuruyor ki felek, bildiğim hiçbir teorem fayda etmiyor. Kara tahtanın başında elimde tebeşir, çaresiz kaldım. Öğretmen gözlüklerinin üstünden bana bakıyor, elinde not defteri. Öklid, Pisagor neredesiniz; ya sen Farabî? Kafa kafaya versek diyorum, iki kere ikiyi beş ettiremez miyiz?

İlkokulda, sayılarla ilk tanıştığımda kafam karışmıştı. Bizim sokak büyüktü; ama sonu vardı. Geceler çok uzundu;

ama muhakkak gün ağarırdı. Babam çok uzun boyluydu; ama kapıdan sığardı. Gördüğüm, bildiğim her şey bir yerde nihayetleniyor, bir yerlere sığıyordu; ama sayıların sonu yoktu! Aklım o yaşlarda almasa da hayran olmuştum ben rakamlara. Devamlı toplar, çarpardım; aklımın yetmediği sonuçlarda babamdan yardım alırdım. En sevdiğim ev ödevi rakamların arasındaki ilişkiyi düzenlemektir. O kadar disiplinliydi ki onlar, asla hata yapmana izin vermiyorlar, kural dışı bir adımı da kabul etmiyorlardı. En küçük yanlış, sonuca ulaşmanı engelliyor, seni yarı yolda bırakıveriyordu.

Rakamların ruhu vardı benim için, hatta bedenleri. Bir, asildi; benzersizliği, tek olmayı simgelerdi. Tüm asalet meraklıları gibi de yalnız ve etkisizdi. İki, dostluğun göstergesiydi; arttırır, azı çok ederdi. Yedi benim için özeldi. Doğduğum gün, annemlerin evlilik yıldönümü. Aralarında en muzip olan sıfırdı. Kendisini önemsemeyenleri gülümseyerek çarpar, tek hareketiyle yok ederdi. Hep sevdim rakamları, sorgusuz ve sonsuz güvendim. Hiç yanıltmadıkları ve yanıltmadıkları için saygı duydum. Hayatın içinde, aynı zamanda da tamamen dışında oldukları için şaşırdım zaman zaman. Hayatı açıklayamıyor rakamlar. Doğal sayılar, tam sayılar, rasyonel sayılar. Topladım, kaybolmadılar; çıkardım, azalmadılar; çarptım, kırılmadılar; böldüm, ayrılmadılar. Beni hiç yanıltmadılar.

Hava yavaş yavaş kararmada. Günler uzun değil artık. Yaz günleri ikinci çayını yudumladığımız saatlerde, gün akşam oluyor hazan mevsimi gelince. Neden hazan demişler sana ey mevsim-i solgun, nedir senden alıp da veremedikleri? Bir alacak - verecek hesabı var aranızda, asırlardır çözilemeyen. Ortak katlarınızın en büyüğünü hesaplasam, sizi ortak bir noktada buluştursam, işe yarar mı dersin? Bir günah keçisi gibi, yaşam boyu yapılan hataları sırtlanmış, orta yerde duruyorsun. Ben seviyorum seni, biliyor musun? Ömrüm boyunca büyük bir muhabbet besledim sana karşı. Haksızlığa uğradığım için belki, belki de benim şahsî tarihimde hiç acıyla eşleşmediğin için. Senin evrensel kümede aşk vardı, aile vardı, başarı vardı. Acıların içine alan küme benim için yazdı. Yazla senin kesişim kümenizde ise bir tek baba olmak yer aldı. Büyük kızımı sonbaharda aldım kollarıma, küçük kızım - sa bir yaz akşamında katıldı aramıza. Tüm duyguların birleşim kümesi de hayatımız galiba; acısıyla, tatlısıyla, eksisiyle, artışıyla.

Akşamın yoğun karanlığında, İstanbul'un iki yakasında arka arkaya yanan her ışık, birbirine benzeyen, bir o kadar da birbirinden farklı yaşamların işaretini verir, bir gemici feneri gibi. Beyaz, sarı, parlak, sönük, ısıltılı. Hayatı hem aynı hem de çok farklı yaşayan binlerce ev. Hayatımda yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunda bu ışık ışık evler gelir aklıma. Uzaktan ışıldayan, içinde gizlediği karanlıklar belli olmayan milyonlarca mabet. Kimi benden mutlu, kimi çaresiz, kimi gelecekte umutlu, kimi beklentisiz. Tanımadığımız, tanımayı istemediğimiz, bilmediğimiz, göremediğimiz insan hikâyeleri. Gazetelerin üçüncü sayfalarında gördüğümüz gözü bantlı, ismi baş harflerinden ibaret insanlar kümesi. Her akşam ışığı yaktıran yaşama isteği hepsinin ortak gücü. "Her sabah dünya yeniden kurulur. Her sabah taze bir başlangıçtır" cümlesi geliyor aklıma. Babamın okuduğu gazetenin en başında yazardı. Karanlığa tahammülü yok insanoğlunun. Bir ışık peşinde devamlı. Hayatı aydınlatacak ve anlamlandıracak küçücük bir ışık. Bazen bir dostun sıcak eli, bazen sevgilinin yumuşak sesi.

Telefonum çalıyor, torunum yine melodisini değiştirmiş.

— Efendim Nermin'ciğim.

Nur-ı aynım, sebeb-i hayatım, cananım. Gönلümü ve ömrümü süsleyen kadın.

— Geliyorum, yarım saate kalmaz evde olurum. Bir istegin var mı?

Bir ekmek istiyor canımın içi. Ben sana ömrümü vermişim, bir ekmeğin lafı mı olur?

— Merak etme, hava soğuk değil. Yazdan kalma bir gün derler ya, bugün de öyle.

Kabir ziyaretlerinin beni hüzünlendirdiğini bilir Nermin'ciğim. Havadan ziyade duyguların rüzgârı endişelendirir onu. Beraber bile olsak kabristanda, beni ölümlerimle baş başa bırakır.

Parktan çıkarken, uzaktan da olsa son bir kez baktım anneciğimle bey babacığımın mezarlarına. Onlar hayat-tayken de böyle seslenirdim onlara. Babama siz derdik hepimiz. Yanında oturumuza, konuşmamıza fazlasıyla dikkat ederdik. Benim kızlarımla aramda bu kadar büyük bir mesafe olmadı hiç. Ben, beni çok sevdiklerin duymak, başlarını göğsümde hissetmek istedim. Babamla yaşamamız imkânsız olan yakınlığı kızarımla yaşadım doya doya. Çok isterdim babama, seni seviyorum, demek; diyemedim. Söyleyemediğim, duyamadığım şeyler için kırdım mı o heybetli ve mağrur adama? Hayır, asla. Söyleyemediklerimi o zaten biliyordu; duyamadıklarımı da bana hareketleriyle, bakışlarıyla sevgiyle hissettiriyordu. Beni destekleyen, başarılarımla gurur duyan babama kırgınlık değil minnet duyabilirim ancak. Ruhlarımızın buluşacağı sonsuz âlemde onu ve annemi gördüğümde, her şey farklı olacak. Ölümün soğuk yüzünü biraz olsun ısıtan da bu olsa gerek. Hayatı boyunca rasyonel değerlerle uğraşmış Profesör Mahmut Bey, hesaplayamadığı sonsuz hayata da daima inandı çünkü. Sayıların sonsuzluğu gibi, ruhun ölümsüzlüğü de büyüledi onu. Başka tür-lüsüne inanmak ona, insan denilen eşref-i mahlûkata saygısızlık gibi geldi. Annesinin öğrettiklerini, babasının anlattıklarını, okulda ve kitapların sayfalarında keşfet-tikleriyle harmanlayıp kendi gerçeğini yarattı. Ne aslını inkâr etti, ne de bilimi reddetti. Ecdadının bir türlü sentezleyemediği batıyla doğuyu, maddeyle ruhu kendi hayatında birleştirdi.

Hava nasıl da soğudu. İnsanı sadece bahar havası deli etmiyor demek ki. Ta iliklerimde hissediyorum hayatı. Seksen bir kat daha yoğun hem de. En küçük torunum Zeynep "Pyofesöy dedem" diye seviyor beni, ne anlama geldiğini bilmeden. Benim içinse onun dedesi olmak, profesör olmaktan çok daha değerli. Hayatımın tanjantını da kotanjantını da sevdiklerim belirliyor. En asal duygu sevgi galiba. Kendinden başka bir duyguya bölünemiyor.

Hayatımın seksen birinci sonbaharı. Daha öncekiler gibi sarı, esintili, hışır hışır. Daha öncekilerden daha sakin, kendinden emin, huzur dolu. Sararmış anılar gönلümde, geçmişin rüzgârı içimde ılık ılık esmekte. Üşümüyorum eski dostum sonbahar, anılarımla usulca üstüme örtüyorum. Çocukluğum, gençliğim, okul yıllarım, üniversitede hocalığım, ailem, ablam, ağabeyim, öğrencilerim, aşklarım, hayat arkadaşım, çocuklarım, torunlarım...

Ne kadar da dolu dolu yaşamışım.

Şahnâme'den Rapunzel'e Uzanan Bin Yıllık Saç

Çağlar Simsoy

Cadıların,
ejderhaların
ve diğer
bir takım
“şer”
unsurların
-özellikle bakire-
kızlara
düşkünlüğü
ve neden
onları
tutsak ettikleri,
ayrı bir
tartışma,
inceleme
konusudur.
Bizi burada
ilgilendiren,
Rapunzel'in
saçlarının
nereden
geldiği.

Rapunzel dendiği zaman gözümüzün önüne, upuzun saçlarını kuleden aşağıya sarkıtmış bir genç bir kız imgesi gelir. Ben de bu yazımda o saçların peşine düştüm ve o saçların Rapunzel'den çok daha yaşlı olduğunu gördüm. Önce masalı hatırlayalım:

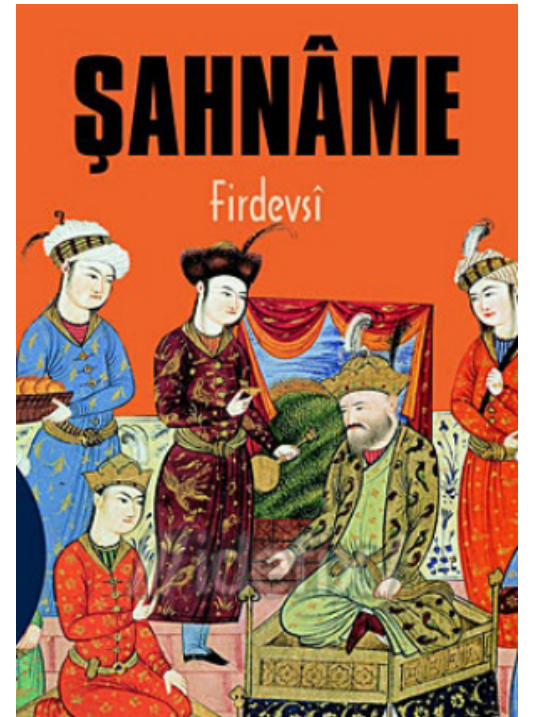
Başta, uzun süre çocuk hasreti çektikten sonra muratlarına ermek üzere olan karı-kocaya rastlarız. Rapunzel'e hamile olan kadın, bir gün evinin penceresinden, komşu bahçedeki *marullara*¹ aşerer. Bir cadı² tarafından yetiştirilmiş olan *marullar* cezbedicidir. Koca çaresiz, gizlice bahçeye girer ve birkaç marul toplayıp karısına getirir. Tadını alınca marullara karşı isteği daha da artan kadın, talebini yineler. Adamcağız aynı girişimde bulunurken bu kez cadı tarafından yakalanır. Cadı, adamın canını bağışlamak ve istediği kadar marul almasına izin vermek karşılığında bir anlaşma önerir: Doğacak çocuk, kız veya erkek, kendisine verilecektir. Can derdine düşen adam, teklifi kabul etmek zorunda kalır. Rapunzel doğar, güzeller güzeli bir çocuk olur. Cadı, Rapunzel'i on iki yaşına geldiğinde ormanın ortasında, kapısı ve merdiveni olmayan bir kuleye hapseder. Kulenin dış dünyayla bağlantısı küçücük bir penceredir. Cadı içeriye girmek istediğinde seslenir: “*Rapunzel, Rapunzel! Saçlarını sarkıt bana.*”³ Rapunzel muhteşem güzellikte saçlarını uzatır, böylelikle cadı kuleye tırmanabilir. Birkaç yıl sonra oradan geçmekte olan bir prens tarafından fark edilir Rapunzel. Prens, cadının kullandığı yol ve yöntemle yukarıya çıkar. Gençler birbirini sever ve kaçmaya karar verirler. Cadı durumu fark edince, o güzelim saçları kökünden keser ve Rapunzel'i çöle⁴ götürür, sonra da prense tuzak kurar. Prens, kuleye tırmandığında karşısında cadıyı görünce korkup kuleden aşağı atlar. Ölmez ama üzerine düştüğü dikenler yüzünden kör olur. Çaresizlik içinde dolaşırken yolu, Rapunzel'in yaşamakta olduğu çöle düşer. Bu şekilde bir-

birlerini tekrar bulurlar. Bu arada Rapunzel bir kız, bir erkek, ikiz çocuk sahibidir⁴. Kavuşma anında Rapunzel'in gözyaşı, prensin gözlerine şifa olur ve prens eskisi gibi görmeye başlar. Sonra krallığa döner, mutlu yaşarlar.

Cadıların, ejderhaların ve diğer bir takım “şer” unsurların -özellikle bakire-kızlara düşkünlüğü ve neden onları tutsak ettikleri, ayrı bir tartışma, inceleme konusudur. Bizi burada ilgilendiren, Rapunzel'in saçlarının nereden geldiği.

Grim Kardeşler Almanya'nın Hanau şehrinde doğdular (Jacob Ludwig Karl Grimm, 1785-1863; Wilhelm Karl Grimm 1786-1859). Alman dil ve edebiyatı üzerine önemli çalışmalarda bulundular. Özellikle Jacob Grimm, yapıtlarıyla bugün bile kendisinden yararlanan üretken bir dilbilimci, araştırmacıdır. Rapunzel masalının da bulunduğu *Kinder und Hausmärchen* (1812-*Children's and Household Tales, Çocuk ve Ev Masalları*), erken dönem çalışmalarıdır⁵.

Derledikleri masallar, günümüzden tam iki asır önce yayınlanmış ve neredeyse

Komutanın
bu sözlerini
işiten Rüdâbe
hemen
gece gibi kara
saçlarını çözdü
ve onları
yeryüzünde
hiç kimsenin
görmediği,
miskten yapılmış
bir kement
haline getirdi.
Saçlar
gerdanının
üzerine tel tel
ve bir yılan gibi
kvrım kvırım
dökülmüştü.
Rüdâbe
saçlarından
yaptığı bu
kemendi
sarayın
damından
aşağıya
kadar
sarkıttı.

Türkçesinde marul diye geçen bitkinin aslı adı *campanula rapunculus*'tur⁶. Almanca da adı, *Rapunzel-Glockenblume*. Esaretine sebep olan bitki, Rapunzel'e aynı zamanda adını da vermektedir. Ormanlar, çalılıklar, çayırliklar, çorak yerlerde yetişir. En kuzeyi hariç Avrupa, Batı Suriye, Kuzey ve Kuzeybatı Afrika, Orta ve Güney Rusya, Kırım, İran yetiştiği yerlerdir. Türkiye'ninse daha çok kuzeyinde rastlanmaktadır. Yaygın ismi *Rampion Bellflower*'dır ve masalın İngilizce edisyonlarında karşımıza *rampion* olarak çıkar. Latince cins ismi *campanula*, çana benzemesinden dolayıdır. Özel ismi *rapunculus* ise, şalgam anlamına gelen *rapa*, küçüklük ifade eden ekle birleşerek *küçük şalgam* olarak karşılık bulur. Cinsin dünya üzerinde üç yüz kadar türü ve çok sayıda alt türü bulunmaktadır. Kök ve yapraklarından salata yapılır.

bütün dünya dillerine çevrilmiş, filmlere, dizilere, piyeslere, hatta bilgisayar oyunlarına konu olmuştur. Masalları, köy ve kasabaları dolaşarak, sohbetlere kulak misafiri olarak meydana getirdikleri söylense de çoğunun daha önceki yapıtlardan devşirildiği açıktır. İncelememize konu olan Rapunzel'de ise bunu gösterebilecek durumdayım. Şimdi şu güzel saçları tutalım ve geriye doğru gidelim. Bakalım, bu saçlar nereye kadar uzanıyor.

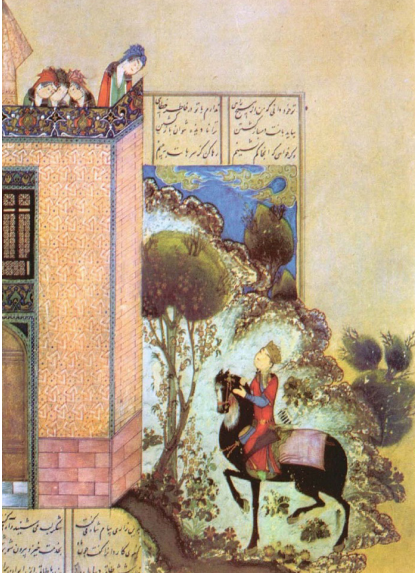
Grimm Kardeşler'den iki yüzyıl geride ve İtalya'dayız. Giambattista Basile (1575-1632), İtalyan şair ve masal derleyicisidir. Hazırladığı eseri *Lo Cunto De Li Cunti Overo Lo Trattenemiento De Peccerille* (The Tale of Tales or Entertainment for Little Ones, Masalların Masalı veya Çocuklar İçin Eğlence) ölümünden iki yıl sonra yayınlanıyor. Napoli lehçesiyle yazılmış bu derleme içerisinde yer alan öykülerden birinin adı *Petrosinella*'dır. Burada cadı değil *insan yiyen dişi dev* vardır ve göz dikilen bitki maydanozdur. Bu bitki, Grim Kardeşler'in

versiyonunda olduğu gibi ismini baş karaktere veriyor⁷. Aynı şekilde bahçedeki bitkiye karşılık doğacak çocuk talep ediliyor. *Petrosinella* kuleye hapsediliyor. Yine kulenin tepesine ulaşmak için tek araç, saçlar⁸.

Giambattista Basile'in çalışmasından yaklaşık altmış yıl sonra yolumuz Fransa'ya düşüyor. Mademoiselle de La Force veya Charlotte-Rose de Caumont de La Force (1654-1724) ilginç yaşam öyküsüne sahip bir kadın. Onun kaleminde masalın adı *Persinette* oluyor (1697). İngilizce çevirisinin ismi *Little Parsley* yani Küçük Maydanoz. Basile'in *Petrosinella*'sı ile pek az değişikliğe sahip.

Grimlerin *Kinder und Hausmärchen*'in ilk edisyonundan yirmi yıl önceye gidiyoruz. Yine Almanya'dayız. Friedrich Schultz (1762-1798), *Kleine Romane*'ı (Küçük Masallar) 1790'da yayımlıyor. Tahminler,

Grimlerin *esin kaynağının* bu eser olduğu yönünde.

Şimdi günümüzden bin yıl geriye gidiyoruz. İran'dayız. Firdevsi (ö.411/1020), yaklaşık 981 yılında yazmaya başladığı Şahname'yi ilaveler yaparak 1004 yılı civarında tamamlıyor. İsimler değişse de biliyoruz, aynı saçlar. Firdevsi'nin Şahname'sine bakıyoruz:

3005 Zâl ona karşılık verdi, dedi ki: "Ey ay yüzlü güzel! Benden sana selam ve felekten de aferin olsun! Ben nice geceler gözlerimi Simâk yıldızına dikerek heyecan içinde, her kötülükten uzak olan Tanrı'ya, senin yüzünü gizlice bana göstermesi için yalvardım. Şimdi senin sesini işitmek, bu tatlı ve nazlı sözlerini duymakla sevinç içindeyim. Birleşmemiz için bir çare bul! Sen damda, ben sokakta... Böyle nasıl olur?" dedi.

Maria Tatar, Grim Kardeşler üzerine yaptığı çalışmasında¹⁰, Christine de Pizan (1363–1430) tarafından yazılan Le Livre de la Cité des Dames (The Book of the City of Ladies) adlı eserini kaynak gösteriyor. Pizan'ın kaynağının ise Azize Barbara Efsanesi olduğunu söylüyor.

Efsaneye göre Azize Barbara, Nikomedyâ'da, bugünkü İzmit'te yaşayan varlıklı, putperest bir babanın, olağanüstü güzellikteki kızıdır. Bu eşsiz güzelliğe talip olup evlenme talebinde bulunacakların kızını elinden alacaklarından korkan adam, onu dış dünyadan korumak için bir kuleye kapatır. Azize Barbara zaman içinde Hristiyanlık inancını benimser. Kendi inançlarına aykırı hareket ettiği gerekçesiyle babası tarafından öldürülür. Hikâyenin farklı bir anlatımında kuleye kapatılmasının sebebi güzelliği değil, Hristiyanlığı kabul etmesidir.

3010 Komutanın bu sözlerini işiten Rüdâbe hemen gece gibi kara saçlarını çözdü ve onları yeryüzünde hiç kimsenin görmediği, miskten yapılmış bir kement haline getirdi. Saçlar gerdanının üzerine tel tel ve bir yılan gibi kıvrım kıvrım dökülmüştü. Rüdâbe saçlarından yaptığı bu kemendi sarayın damından aşağıya kadar sarkıttı. Sonra ona damdan seslenerek: "Ey pehlivan oğlu pehlivan!" dedi. "Haydi, kemerini bağla, aslan gibi göğsünü açıp padişahlara yaraşan pençelerini uzatarak şu saçlarımın ucundan tut! Onlar senin emrine hazırdır."⁹

Fakat Zâl, Rudabe'nin bu teklifi uygun bulmuyor ve kölesinin elinden bir kement alarak hedefine ulaşıyor. Saçların sevgiliye ulaşmada araç olarak kullanılması efsanesi, belki de çok daha eskilere dayanıyordur. Biz izini buraya kadar sürüp, yakaladığımız bin yıllık saç sahibine iade ederek yolculuğumuzunu noktalıyoruz.

Notlar:

¹ Marul, masalın aslındaki bitkiyi tam karşılamıyor.

² Büyücü kadın. Alm: Zauberin, İng: Enchantress

³ "Rapunzel, Rapunzel, Laß mir dein Haar herunter", "Rapunzel, Rapunzel, Let down your hair to me."

⁴ Babalarının kim olduğu konusunda masalda herhangi bir ipucu bulunmamaktadır.

⁵ İlk edisyon 1812, son edisyon 1857 tarihindedir.

⁶ Taksonomisi şöyle: Alem, *plantae*; alt-alem, *tracheobionta*; bölüm, *magnoliophyta*; sınıf, *magnoliopsida*; alt-sınıf, *asteridae*; familya, *campanulaceae*; cins, *campanula*; tür, *campanula rapunculus*. - Turkish Plants Data Service

⁷ Petroselinum

⁸ Bu eser, Cindirella (Külkedisi) masalının da muhtemel kaynağıdır.

⁹ Firdevsi, Şahname, Çev: Necati Lugal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.176

¹⁰ The Annotated Brothers Grimm (W. W. Norton & Company 2004)

Firdevsi (Ebülkasım Mansur bin Hasan)

İranlı şair (Baj, Tus, 934 ? – ay. y. 1020) Döneminde eski İran tarih ve destanlarına karşı artmaya başlayan ilgiden büyük ölçüde etkilendi. Ebülmüeyyet el-Belhi, Ebu Ali Muhammet bin Ahmet el-Belhi ve Tus valisi Ebu Mansur Muhammet bin Abdürrezzak'ın düzyazı; Dakiki'nin manzum şehnamelerinden sonra, o da ünlü yapıtı Şehname'yi yazmaya başladı (975). Daha çok Ebu Mansur Muhammet bin Abdürrezzak'ın yapıtından yararlandı. Bir çiftlik sahibinin oğlu olmasına karşılık geçim durumu iyi değildi. Yapıtını (Şehname) tamamlayınca o dönemin bilgin ve sanatçılara eliaçık davranan Gazneli Mahmut'a sundu (1010). Gazneli Mahmut, kendisine çok yetersiz bir maaş bağlayınca, bu davranışından dolayı onu hicvetti. Gazne'den geldiği Herat'ta altı ay kaldıktan sonra Tus'a döndü. Bir süre Taberistan'da emir Şehriyar'ın yanında kaldıktan sonra yeniden döndüğü Tus'ta öldü. Halk tarafından dinsiz bilindiğinden evinin bahçesine gömüldü. Doğumunun 1000. yıldönümü, büyük törenlerle kutlandı ve mezarı üzerine bir anıt dikildi.

Kaynak: Büyük Larousse

Dağ Başını Duman Almış

"Dağ başını duman almış
Gümüş dere durmaz akar
Güneş ufuktan şimdi doğar
Yürüyelim arkadaşlar"

Önce, 2000'li yılların ilk yarısında piyasaya sürülmüş olan yerli kola markası için yapılmış bir reklam kampanyasını hatırlatmak istiyorum. İlk reklam filminde Chevy Chase gibi bir isim kullanılmıştı. Bekleneceği üzere, "kola"ya değil "Türk'e vurgu yapılmıştı. "Türk'e özgü" figürler serpiştirildiği reklam filminde, koladan içenler "Türk gibi" hareket etmeye başlıyordu.

En dikkate değer sahnelerden birinde, yemek masasında bir Amerikan ailesi görülür. Kolalarından birer yudum aldıktan sonra hep bir ağızdan Gençlik Marşı'nı söylemeye başlarlar.

Peki, "Türk'e özgü" zannedilen bu marşın menşeyinin İsveç olduğunu biliyor muydunuz? Asıl ismi "Tre Trallande Jamtor" olan şarkının bestecisi, 1864-1937 yılları arasında yaşamış Felix Körling'tir. 1904 yılında bestelenmiş, Selim Sırrı Tarcan tarafından ithal edilmiş ve Ali Ulvi (Elöve) Bey tarafından 1915'te güftesi yazılmıştır. Atatürk'ün de şarkıyı çok sevdiği ve Samsun'a giderken vapur güvertesinde arkadaşlarıyla birlikte söy-

lediği rivayet edilir. Kaynağını bilememekle ve sahilliğinden emin olamamakla birlikte Atatürk'ün şu sözünü de aktarma gereği duyuyorum: "Anadolu'nun dağ başlarını, tekerleklerine çuval doldurduğumuz kırık-dökük otomobillerle aşarken bu marşı, yanımda bulunanlara söylemeyi adet edinmiştim".

1938 yılında düzenlenen bir yarışla 19 Mayıs, Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilmiş ve marşı da Gençlik Marşı olmuştur.

Ayrıca Gençlik Marşı için, 70'li yıllarda zirve dönemini yaşamış, "yabancı" şarkılara Türkçe sözler yazma (kimi başarılı olup hâlâ kendini dinleten, kimiye geçmişimize kâbus gibi çöken aranjman)

geleneginin ilk örneklerindendir de diyebiliriz.

Kültür, tabiatı gereği kelebek misali dolaşmaktadır. Bu nedenle doğduğu yerin çok ötesinde büyüüp serpilebilmektedir. Anavatanı farklı olsa da, aradan geçen bir asırlık zamandan sonra "Gençlik Marşı" için gönül rahatlığıyla "bizimdir" diyebiliriz. Bir konuda sizi yanıltmış olmayı istemem. "Bizim" demek, alıp kullanmak istediğinizde, Türkiye'de yayın haklarını elinde bulunduran firmaya telif ödemekten kurtuluyorsunuz anlamına gelmiyor.

Ölçülülük Maddesi

Sophrosyne (Yun) İlkçağ Yunan felsefesinde Platon'dan itibaren "ana erdemler"den biri: "ölçülülük"; "özdenetim" ya da "ılımlılık".

Sokrates'ten başlayarak *sophrosyne* ahlâk felsefesinin temel konularından biri olagelmıştır. Platon'un dil üzerine kaleme aldığı *Kratylos* diyalogunda (411e) sözcüğün kökenbilgisine inilerek *sophrosyne* "ahlâki ak-libaşındalık" olarak tanımlanmıştır. Aslında Platon'un terimi ele alışı Pythagorasçı "*harmonia*" ("uyum") anlayışından açıkça etkilenmiştir. Platon için "ölçülü olma", hem tek tek bireyler hem de devlet için vazgeçilmez bir erdem olarak, "uyum"dan ya da "düzen"den kaynaklanan bir niteliktir (Devlet, 430e-432a, 442c).

Aristoteles'te ise *sophrosyne* hazların ve acıların aşırılıklarını törpüleyen bir orta yoldur. Aristoteles ölçülülüğün alanını bedensel hazlarla, özellikle de dokunma ve tat alma duyularına dayalı olanlarla, sınırlamıştır. (*Nikomakhos'a Etik II*, 1107b; III, 1118a). Zenon, Platon'u izleyerek, *sophrosyne*'yi başlıca dört erdemden biri olarak görür. Erdemin "doğayla uyum içinde yaşamak" olduğunu savunan kimi Stoacı filozoflar ise erdemin bu şekilde bölümlenmesine karşı çıkarak *sophrosyne*'yi "kaçınılması gereken kötülüğün ve yeğlenmesi gereken iyiliğin bilgisine sahip olma" diye tanımlarlar.

Anadolu'yu Birbirine Katan Kadın: Ayşe Hatun

Anılcan Sıçrayık

Yeni gelişmelere karşın Ayşe Hatun etrafındaki birçok siyasi güç arasında varlığını koruyabilmek için yeni tedbirler arıyordu. Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada siyaseten ayakta kalabilmenin tek yolu güçlü bir erkekle evlenmektir.

Osmanlı tarihinde saray kadınlarının oynadığı rol ile ilgili pek çok araştırma yapılmasına karşın, Selçuklu tarihinde bu konu yeterince ele alınamamıştır. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'ya sahip olan Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu'yu bizzat yönetmemiş, fetihlerde rol oynayan kumandanlar arasında paylaştırmıştır. Böylece Anadolu'da farklı şehirlerde birçok küçük Türk beyliği ortaya çıkmıştır. Büyük Selçuklu Devleti de bölgede hamilik rolünü üstlenmiş, aynı zamanda başlayan Haçlı Seferleriyle de bölgede birçok Haçlı kontluğu kurulmuştur. İşte bu yazıda, Anadolu Selçuklu Devletinin temellerinin atıldığı dönemde, bir kadının siyasi hayatta kalma çabasını okuyacaksınız:

1107 Yılında Anadolu Selçuklu Sultanı **I. Kılıçarslan**, çıktığı Musul Seferinde yenilmiş, *Habur Irmağı'na düşerek* ölmüştü. Arkasında dört taht varisi bıraktı: **Şahin Şah**, **Mesud**, **Tuğrul Arslan** ve **Arap Şah**. Yenilgisi sırasında babasının yanında bulunan **Şahin Şah**, esir edilerek Büyük Selçuklu Sultanı **Muhammed Tapar**'ın yanına Semarkant'a gönderildi. Diğer oğul **Arap Şah** ise Amnara ve Kumana bölgesini alarak Taht mücadelesinden bir süreliğine

çekildi. Böylece taht mücadelesi iki kardeş arasında (**Mesud** ve **Tuğrul Arslan**) başladı. Tahta kendi oğlu **Tuğrul Arslan**'ı geçirmek isteyen **Kılıçarslan**'ın dul kalan eşi **Ayşe Hatun**, seferden dönen önemli devlet adamlarından **Emir Bozmuş** ile evlendi. **Bozmuş**'u oğluna *atabeg* tayin etti. Böylelikle arkasına önemli bir siyasi bir güç almış oldu. Güvenlik gerekçesiyle Konya'yı terk ederek Malatya'ya giden çift, burada oğul **Tuğrul Arslan**'ı sultan ilan etti. Bu arada diğer kardeş **Mesud**, Konya'da kalarak dönemin en güçlü beyliklerinden biri olan Danişmendliler'e damat oldu. Böylelikle o da bu siyasi macerada yalnızlıktan kurtuldu.

Oğlunun sultan olmasıyla birlikte harekete geçen **Ayşe Hatun**, öncelikli olarak Malatya'da bulunan **İl-Arslan** isminde bir emirle anlaşış, gücünü borçlu olduğu **Bozmuş**'ı öldürterek onunla evlenir. Böylece Selçuklu hanedanından bir kadın üçüncü evliliği ile ilk defa siyasi hayatta aktif bir role soyunmuş olur. Fakat hatunun yüzü bu kocasından yana da gülmez. **İl-Arslan**, halktan zorla altın toplamaya başlamış ve bu durum halkta büyük bir bıkkınlığa neden olmuştur. Vaziyetin farkında olan **Ayşe Hatun**, oğlu **Tuğrul Arslan** ile anlaşarak kocası **İl-Arslan**'ı yakalatıp bir yıl süreyle hapsedirdi ve ardından da Büyük Selçuklu Sultanı **Muhammed**'e gönderdi. Bu suretle **Ayşe Hatun**, üçüncü kez dul kaldı. **Ayşe Hatun** bazı askeri faaliyetlerde de bulundu. **Sultan Muhammed**'e yardımcı olmak amacıyla Yukarı Kilikya ve Ceyhan havasında bulunan Frank-Ermeni prensliklerine karşı sefer çıkardı. Doğu Anadolu'da bazı yerleri ele geçirdi.

Büyük Selçuklu Sarayında alıkonulan **Kılıçarslan**'ın diğer oğlu **Şahin Şah** kaçarak ya da serbest bırakılarak Konya'ya geldi ve sultanlığını ilan etti (1110). Böylece Hatun'a Danişmendlilerin damadı **Mesud**'dan başka **Şahin Şah** da rakip oldu. Yeni gelişmelere karşın **Ayşe Hatun** etrafındaki birçok siyasi güç arasında varlığını koruyabilmek için yeni tedbirler arıyordu. Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada siyaseten ayakta kalabilmenin tek yolu güçlü bir erkekle evlenmektir. Üç kez dul kalan **Ayşe Hatun** dördüncü kez evlenmek ve nüfuzundan yararlanabilmek için Haç-

Saraylı bir kadın figürü. Selçuklu çinisi.

lılara karşı aldığı başarılarla, dönemin şöhretli beylerinden olan **Artuklu Belek**'i seçti. Fakat **Belek Beg** Malatya'da değil Elazığ'daydı. Bunun üzerine oğlu **Tuğrul Arslan**'ı atabeginin yanında Malatya'da bırakarak Palu'ya gitti (1113). Burada **Belek**'e hitaben; "**Sultan (Kılıcarslan)** nice defalar sizi methederek dedi ki, bütün Türk emirleri içinde **Belek** derecesinde akıllı ve kudretli bir kimse yoktur. Beni ve çocuklarımı adınızla korumanızı istiyorum" şeklinde konuşarak evlenmek isteğini bildirdi. Hatunun bu arzusu- nu geri çevirmeyen **Belek** onunla evlendi. Dördüncü evliliği ile gücünü daha da artıran **Ayşe Hatun** tekrar Malatya'ya döndü ve atabegi şehirden kovarak oğlunu Malatya kalesine yerleştirdi (1114). Malatya'daki Selçuklu Sultanlığı ile birlikte siyasi nüfuzu ve şöhreti de artmış oldu.

Bu arada Kardeşlerden **Mesud** güçlü beyliklerinden Danişmendliler'in desteğini alarak Konya'da Selçuklu tahtında oturan kardeşi **Şahinşah**'a karşı mücadele başlattı. Danişmend desteğiyle kardeşini yenen **Mesud**, **Şahinşah**'ın gözlerine Bizans usulü mil çekti- rip Konya'da hapsetti (1116). Fakat daha sonra tam olarak kör olmadığı anlaşıncı, saltanat mücadelesi- ne girebileceği endişesiyle boğdurularak öldürüldü (1118). Böylece taht mücadelesi için iki kardeş kal- mıştı; Danişmendli **Emir Gazi**'nin damadı **Sultan Mesud** ve **Ayşe Hatun**'un oğlu **Tuğrul Arslan**.

Doğu Anadolu'daki Türk beyleri arasında zaman zaman mücadeleler olmaktadır. Mengüçükler 1118'de **Tuğrul Arslan**'ın kontrolünde bulunan Harput ve Dersim havalisine akınlar yaptılar. Bunun üzerine **Tuğrul Arslan**'ın annesi, Urfa Haçlı kontu **Joscelin**'e adam göndererek Haçlılardan yardım talep etti (1118). Hatun, Malatya'da oğlunun hâkimiyetini devam ettirebilmesi için elinden geleni yapıyor ve siyasi dengeleri kurmaya çalışıyordu. Eşi **Belek**'in siyasi nü-

Gözlerine mil çekilen Şahinşah

Saltanat mücadelesini Kazanan Sultan Mesud

fuzunu ve gücünü kullanarak varlık mücadelesi veriyordu. Fakat beklenmedik bir olay, bir anda dengeleri alt üst etti. **Ayşe Hatun**'un dördüncü kocası, on yıllık eşi **Belek Gazi**, 1124'de Franklar ile mücadele ederken kaleden atılan zehirli bir okla hayatını kaybetti. Böylece **Ayşe Hatun** iktidar savaşında tekrar yalnız kaldı. Bu durumdan yararlanan Danişmendli **Emir Gazi**, damadı Konya Sultanı **Mesud** ile ittifak yaparak hatunun yeni bir eş bulmasına fırsat vermeden şehri muhasara altına aldı (13 Haziran 1124). Bunun üzerine **Ayşe Hatun** Urfa kontu **Joscelin**'den yardım istedi. Beklenen yardım ümidiyle şehri teslim etmedi. Fakat bu sırada Halep'i almaya çalışan Haçlılar, yardımda geç kaldılar. Muhasara uzayınca şehirde kıtlık baş gösterdi. Yaklaşık altı aylık kuşatma sonrasında halk kedi, eşek, ağaç yaprağı, kısacası ne bulursa yemeye başladı. Yine şehirde zenginler ile fakirler arasında çatışmalar baş gösterdi. Nihayetinde kuşatmaya daha fazla dayanamayan **Tuğrul Arslan** ve annesi, Minşâr kalesine çekilerek şehri Danişmendli **Emir Gazi**'ye teslim ettiler. Bir süre sonra diğer kardeşi **Arap Şah**'ı da yenen **Sultan Mesud** Anadolu Selçuklu Devletinin mutlak varisi oldu. Küçük bir kale olan Minşâr kalesine çekilen **Ayşe Hatun**, burada kalenin hâkimiyetini elinde tutmaya devam etmiştir. Ömrünü, oğlunun iktidar mücadelesine adanmış ve Selçuklu siyasi hayatında önemli bir iz bırakan **Ayşe Hatun**'un akıbeti hakkında bundan öte bir bilgi bulunmamaktadır.

Kaynaklar;

Selçuklular Zamanında Türkiye, Osman Turan.

Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, Claude Cahen
Selçuklular Döneminde Kadın (1040-1308), Sevim Can
Türkiye Selçuklu Toplumunda Kadın (XI-XIV.yy), Sedat Bıçak

Çocuk Dostu

Nurcan Kıratlı Kurtuluş

Çocuk Dostu
mini mini
çocukların
arkadaşıdır.
Haftada bir,
perşembe
günleri
çıkır.

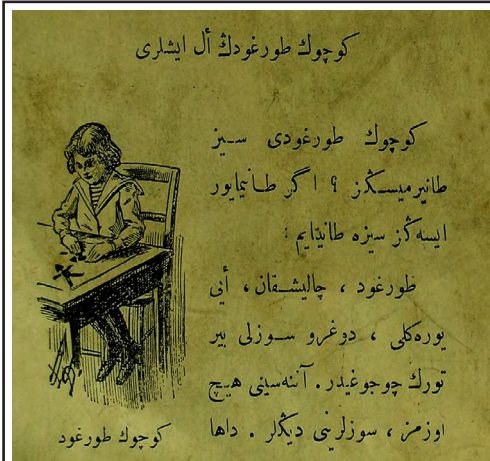
Yıl: 1914

Sayı:3

Tanesi:10 Paradır

Mini mini çocukların arkadaşısıdır
Haftada bir, Perşembe günleri çıkar
Bir seneliği 10 kuruştur
Necm-i İstikbal (İstikbal Yıldızı) Matbaası

Küçük Turgut'un El İşleri

Küçük Turgut'u siz tanıır mısınız?

Eğer tanııyor iseniz size tanıtayım:

Turgut, çalışkan, iyi yürekli, doğru sözlü
bir Türk çocuğudur. Annesini hiç üzmez,
sözlerini dinler. Daha...

۱. نیمی صابیدمکی بیلیمجهک جوانی ادم — آد ایدی .
دو ضررو جواب ویرلردن قرعهده برنجیک نمونه و تطبیقاتدن ۱۶۱
شمس الدین افندی به جیقیدی .

برر جیقولاتا قازانانلر :

قوری چشمه ایشدائیشدن ۳۳۹ عثمان خالده ، ترقه عثمائی مکتبیدن
۳۱۰ خداداده قاسم باشا اتحاد عناصر مکتبیدن علی ، شمس المکتبیدن
۹ یوسف عزت ، رهبر سعادتدن ۵۵۵ حجتی ، کدکاشا ایشدائیشدن
۳۱ سلیمان نجائی ، آقار چشمهدهن ۷ خالده ۵ رفعت علاءالدین ،
قلنج علی باشا مکتبیدن ۳۰۶ جلال الدین افندیلر .

برر قارت پوستال قازانانلر :

نونه و تطبیقاتدن ۱۶۸ عبدالرحمن ، ۱۶۵ نجم الدین ، بشکطاش
عسکری رشیدیستدن ۳۷ ، نیازی ، یون کچن مکتبیدن ۶۴ حسین ،
نونه شکران مکتبیدن ۹ حسین حسینی ، قاسم باشا نونهستدن ۸۶
اسماعیل ، بشکطاش مرکز رشیدیستدن ۳۷۱ محمد کامل ، اکری
قایو مرکز رشیدیستدن ۱۶۵ احمد صبیحی ، طویخانه نادره مکتبیدن
۱۳۹ سلیمان ، اثر اخوت آنا مکتبیدن ۱۱۵ دیمیر نوزاد افندیلر .
قیزلردن دو ضررو حل ایدنلر آراسنده چیکیلن قرعهده برنجیک
اثر اخوت آنا مکتبیدن شوکت صبیحه خانه اصابت ایشدیر .

برر جیقولاتا قازانانلر :

چیکل کوی ائانندن ۶۷ شکران نوره ، قاسم باشا حقیقه معرفتدن
۷۸۰ حدیجه واده ، فاتح ائانندن ۱۰ ناجیه ، رهبر تخصصیددن ۱۲
طاهره ، کاغذخانه کوی ایشدائیشدن ۱۵ قاطیبه نعمت ، شهب صفا

Birinci sayıdaki bilmecenin cevabı
(İSİM:AD) idi. Doğru cevap verenlerden
kurada birincilik Numune ve Tatbikat'tan
161 Şemseddin Efendi'ye çıktı.

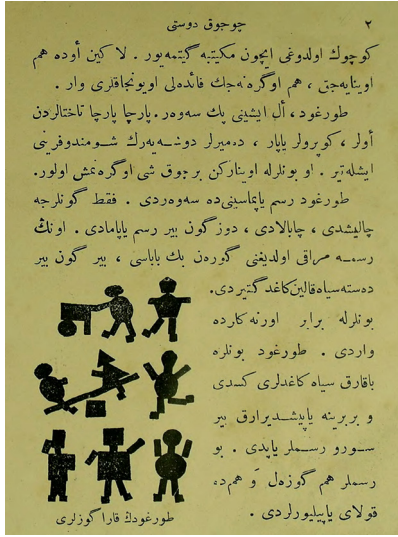
Birer çikolata kazananlar:

Kuruçeşme İbtidaisi'nden 249 İrfan Ha-
lid, Terakki-i Mektebi'nden 210 Hüdada-
d, Kasımpaşa İttihad-ı Anasır Mektebi'nden
Ali, Şems Mektebi'nden 9 Yusuf İzzet,
Rehber-i Saadet'ten 455 Müctebi, Gedik-
paşa İbtidaisi'nden 31 Süleyman Necati,
Akarçeşme'den 7 Halid, 5 Rıfat Alaeddin,
Kılınç Ali Paşa Mektebi'nden 206 Celaled-
din Efendiler.

Birer kartpostal kazananlar:

Numune ve Tatbikat'tan 168 Abdurrah-
man, 165 Necmeddin, Beşiktaş Askeri
Rüştiyesi'nden 27 M. Niyazi, Yolgeçen
Mektebi'nden 64 Hüseyin, Numune-i Şük-
ran Mektebi'nden 9 Hüseyin Hasan, Kasım-
paşa Numunesi'nden 86 İsmail, Beşiktaş
Merkez Rüştiyesi'nden 271 Muhammed
Kamil , Eğrikapı Merkez Rüştiyesi'nden
660 Ahmed Suphi , Tophane'de Nadire
Mekebi'nden 139 Süleyman, Eser-i Uhu-
vvet Ana Mektebi'nden 110 Demir Nevzad
Efendiler.

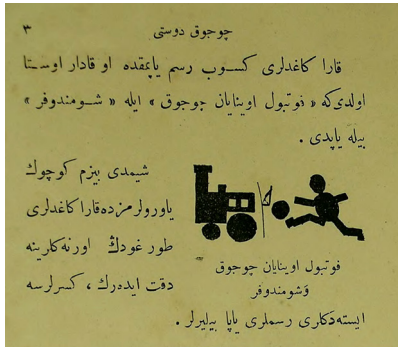
Kızlardan doğru hal edenler arasında çe-
kilen kurada birincilik Eser-i Uhuvvat Ana
Mektebi'nden Şevket Sabiha Hanım'a isa-
bet etmiştir.

Küçük olduğu için mektebe gitmiy-
yor. Lakin evde hem oynayacak,
hem öğrenecek faydeli oyuncakları
var.

Turgut, el işini pek sever. Parça
parça tahtalardan evler, köprüler
yapar, demirler döşeyerek şimen-
diferini işletir. O bunlarla oynarken
birçok şey öğrenmiş olur. Turgut,
resim yapmasını da severdi. Fakat,
günlerce çalıştı, çabaladı, düzgün
bir resim yapamadı. Onun resme
meraklı olduğunu gören bey ba-
bası, birgün bir deste siyah kalın
kağıt getirdi. Bunlarla beraber ör-
nekler de vardı. Turgut, bunlara
bakarak siyah kağıtları kesti ve bir-
birine yapıştırarak bir sürü resim-
ler yaptı. Bu resimler hem güzel ve
hem de kolay yapılıyorlardı.

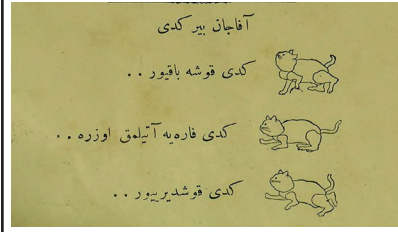
(Resmin altı: Turgut'un Karagöz'leri)

Kara kağıtları kesip resim yapmak-
ta o kadar usta oldu ki "futbol oy-
nayan çocuk" ile "şimendifer" bile
yaptı.

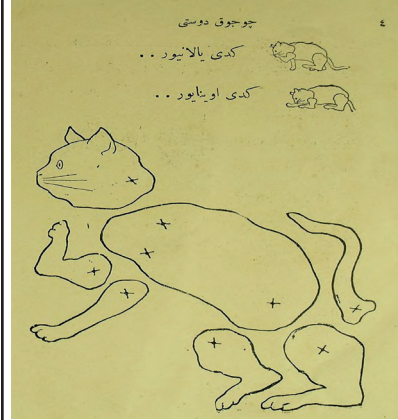
Şimdi bizim küçük yavrularımız da
kara kağıtları Turgut'un örnekleri-
ne dikkat ederek keserlerse iste-
dikleri resimleri yapabilirler.

(Resmin altı: Futbol oynayan çocuk ve
şimendifer)

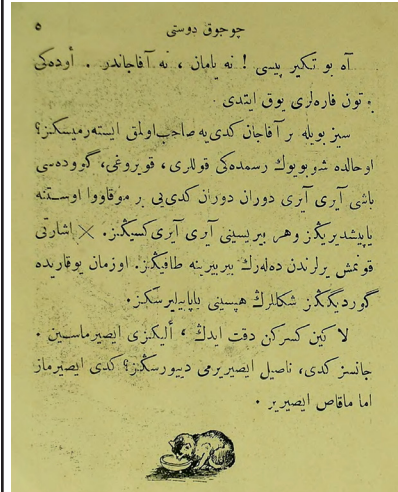

Afacan Bir Kedi

Kedi kuşa bakıyor...
Kedi fareye atılmak üzere...
Kedi koşturuyor...

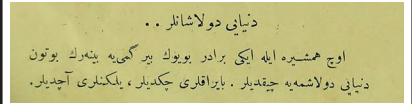

Kedi yalanıyor...
Kedi oynuyor...

Ah bu Tekir pisi! Ne yaman ne afa-
candır. Evdeki bütün fareleri yok
etti. Sız böyle bir afacan kediye sa-
hip olmak ister misiniz? O halde şu
büyük resimdeki kolları, kuyruğu,
gövdesi, başı ayrı duran kediye bir
mukavva üstüne yapıştırınız ve her
birisini ayrı ayrı kesiniz. "X" işareti
konmuş yerlerinden delerek bir-
birine takınız. O zaman yukarıda
gördüğünüz şekillerin hepsini ya-
pabilirsiniz.

Lakin keserken dikkat edin, elinizi
ısırmayın. Cansız kedi, nasıl ısırır
mı diyorsunuz? Kedi ısırmasın ama
makas ısırır.

Dünyayı Dolaşanlar

Üç hemşireler ile iki birader bir ge-
miye binerek bütün dünyayı dolaş-
maya çıktılar. Bayrakları çektiler,
yelkenleri açtılar.

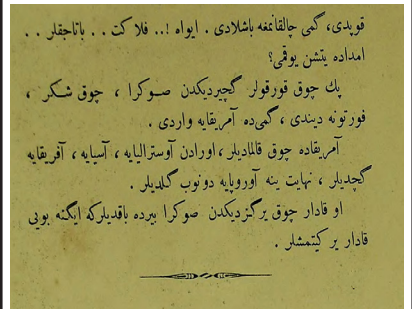

كىمى قوش كىمى اوچۇپتۇ. كىمى قوش كىمى اوچۇپتۇ.
كىمى قوش كىمى اوچۇپتۇ. كىمى قوش كىمى اوچۇپتۇ.
كىمى قوش كىمى اوچۇپتۇ. كىمى قوش كىمى اوچۇپتۇ.

Gemi kuş gibi uçuyordu. En büyük
birader kaptanlık ediyordu.

Küçüğü dümen kullanıyordu.

Artık hiçbir tarafta kara görünmü-
yordu.

Birden bire fırtına çıktı gemi çalka-
lanmaya başladı. Eyvah!.. Felaket...
Batacaklar... İmdada yetişen yok mu?

Pek çok korkular geçirdikten son-
ra, çok şükür fırtına dindi, gemi de
Amerika'ya vardı.

Amerika'da çok kalmadılar. Oradan
Avusturalya'ya, Asya'ya, Afrika'ya
geçtiler. Nihayet yine Avrupa'ya
dönüp geldiler.

O kadar çok yer gezdikten sonra
bir de baktılar ki iğne boyu kadar
yer gitmemişler.

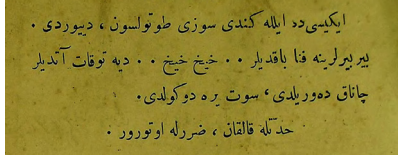

Süt Başında

Kavga ettiler; Pamuk haykırıyordu:
— Ben senden büyüğüm, evvela ben içeceğim.

Mercan bağırarak cevap verdi:

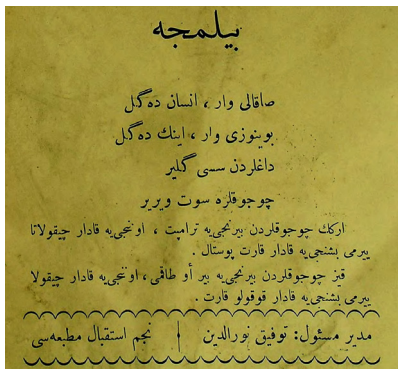
— Söz büyüğün, süt küçüğün! Anlıyor musun?

İkisi de ille kendi sözü tutulsun diyordu. Birbirlerine fena baktılar. Hıh... hıh... diye tokat attılar.

Çanak devrildi, süt yere döküldü.

Hiddetle kalkan, zararlı oturur.

Bilmece

Sakalı var, insan değil
Boynuzu var, inek değil
Dağlardan sesi gelir
Çocuklara süt verir

Erkek çocuklardan birinciye trompet, onuncuya kadar çikolata, yirmi beşinciye kadar kartpostal.

Kız çocuklardan birinciye bir ev takımı, onuncuya kadar çikolata, yirmi beşinciye kadar kokulu kart.

Sorumlu Müdür: Tefvik Nurettin
Necm-i İstikbal Matbaası

Bir Hassas Terazî

Güzel mi güzel bir mucizedir bize bahşedilen... Küçük, korumasız, masum ve içimizi titretecek kadar dolu bir sevgiyle hayatımıza girer çocuklarımız. O andan itibaren de düzenimiz onlara göre ayarlanır, hem de seve seve.

Zordur annelik... Kâh zaman o küçük, tatlı yaramazlar tecrübeyle öğretiverirler. Korku ve endişelerle başlar yolculuğumuz. Her şey gözümüzde büyür: Nasıl tutacağım, nasıl yıkayacağım, hiç uyumuyor, neden ağlıyor acaba? Bunlar ortak kaygılarımız, öyle değil mi?

Bir yandan Allah'ın bize sunduğu bu güzel emaneti seyrederek, kalbimizde uçan keleklerle. Diğer yandan da omuzlarımızdaki o büyük sorumluluk hissi ayaklarımızı yere daha sağlam bastırır. Güçlü olmak, bilinçli adımlar atmak, her an tetikte ve uyanık olmak isteriz. Özellikle ilk çocukta tam bir mü-kemmeliyetçilik, evham ve panik halinde oluruz.

Bebekken ne kadar beslemeliyim, uykusu fazla mı oldu, onu en sağlıklı nasıl büyütebilirim diye düşünürüz. Ama her şeyi kararında ve doğru olarak evrene gönderen Yaradan, biz kadınlara da o özel ayarı çok önceden vermiştir aslında: Annelik içgüdüsü. Biraz onun sayesinde, çoğunlukla sevgili annelerimizin yardımıyla ve tabi biraz da çocuğumuzun yönlendirmesiyle bu hassas dengeyi sağlamaya çalışırız.

O büyüdükçe bizi de büyütür. Endişelerimiz boyut ve renk değiş-

tirir sanki. Ne zaman doyduğunu, ne kadar uykuya ihtiyacı olduğunu, aşı zamanlarını öğrenmişizdir; ama artık işin içine arkadaşları ve oyun girmiştir. Aşırıya kaçmadan, şımartmadan ve elbette mahrum etmeden orta yolu bulmak ne zordur. Ardında uzun bir zaman dilimi, okul hayatı başlar, doğal olarak bizim öğrenciliğimiz de sil baştan. Ona doğru ve güzel davranışları, saygıyı, insan sevgisini, doğa ve hayvan sevgisini, yaşayarak ve konuşarak anlatırız. Henüz konuşmaya başladığı zamanlarda güzel bir Türkçeyle konuşması için kelimelerini düzeltiriz, birkaç yıl sonra bakarız ki o bizim hatalarımızı bulup doğrusunu söyler olmuş. İşte bu yaşanan birçok sıkıntıyı unutturur. Doğru yoldayım!

Birçok konuda kendimizi bıçak sırtında hissederiz. Evet dediğimizde şımarmasından korkarken, hayır dediğimizde ağlamasına için için üzülürken aslında hayata hazırlamaktır; dengeli, tutarlı bir karakterinin oluşması için çaba harcamaktır amacımız.

Bence annelik hem bir zanaat hem de bir san'attır. O çok özel ve güzel varlıkları oya oya, nakış nakış işlemek bir ömür boyu... Üstelik hassas bir terazide, ölçe biçer yapılan en zevkli, en muhteşem san'at...

Nurcan Kıratlı Kurtuluş

Evrendeki Ölçü ve Ahenk

Zeynep Hüsna Sula Akçelik

Katkılarından dolayı Hasan Sarı'ya teşekkürlerimle...

Gündelik hayatımız içerisinde çoğu zaman farkında olmasak da, oturduğumuz bina, bindiğimiz otomobil, seyrettiğimiz televizyon, yanımızdan ayırmadığımız cep telefonu, bir hesaba bir ölçüye göre yapılmaktadır.

Ölçü olmadan ne eşyayı, ne de İnsanın birbiriyle olan münasebetini anlaması mümkün değildir. Eşya ve hadiseleri daha iyi anlamanın, yorumlamanın, tefekkür ufkunun genişlemesinin ve marifete ulaşmanın, hatta insan ufkunun ötelерinin daha iyi anlaşılması, yaradılıştaki ölçü sırrının bilinmesi ile mümkündür.

“Muhakkak

ki

biz

her

şeyi

bir

kaderle,

bir

ölçü

ile

yarattık.”

(Kamer, 49)

Kainattaki her şey bir nizam ve intizam üzerine ölçü dâhilinde yaratılmıştır. Allah-ü Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de “Muhakkak ki biz her şeyi bir kaderle, bir ölçü ile yarattık.” (Kamer, 49) mealindeki ayette, kâinattaki canlı-cansız bütün varlıkların içyapılarında, hareketlerinde ve inşa edilmelerinde bir ölçü olduğunu beyan etmektedir. Gezegenlerin hareketi ve takip ettikleri yörüngeler, atmosfer hareketleri, kan akışı, hücrelerin kendi aralarında ve ortamlarıyla madde alışverişi ile ilgili geçişleri (difüzyon), kuşların uçarken az enerji harcaması, atom ve atom altı parçacıkların hareketi gibi birçok hâdise bir ölçü çerçevesinde cereyan etmektedir.

Yine Kur'an'da “Güneş ve Ay bir hesaba göre hareket etmektedir.” (Rahman, 5)

mealindeki ayette açıkça evrensel çekimle ilgili matematik modellemelerden bahsedilmektedir. Burada gök cisimlerinin eliptik yörüngede hareketi, Güneş ve Ay'ın hareketine ait ortaya konan ve konacak modeller, bütün gökcisimlerinin birbirleriyle karşılıklı tesirleri dikkate alındığında bu konu, sanıldığı gibi çok basit bir olay değildir.

“Göğü yükseltti ve ölçüyü (dengeyi) koydu.” (Rahman, 7) “Onun katında her şey bir ölçüye göredir” (Rad 8) mealindeki ayetlerde ölçü/denge ile evrensel çekime ve önceki ayetteki gökcisimlerinin hareketlerinin bir ölçü çerçevesinde gerçekleştiğine işaret etmektedir.

Dünyanın kendi ekseni etrafında dönüş hızı, ayın dünyaya olan uzaklığı, atmosfer tabakasının kalınlığı, havadaki gaz miktarı gibi örnekler evrende mükemmel bir uyum olduğunu gösterir. Kur'an'ın işaret ettiği ölçülü yaratılış ile ilgili bilimsel gerçeklerden bazılarına örnek verecek olursak:

Dünya kendi ekseni etrafında saatte bin mil hız yapar. Eğer böyle değil de saatte yüz mil hız yaparak dönseydi, gündüz ve gece şimdi olduğundan daha uzun olurdu. Bu durumda bitkiler gündüz yanar, kalanlar -olursa- da donardı.

Ay, dünyamıza şimdiki noktasından 50 bin mil ötede olsaydı, yeryüzünde med-

cezir(gel-git) olayları sonucunda bütün kıtalar günde iki defa su altında kalırdı. Dünyamızın çevresini saran atmosfer tabakası biraz daha ince olsaydı, atmosferde yanıp parçalanan binlerce meteor, o zaman dünyamıza rahatlıkla ulaşabilir ve her şeyi yok ederdi. Mevsimlerin sürekliliği, gece ile gündüzün birbirini izlemesi, su döngüsü, yeryüzünde yaşamın oluşması da evrende mükemmel bir düzen olduğunun en açık delilidir.

Kuran'da bazen bir canlı ile ilgili, tefekkür ufukumuzu genişletecek örnekler verilir: "Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kuracakları kovanlardan kendine evler edin." (Nahl, 68). Matematikçiler bir düzlemi eşit alanlara minimum uzunluktaki çizgilerle bölmenin en uygun tarzının altıgen şekiller olduğunu yeni ispatlayabildiler. Oysa arının yaptığı petek gözeneklerinin üç boyutlu geometrik şekli incelendiğine arıya en ideal yapının nasıl ilham edildiği görülmektedir.

"Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." (Tin, 4) mealindeki ayetten insanın gerek his ve düşünce, gerekse de şekil ve suret olarak en ideal şekilde yaratılması anlaşılabilir. Mahiyet itibarıyla meleklerden de ulvi olan insanoğlunun maddi yapısı; şekil, yapı ve fizyolojik açıdan muazzam bir ölçüye tenasüp ile daha mükemmeli düşünölemeyen bir sanat eseri olarak dikkatimizi çekmektedir.

Tek bir simadaki ahenk dahi mantık ve matematik karşısında tesadüfü imkânsız kılarken, aynı ölçünün umumi olması, gelmiş geçmiş bütün insanlara şamil bulunması ve hiç kimsenin birbirine benze-

memesi tesadüf fikrinin düşünce planına çıkmamasını gerektirmez mi?

İnsan anatomisinin küçük bir bölümünü oluşturan kafatası ve yüzün kabaca görünen zahirî ölçülerine bakıldığında insan, hayranlığını gizleyemiyor. Burun ve kulak uzunluğunun birbirine eşit olması, iki göz arasındaki mesafenin bir göz boyutu kadar olması, alından akan terden ve zararlı ışıklardan gözü korumak üzere kaşların konması, rahat nefes almak için burun yapısının deriden değil de kıkırdak dokudan yaratılması, kulakların insanı rahatsız etmeyecek frekanslardaki sesi duyabilmesi, bütün vücudu yöneten beynin vücudun en güzel yerinde mükemmel bir koruma içerisinde bulunması ve hiç kimsenin parmak izinin birbirine asla benzememesi gibi yüzlerce örnek bulabiliriz.

Yukarıda saydığımız bütün tespit edilen kaideler, onun yaratılışında kader kaleminin hiç şaşmadan çalıştığını, yarattığı her şeye en güzel ölçüleri koyan ve tanzim eden bir sanatkârın varlığını bizlere haber veriyor.

İşte Kur'an, sık sık evrendeki ölçü ve dengeyi hatırlatarak, bunlar üzerinde düşünmemizi, dersler çıkarmamızı ister. Bu anlamda bize düşen görev, Allah'ın evrende koyduğu ölçü ve denge üzerinde düşünmek, incelemek, varlıklar âlemi için yararlı bilimsel çalışmalar ortaya koymaktır. Ayrıca Allah, evrende düzensizlik ve kargaşa ortamı oluşmaması için bir denge koymuştur. Bizler de bu evrende yaşadığımıza göre yüce yaratıcının koyduğu bu düzen ve ahengi bozacak davranışlardan kaçınmalıyız. Çünkü yeryüzündeki hayat, Allah'ın yarattığı bu düzen sayesinde sürmektedir.

İşte
Kur'an,
sık sık
evrendeki
ölçü
ve
dengeyi
hatırlatarak,
bunlar
üzerinde
düşünmemizi,
dersler
çıkarmamızı
ister.

Tek Kanatla Uçmak

Olmuyordu işte, yine olmamıştı, bir şeyler eksik bir şeyler yarım. Elinden kalemi fırlatır gibi bıraktı masanın üzerine adam. Ama bu sefer buruşturup atmadı, bir iki paragraf yazdığı kâğıdı. Ortalığın karardığını görünce masanın üzerinde duran saate baktı; 2:41. Üzüldü. Yaklaşık dört saattir yazmaya çalışıyordu, sonuç on cümle bile değildi.

Oysa iyi bir yazardı, hatta bir kitabı çok satanlar listesinde yer almıştı bir kez. Her şey çok güzeldi, neden bu kadar değişmişti yaşamı? Son zamanlarda kapının zilini bile unutmuş, daha önceleri çaldığı halde açmadığı telefonu da çalmaz olmuştu. *Of*, dedi adam, *of...*

Zor bela sandalyesinden kalkıp, odanın kararmasına neden olan bulutları görmek için penceresine doğru yürüdü. Yağmur damlacıklarını gördü camda, geçenlerde izlediği bir belgeseli hatırladı. Dünyada bir yılda 505 trilyon su buharlaşır ve yine aynı

kez görüyordu. Baktı, baktı kâinat kitabını okuyor gibiydi. Bakıyordu ve görüyordu işte. Görmek için hiçbir çaba sarf etmesine gerek yoktu. Görmek istediği noktaya bakması yeterliydi. Görme eylemini düşündü. Hüzün edalı bir tebessüm oluştu yüzünde.

Çiçekler neden vardı, yaprakları, çeşitlilikleri... Hiçbir çiçeğin yaprağı bir diğer çiçeğin yaprağına benzemiyordu, tıpkı hiçbir insanın bir diğer insana benzemediği gibi. Kelebekler... Ömürlerinin çok kısa olduğunu o biliyordu. Peki ya kelebekler? Onlar biliyorlar mıydı? Ne güzel renkleri ve desenleri vardı. Ya simetri? Karınca yolunu karıncalar neden yapmıştı? Niçin dağınık halde gelişigüzel hareket etmiyorlar da geliş gidişli tek bir yol kullanıyorlardı?

Bugün neden her şeyi, baktığım her şeyi görüyorum, dedi adam. İyi ki görüyordu. Ne çok zaman kaybetmişti. Üç yıl, koskoca üç yıl... Geçen zamanı nasıl telafi edecekti? Çok çalışmalıyım, dedi. Sağ koluna baktı.

Her
nefes
alışta
akciğerlerinin
açılarak
genleşmesini
ve
verirken de
büzüşmesini
hissetmeye
çalıştı...
İstemsiz
bir
kelime
döküldü
dudaklarından,
inşirah...

miktar su yağmur olarak yağar. Üstelik bu miktar, her yıl aynıdır ve değişmez. *İlginç* diye geçirdi aklından *her yıl sabit ve sürekli bir denge...*

Açtı bahçe katındaki evinin penceresini, güneş gülümsüyordu. *Yaz yağmuru işte, gelmesiyle gitmesi bir oldu*, diye düşündü. Ciğerlerine çekti yağmur sonrası toprak kokusunu, kendi nefesine yoğunlaştı, aldı verdi, aldı verdi... Her nefes alışta akciğerlerinin açılarak genleşmesini ve verirken de büzüşmesini hissetmeye çalıştı... İstemsiz bir kelime döküldü dudaklarından, *inşirah...*

Derken bahçedeki kır çiçeklerine takıldı gözü. Üzerlerine konan kelebeğe, çiçeklerin hemen yanındaki karınca yoluna ve bir şeycikler taşıyan karıncalara. Sanki ilk

Bu sefer nefretle, üzüntüyle değil gülümseyerek. Biraz da alaycı baktı. *Sen gitmiş olabilirsin; ama kardeşin duruyor, ona da öğretebilirim yazmayı. Hem belli mi olur, belki sol elim sağ elimden daha iyi yazar zamanla.*

Bulutlara çevirdi adam tekrar gözlerini, derin bir nefes daha aldı ve yumdu gözlerini. Şükür, dedi, şükür, *Sen beni çok seviyorsun. Diğer insanlardan farkım olsun istedim, verdin ve geri aldın ama birini bıraktın. Anladım ki devam etmemi Sen de istiyorsun. Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim.*

Zeynep Hüsna Sula Akçelik

Tarihçiliğin Mihengi

Mete Han

Yakın zamana kadar eğitim sistemimiz, küçük çocukların beyinlerine ülkemizin üç tarafının denizlerle dört tarafının düşmanlarla kaplı olduğunu aşılıp “Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur” lakırdısını bir ayet gibi tekrarlardı.

Tarihçilik diye bir şey olmasaydı bizden öncekilerin neler yaptığını, nasıl yaşadığını, kim olduklarını en önemlisi de kim olduğumuzu asla bilemeyecektik; ama zaten “insan” buna izin vermezdi. Fıtratı gereği “bilmek” yönünde evrimleşmiştir. Geçmiş, geleceği, her şeyi...

Ama tarih yazmak cesaret ister. Fotoğraf çekmek, zamanı kaydetmektir tarihçilik. Dondurmak ve gelecek nesillere anlatmak. Peki, okuduğumuz tarih kitapları zamanı gerçekten de olduğu gibi donduruyor mu? Yoksa yazanın vicdanına göre yönlendiriliyor, inandırılıyor ve ezberletiliyor muyuz?

Tarih yazarken “ölçüsü” nedir? Bir kriteri var mı gerçekten?

Günümüze gelene dek Hammer, Tomby, Kinross, Batuta, Haldun, Nevai, Ahmet Cevdet Paşa dâhil pek çok tarihçi ne kadar objektif olmuştur? Bu sorunun tek bir cevabı var. Olmamıştır...

Ama modern tarih yazımı olmayı gerektiriyor. Da nasıl?

Nicelikleri ölçerken evrensel bir mutabakat sağlamak mümkünken, iş niteliklere geldiği zaman ister istemez bir subjektif-

liğin başlaması kaçınılmaz olacağından artık gerçek de göreceli olmaya başlamıştır

Kuşkusuz, iş ehillerince yapılan ölçme ve değerlendirmeler görece gerçeğe en yakın olmakla birlikte, bunlar dahi mutlak olmayacaktır. Çünkü ölçme ve değerlendirmeleri yaparken, tüm zamanları ve kişilerin kapsayan bir mutabakat sağlayan bir ölçü ya da gerçekleri ölçerken kullanabileceğimiz bir mihenk taşı bulabilmek neredeyse imkânsızdır

Neye göre iyi, neye göre kötü, neye göre medenî, neye göre barbar? Hatta neye göre doğu, neye göre batı?

“Bugünkü Ortadoğu kimin eseridir? Mevcut Ortadoğu’yu belirleyen sınırlar bize sanki apaçık doğal sınırlarmış gibi geliyor. Sanki orada evvel eski “Ortadoğu” diye bir bölge varmış gibi davranıyoruz. Hâlbuki bu bölge de en azından haritalar kadar yapay, en az onun kadar yalancı, en az onun kadar hayali.

Mesela bölgedeki Müslümanların kendini neden doğunun ortasında görmeleri gerektiğini düşündük mü hiç? Yani biz kalkıp İngiltere’ye ‘Uzak Batı’, Almanya’ya ‘Orta

Batı' diyor muyuz?"¹

"Duke Üniversitesinden iki değerli araştırmacı Martin Lewis ve Karen Wigen, haklı olarak 'Neden Batı sabit bir çekirdeğe sahiptir de Doğu neden sürekli değişir?' Sorusunu yöneltiyorlar"²

Batının ötekine karşı benmerkezci tutumu ne kadar menfi ise aynı benmerkezciliği bizim yapmamız da o kadar kötüdür kuşkusuz.

Yakın zamana kadar eğitim sistemimiz, küçücük çocukların beyinlerine ülkemizin üç tarafının denizlerle, dört tarafının düşmanlarla kaplı olduğunu aşılayıp "Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur" lakırdısını bir ayet gibi tekrarlardı. Öyle ya, Çinliler, Ruslar *ezeli düşmanlarımızdı*. Yunanlılar, Bulgarlar *dış düşmanlarımızdı*. Kürtler *iç düşmanlarımızdı*. Araplar, *1. Cihan Harbi'nde Osmanlı'yı arkadan vurmuştu* -ki Osmanlıya sonuna kadar sadık kalan Araplar da vardır. Kısacası, Çetin Altan'ın deyişiyle *Türk'e Türk propagandası yapıldı*, batılıların yaptığı benmerkezcilik ve ötekileştirme ve toptancı genellemeci mantık bizde de mevcuttu.

Çok fazla dallandırıp budaklandırmaya gerek duymadan birkaç misal daha vermekle maksadın hâsıl olacağı kanaatindeyiz.

Yunanlı, "barbar";

Yahudi, "dinsiz";

Arap, "Acem".

Hatta ve hatta Müslüman-Kâfir, Hristiyan-Kâfir ayrımlarında ölçü nedir sizce? Bu kategorizasyonlar neye göre yapılmıştır?

Antik Yunanlılara göre Yunanlı olmayanlar barbardı.

1 Mustafa armağan, Avrupa'nın 50 Büyük Yalanı, s.298, Timaş-2009

2 age

Yine Yahudilere göre Yahudi olmayanlar; ki dünyanın geri kalan kısmıdır bu, dinsizdir. Kaldı ki Yahudi eşittir Musevi olduğundan, Yahudi anadan doğmadığı sürece, yani insanın elinden gelmeyen bir sebepten dolayı Musevi de olunamadığından, onlara göre "dinsiz olmamak" da imkânsızdır.

Araplara göre de diğerlerinin Acem olduğu -ki kuşkusuz onları takdir etmek için kullanmadıkları bir kavramdır- bilinen bir gerçektir. "Arap'ın Acem'e, Acem'in Arap'a üstünlüğü yoktur" hadisi şerifi tevekkel gelmemiştir. Hz. Peygamber içinde yaşadığı ve mensup olduğu milleti bizden az bilmiyordu muhakkak! Ve Emeviler zamanında bu zirveye çıkan kendini beğenmişlik, kibir ya da şovenizm aslında temsil ettiklerini zannettikleri ya da bazılarına göre saltanatlarını genişletmek için bir argüman olarak kullandıkları İslamiyet'e de zarar vermiştir, en azından yıllarca İslamiyet'in bayraktarlığını yapacak Türklerin İslamiyet'i tanınmasını geciktirmiştir.

Her birimizin inandığı değerler, aslında gerçekte bizi bağladığından Müslüman-Kâfir değerlendirmesi ya da Hristiyan-Kâfir ayrımı da aslında aynı mantığın bir yansımasıdır ve ötekini bağlamamaktadır.

Her kesime göre "bizden" ve "öteki" ayrımı vardır.

Sizin de gördüğünüz gibi buradaki her bir örnekte de ölçü kendinden olmak ya da olmamaktır.

İşte bütün mesele...

*Ölçüde kim kaldı bugün mahpus,
Düşüp toprağa oldu tümünden meyus!*

“EDEB”İYATTA ÖLÇÜ

Nilgün Bay

Şairlerin,
padişahların
şiirlerinde
kullandıkları
aruz ölçüsü
söze
ezgi katar,
sözü yoğurur.
Hatta aruz
ölçüsüyle
yazılmış
bir beyitteki
herhangi bir
sözcüğün
yerini dahi
değiştirirseniz
o büyü
bozulur.

“Derman aradım derdime, derdim bana
derman imiş / Burhan aradım aslıma as-
lım bana burhan imiş” der Niyâzi Mısırî...

Beyitteki “dert – derman, aslıma – bana”
gibi sözcüklerin birbiriyle olan ses ahengi
beyite ayrı bir tat vermiştir. Divan edebi-
yatındaki bu ahenk sözcüklerin şair ta-
rafından itinayla seçiminden gelir. Beyit
yazmanın üstatlığı da söz elbisesinin, şiire
giydirilmesindedir. Bu da şiirde, “ölçü” ile
mümkün kılınmıştır. 11. yüzyılda kulla-
nılmaya başlayan, sözün ahenk hesabına
uyarlanması ile tarif edilen bu husus, daha
yaygın olarak kullanılan divan edebiyatı
döneminde Hoca Dehhanî ile başlamıştır.
Aruz, “yön” anlamına gelmektedir; fakat
bu Arapça sözcüğün tam karşılığı kesin
olarak bilinmemektedir. Edebiyatımızda
köklü bir geçmişe sahip olan ölçünün aruz
ve hece kolları vardır. Bizden önce Arap
edebiyatında kullanılan aruzu ilk kez Yu-
suf Has Hacıp, Kutadgu Bilig adlı eserinde
kullanmıştır. Ölçü; düşüncenin, sözcüğün,
hayalin, hissin bulunduğu noktadadır. Daha
sonraları bu gizemli hava, yerini hece öl-
çüsüne bırakmıştır. Divan edebiyatının ar-
dından gelen Servet-i Fünun döneminde
bazı şairler aynı şiirde farklı aruz kalıpları
kullanarak serbest ölçüye zemin hazırla-
mıştır. Günümüzde ise hece ve serbest ölçü
kullanılmaktadır. Aruzu ilk kullanan İmam
Halil bin Ahmed olarak bilinmektedir.

Divan edebiyatında aruzu zirveye ulaştı-
ran Şeyh Galip’tir. Tabii Bağdatlı Ruhi de
ölçüyü, beyitlerine örümceğin kozayı ör-
mesi gibi örmüştür:

Sanma ey hâce ki senden zer-ü sim isterler
Yevme lâ yenfeu’de kalb-i selim isterler

Şairlerin, padişahların şiirlerinde kulla-
nırları aruz ölçüsü söze ezgi katar, sözü
yoğurur. Hatta aruz ölçüsüyle yazılmış
bir beyitteki herhangi bir sözcüğün yerini
dahi değiştirirseniz o büyü bozulur. Arap
edebiyatından gelen bu ahengin kusurla
işlendiği beyitler de vardır. Aruz kusu-
ru, “şair-i âzâm”lar arasında yok denecek
kadar azdır. Fakat bu kusuru beyitlerinde
bize yansıtan şairler de yok değildir.

Aruzun kendine ait kalıpları vardır. Bu
kalıpları bir rivayete göre İmam Halil bin
Ahmed daire şeklinde yazmış ve her oku-
yusunda birer sözcük atlayarak okumuş ve
böylece kalıpları ortaya çıkarmıştır. Ancak
aruz, Arap edebiyatına ait bir ölçü olduğu
için kapsadığı özellikler de Arapçanın dil
özelliklerine bağlıdır. Bu yüzden Türk şa-
irler, aruzla şiir yazarken zorlanmışlardır.
Divan edebiyatı sonrasında Türk şairleri-
mizden Tefik Fikret, Cenap Şehabettin,
Namık Kemal, Yahya Kemal ölçülü şiirler
yazmıştır.

*Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dide-i ekvân olan âlemsin sen*
Şeyh Galip

*Seni seyr etmet için reh-güzer-i gülşende
İki cânibde durur serv-i hırâmân sâf sâf*
Ruhî

*Ayağın sakınarak basma sakın sultânım
Dökülen mey, kırılan şîşe-i rindân olsun*
Nedîm

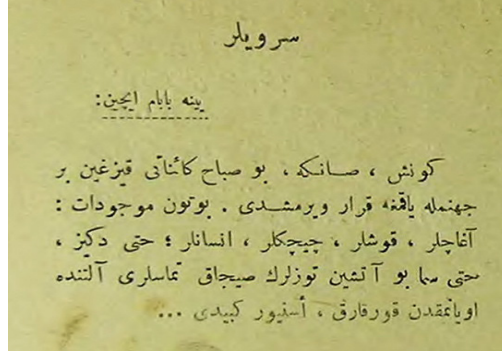
*Hüsnün oldukça füzûn aşk ehli artuk zâr olur
Hüsn ne mikdâr olursa aşk ol mikdâr olur*
Fuzûlî

*Dilküşadır meclisin gâyetle hem rindâdedir
Her ne derlerse senin hakkında hep efsanedir*
Nef’î

*Sabr etmeyen belâlarına aşkın anmasın
Nûş etmesin şarâbı kaçanlar humârdan*
Yahya Bey

SERVİLER

Fazilet Karul

O sevgili

gözler,

o muhterem

eller

işte

burada,

bir yığın

yeni

ve

siyah

toprağın

altında

idi...

Hayır,

hayır!

Buna

bir türlü

ihtimal

veremiyordum

Yine Babam için

Güneş, sanki, bu sabah kainatı kızgın bir cehennemle yakmağa karar vermişti. Bütün mevcudat: Ağaçlar, kuşlar, çiçekler, insanlar; hatta deniz hatta sema bu ateşin tozların sıcak temaları altında uyanmaktan korkarak, esniyor gibiydi...

Uzun yollardan, tarlalardan birçok doluştuktan sonra nihayet o lütfkâr yeşil servileri gördüm. İşte o... Orada, o genç lütfkâr sarayların koyu nefti gölgeleri altında idi bir uykuya yatmıştı... Şimdi beynim dönüyor, kalbim çarpıyor, gözlerim ve dudakların yanıyordu. Bir deli gibi atıldım: Onu arıyordum. Onu kucaklamaya o kadar mütehessir idim ki... Ve nihayet gördüm: gösterdiler: İki genç, yeşil servinin altında bir yığın yeni ve siyah toprak... Fakat hayır! Benim aradığım hiç de bu değildi, ben toprak istemiyordum. Ben onu istiyordum, onun müşfik, mütebessim gözlerini, lütfkâr sevgili ellerini... Fakat beni temin ettiler! O sevgili gözler, o muhterem eller işte burada, bir yığın yeni ve siyah toprağın altında idi... Hayır, hayır! ... Buna bir türlü ihtimal veremiyordum... Boğulmamak için göğsümü parçalamak istedim. Ellerim hareket etmiyordu. İnlিয়েক düşüm; o siyah o katı toprakları tırnaklarımla parçaladım, gözyaşlarımla ezdim. Nefeslerimle erittim; ellerim kanadı, gözyaşlarım ve nefeslerim kurudu... Nihayet kalbi bir eninle onlara yalvardım, alın dedim beni de beraber...

Uç! Dedim, hain topraklar. Kıskaç topraklar!...

اوزون يوللاردن، تارلاردن، برحق دولاشدقن
سوکرا نهایت او لطفکار بشیل سرویلری کوردم .
ایشته او، اوراده، اوکنج لطفکار سرویلرک قویو
نفی کولیکلری آلتنده ایدی بر اوقویه باعشدی ...
شیمدی یئم دونیور، قلم چاریبور، کوزلم
و دوداقلرم یاییوردی . بر دلی کبی آتیلیم : اونو
آرایوردم . اونو قوجاقلامغه اوقادار متحسیر ایدم که...
ونهایت کوردم : کوستردیلم : ایکی کنج، بیشیل
سرویلرک آلتنده بریغین یکی وسیاه طوبراق ...
فقط خایر ! بنم آرادیم هیچده بو دیکلیدی ؛
بن طوبراق ایسته میوردم . بن اونو ایسته میوردم ؛ اونک
مشفق، متبسم کوزلرینی ، لطفکار سهوکیلی آللرینی ..
فقط بنی تأمین ایتمیلر ! اوسه وکیلی کوزلر ،
اوجترم آللر ایشته بوراده ، بریغین یکی وسیاه طو-
براغک آلتنده ایدی ...

خایر، خایر... بوکا بردرلوا حمال ویره میوردم...
بوغولماق ایچین کوسمی یارچالامق ایستدم، آللم
حرکت ایتمه میوردی . ایکیلیرک دوشدم ؛ اوسیه ،
اوقانی طوبراقلری طیرناقلرله یارچالادم، کوزباشلرله
آزدم ، فضلرله آریتدم ؛ آللم قانادی ، کوز باشلرم
ونفسلرم قوروددی ... نهایت قلبی بر آینهله اونلره
یالواردم : آله ، دیدم ، بنی ده برابر ..
اوخ ! خان طوبراقلر ، قیصقانج طوبراقلر !..
بنی دیکله میورلدی بیله ..

اوزمان ظن ایتم که یئم . بر قورشون کبی آریدی ،
کوزلرله دوکولدی . وقاندم ؛ اوکنج ، بر حیات
سرویلرک مستهزی ایضایقلرینی ایشیتمه مک ایچون
قاجدم ، قاجدم ..

۱ حریران ۱۳۳۳ کوزتبه:

خالده نصرت کاظمی

Beni dinlemiyorlardı bile...

O zaman zannettim ki beynim, bir kurşun gibi eridi, gözlerime döküldü. Ve kalktım, o genç pür hayat servilerin müstehzi ışıklalarını işitmek için kaçtım, kaçtım...

1 Haziran 1333 Göztepe

Halide Nusret Kazami

Kadim Medeniyet Ölçüsü

Ercan Yeşilyer

Bir meselenin hakikatini bilmek için ehl-i hakikat olmak lazımdır. Fakat 'Şerefli mekan, bil mekin' yani bir mekanın şerefi içinde bulunanın şerefinden gelir düsturunca, âcizane lakin halisane ve muhibbane bir hüsn-i niyyet ile edeceğimiz birkaç kelâmın, yazımız içinde nam-ı celilleri zikredilecek zâtlar hürmetine hüsn-i kabul görüp, sizlerin de gönül vadilerinizde bir muhabbet tohumu olması ve dahi mezkur zatların himmet yağmurları ile neşv ü nema bulmasını arz u niyaz eyleriz...

Bir
şehrin
duygusu
olur mu?
Hissi,
sevinci,
üzüntüsü...
Tüm
bunlara
sahip
olan
bir şehrin
canı
olmaz mı?
Ve en
önemlisi
kalbi
olmaz mı?

Bir şehrin duygusu olur mu? Hissi, sevinci, üzüntüsü... Tüm bunlara sahip olan bir şehrin canı olmaz mı? Ve en önemlisi kalbi olmaz mı? Diğer şehirleri bilmem; ama öyle inanıyorum ki bu şehir-i İstanbul tüm bu saydıklarımıza vakıf bir aziz şehir.

Nasıl ki, bir insan vücudunun organları ve damarları varsa, bir şehrin de vardır. Bunun nasıl olduğunu anlatmadan önce hasbihalimizin temelini teşkil edecek konu ile ilgili tarihî bir vesikayı gözlerinizin önüne koymak isterim. *Sahaflar Şeyhi* olarak da tanıdığımız merhum Muzaffer Ozak (k.s) hazretlerinin *Envâr-ül-Kulûb* isimindeki üç ciltlik o muhteşem eserinde bahsi geçen konuyu teberrüken burada sunuyorum.

Fatih Sultan Mehmed Han aleyh-ir-rahmeti vel-gufran hazretleri, İstanbul'u fethettikleri zaman ulemâ ve meşâyih-i yüksek rütbeli kumandanları, fetihle yararlılık gösteren askerleri, serhat boylarında saç sakal ağartmış, gün görmüş, birçok gazâ görmüş tecrübeli cengâverleri topladı ve kendilerine:

- Allahu azim-üş-şân, bu mübarek ve mukaddes beldenin fetih ve zaptını sizlerin dua ve himmetiniz, asker ve kumandanlarımın gayret ve cesareti, bütün tebaamın ve milletimin hamiyet ve ferageti sayesinde bize müyesser kıldı. Hepiniz bilirsiniz ki, bir beldenin fethinden ziyade muhafazası güçtür. Şu halde, ne yapalım ki, kahraman şehitlerimizimizin al kanları ve yiğit gazilerimizin alın terleriyle ve Allah teâlâ'nın avn-ü inayetiyle bu belde kıyamete kadar İslâm Türkün elinde pâyidar olsun? buyurdu.

Tebşirat-ı Muhammediyye'ye nail ve mazhar olmuş o ulu hakanın bu sualine özellikle dikkatinizi çekerim. Gerçekten, bir şeyin ele

geçirilmesinden çok, korunup kollanması güçtür. Meselâ, belirli bir servet kazanmak güçtür; ama o serveti muhafaza edebilmek daha da güçtür. Kur'an-ı azimi hıfzedip hafız olmak güçtür. Fakat, bu hıfzı sonuna kadar muhafaza etmek hafızlıktan da güçtür. Cesaret ve celâdet göstererek şan ve şeref kazanmak güçtür; fakat bu şan ve şerefi muhafaza edebilmek ondan daha güçtür. Tarih sayfelerini karıştırınız. Savaş alanlarında ordular idare etmiş, büyük zaferler kazanmış, ülkeler fethetmiş nice başbuğlar vardır ki, nefs-i emmârelerine mağlûp olarak bir ânda bütün şan ve şereflerini yitirmişler, hatta birçoğu hüsrân içinde bu âlemden çekip gitmişlerdir.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın huzurunda toplanan ve bu sualine muhatap olan âlimler, şöyle cevap verdiler:

- Bu beldenin kıyamete kadar elimizde kalabilmesi için, adaletle hareket etmemiz ve adaletten aslâ ayrılmamız gerekir. Aynı zamanda, bu mübarek ve mukaddes beldede birçok İslâm eserleri yaptırmalı ve bunların sayılarını her gün çoğaltmaya çalışmalıyız. Meselâ camiler, tekkeler, zaviyeler, medreseler, mektepler, yollar, sebiller, çeşmeler, çarşılar, şifâhâneler, imarethâneler açmalı ve bu beldenin taş ve toprağını, yol ve sokağını İslâmlaştırmalı ve Türkleştirmeliyiz. Anadolu ve Rumeli'den Türkleri getirip burada iskân etmeliyiz, dediler.

Kumandanlar da, askerin immanlı ve cesur, disiplinli ve vakur yetiştirilmesi gerekeceğini ve ancak bu sayede İstanbul'un kıyamete kadar Müslüman Türklerin elinde kalacağını mütalâa ettiler.

Huzurda bulunan meşayih-i kiram ise şöyle konuştular:

- Padişahım! Bu mübarek ve mukaddes beldenin Müslüman Türklerin elinde kalabilmesi için her şeyden önce muhabbet ve tevhid lâzımdır. Halkı, birbirine sevdirep saydıracak, aralarında gönül bağları kuracak ancak tevhiddir, birleşmektir. İyman ve tevhid olunca, halkıyla, ordusuyla, âlimi ve cahili ile, yaşlısı ve genciyle bütün millet birleşir, kaynaşır. Şevket ve kuvvet tevhiddedir. Bunun için, tevhidin lâfz-ı şerifi olan LA İLÂHE İLLALLAH'ı günde yetmiş bin defa okuyalım ki, Allah ve Allah için

Allah'ta birleşebilelim ve bu birleşmeyi unutmayalım. Tevhidin mânasını anlayanlar, kelime-i küfrü bu beldeye bir daha aslâ sokmazlar. Tevhid, küfrün zulmet ve zilletini def'eder.

Fatih Sultan Mehmet Han hazretleri, bu mütalâayı haklı ve yerinde buldular ve o günden itibaren İstanbul'da bulunan bütün tekke ve zaviyelerde günde yetmiş bin tevhid getirilmesini ferman buyurdular.

İşte, o günden itibaren tevhid edenler ve tevhidin mânasını anlayabilenler İstanbul'umuzu birçok İslâm eserleriyle donattılar, tevhid sayesinde kahraman ordularımız Viyana'ya kadar daha bir çok ülkeleri kuşattılar, atalarının şan ve şeref dolu hatırlarına yeni yeni zaferler kattılar.

Müslüman-Türklerin gittikleri her yere adalet ve hakkaniyet götürdüğünü, ilim ve insaf sahibi batılılar dahi inkâr edememektedirler.

Bizler, edvâr-ı faziletleri cidden parlak
Bir büyük milletin evladyız oğlum ancak,
O fazilet son üç asrın bozuk ilmiyle,
Birleşip gitmede, battıkça da ümmet cehle...

Tevhid; milletlere sevgi, saygı, şu'ur ve nur getirdiği gibi, insanlara da sevgi ve saygının şu'urunu, karşılıklı muhabbet ve kaynaşmanın sürurunu, millî birlik ve beraberliğin haklı gururunu da bahşeder...

Yukarıda bahsetmiştik şehrin damarları olur diye, işte sokaklar sanki o şehrin damarları, sokaklardaki tekke ve zaviyeler her türlü maddî ve manevî dert ve hastalıkların şifa bulduğu birer eczahâne, makamlarına göre semtler de organlar gibiydi. Tıp litaretüründe kullanılan birkaç terimle misal vericek olursak, faraza bir sokakta (damarda) ateroskleroz (damar sertleşmesine bağlı, damar tıkanıklığı) bir sorun zuhur ettiğinde, vücudun (beldenin) menfi etkilenmemesi için eczâhânelerin gönül cerrahlarının himmetleri ile hemen anastomoz (damarların, sinirlerin, yaprak damarlarının ve vücudun birçok bölgesindeki çok ince uç dallarının birleşerek ağ meydana getirmesi) yapılır ve vücûd çalışmasına devam ederdi. Öte yandan bazı

semtler organ gibidir dedik. Hazret-i Eyüp Sultan (r.a) bir kalp gibi sürekli manevi feyiz ve bereket yayıyor ve diğer tekkeler de bu feyiz ve bereketi manevi fizyolojik fonksiyonlarına göre işliyor, hücrelere (halka) sunuyordu. Yılların ihmali, cehaleti ile gün günden esnekliğini kaybeden, işlevlerini hakkıyla yerine getiremeyen organ ve damarları işin ehli bir cerraha tedavi ettirmek yerine, bir müdahale ile söküp attık ve onların eksikliğini cemiyet olarak öylesine derinden hissettik ki...

Bir kapının açılması için tokmağına dokunmak gerektiği gibi, gönüle girebilmek için de gönlün kapısı mesabesinde ki gözün seyr u temaşa kapısını çalmak lazım olsa gerek... İstanbul bu konuda da zengin mi zengin... Farz-ı muhal hiçbir şey olmasa da sadece Süleymaniye bulunduğu yerden kendisini seyredenlere göz kırpsa, bu dahi gönül kapılarını açmaya kafi olur. Mamafih, şimdiki neslin evlatları bu mutheşem ecdad yadigârını yalnızca mimari açıdan değerlendiriyor, onun insanın ruhu hendesinde meydana getirdiği geniş açılı hissiyat çokgenlerinin farkına varamıyor ve bu yüzden de ne mimarisine ne de o mimarideki taşları birbirine sımsıkı bağlayan iman harcını idrak edemiyor...

İstanbul içinde yaşanan bir mekân olmaktan öte, gönül imbiğinden belki defalarca geçerek en saf hale gelmiş ehl-i dilin ve taşı dahi billur hale getirmiş ehl-i ilmin, bir camı zevk-i selim ile beraber sırlayarak, kendilerini gördükleri bir aynede idi...

Her şeye rağmen insanlık tarihi ummanına dökülen en gür ve berrak bir nehir olan Müslüman-Türk'ün tarihi, zaman zaman debisini kaybetse dahi asla bir bataklık haline dönmemiş, kendisine dalmasını bilen gavvasa nice ab-ı hayat sunmuş, içinden çıkan çakmak taşlarını birbirine sürtebilenlere de nice fikir kıvılcımları sunmuştur...

İnsanlık Ölçüleri

Tevfik Sayın

Maddiyat
denizinde
o kadar
derinlere
dalıyoruz ki
bazen,
dipte
vurgun
yiyip
sarhoş
oluyoruz.
Bu da
bizleri
yaratılış
amacımızdan
uzaklaştırıp
hakikatte
var
bile
olmayan
materyale
donduruyor.

Sevgiyle başlayıp, sevgimizin ölçülmesinden bahsetmek yerinde olur mu acaba? Bırakalım kendimizi sonsuz, sınırsızın bizde bizi seyrine ve bakalım nerelere gittiğimize... Kendimize önce bir nirengi noktası alalım ki, yolculuğumuzda bilmediğimiz yerlere ulaşırsak geri dönmek kolay olsun. *Dünya üstündeki çoğu sistemin din olgusu üzerine kurulu olması* tabelasından başlayalım yolumuza. Dinler insanlık tarihinin başından beri insanları her alanda bir düzene oturtmaya çalışmışlardır. Hz. Âdem, selam üzerine olsun, insansılara din ile hitap etmiş ve insansılıktan insana geçiş yolunda Tanrı buyruklarını yaymıştır. Ardındaki bütün seçilmişlerde bu buyrukların her aşamada gelişmiş hallerini, insanların gelişmesiyle beraber, onlara hitap edecek din yön-

laştırılmış, ezbere alıştırılmış bizler ve toplumumuz, gitgide her konuda ölçüden uzaklaşıyoruz. Yemeği ölçsüz yiyoruz, eğlenceyi ölçsüz yaşıyoruz, diziyi ölçsüz izleyip sayesinde yıkanan beyinlerimizle ölçsüz davranıyoruz... Nerde kaldı ilahi dinlerin/düzenlerin üzerinde söz birliği yaptığı ölçülü olmak!

Bizler hayatımızda bunu ne kadar uygulayabiliyoruz, önemli bir soru tabii. Bazen işimizde çalışırken ipin ucunu kaçırmıyoruz, her şeyimizle işe yönelip, anamızı, babamızı, karımızı, çocuğumuzu unutmuyoruz; bir telefon edip bir dakika tebessüm bile edemiyoruz! Bunun stresiyle sinirlenmek konusunda ölçülü olmak bir yana, ipin ucunu tamamen elden bırakıp belki de en yakınlarımızdakilerden alıyoruz ölçsüz çalışmanın ölçsüz hıncını, hak etmedik-

3.141592653589793238462643383279502884197169399375105820974944592307816406286208998628034825342117067982148086
51328230664709384460955058223172535940812848111745028410270193852110555964462294895493038196442881097566593344
6128475648233786781652712019091456485669234603486104543266482133936072602491412737245870066063155881748815209
20962829254091715364367892590360011330530548820466521384146951941511609433057270365759591953092186117381932611
79310511854807446237996274956735188575272489122793818301194912983367336240465664308602139494639522473719072017
98609437027705392171762931767523846748184676694051320005681271452635608277857713427577896091736371787214684409
10224953430146549585371050792279689258923542019956112129021960864034418159813629774771309960518707211349999998
37297804995105973173281609631859502445945534690830264252230825334468503526193118817101000313783875288658753320
83814206171776691473035982534904287554687311595628638823537875937519577818577805321712268066130019278766111959
092164201989380952720106548586327886593615381827968230301952035301852968995773622599413891249721775283479131
51557485724245415069595082953311686172785588907509838175463746493931925506040092770167113900984882401285836160
35637076601047101819429555961989467678374494482553797747268471040475346462080466842590694912933136770289891521
0475216205696602405803815019351125338243003587640247496473263914199272604269922796782354781636009341721641219
9245863150302861829745557067498385054945885869269959092721079750930295532116534498720275596023648066549911988
18347977535663698074265425278625518184175746728909777727938000816470600161452491921732172147723501414419735685
4816136157352552133475741849468438523329073941433345477624168625189835694855620921922218427255025456887671
79049460165346680498862723279178608578438382797976681454100953837863609506800642251252051173298489608412848
86269456042196528502210661186306744278620391949450471237869609563643719172874677646575739624138908658326
459581339047802759009446576407895126946839835259570982528262052248940772671947826848260147699092640136394437
45530506820349625245174939965143142980919065925093722169646151570985838741059788595977297549893016175392846813
8268683869427741559918559252459539594310499725246808459872736446958486538367362226260991246080512438843904512
44136549762780797715691435997700129616089441694868558484063534220722258248864815845602850616842739452267467
6788952521385225499546667278239864565961163548862305774564980359363456817432411251507606947945109659609402522
887971089314566913686722874894056010150330861792868092087476091782493885890097149096759582613655497818931297848
21672998948722658804857564014270477555132379641451523746234364542858447952686782105114135473573952313427166
10213596953623144295248493718711014576540359027993440374200731057853906219838744780847889683321445917386875194
3506430218453191048481005370614680674919278191197939952061419663428754406437451237181921799983910159195618146
75142691239748940907186494231961567945208095146550225231603881930142093762137855956638937787083039069792077346
7221825625996615014215030680384477345492026054146659252014974428507325186660021324340881971048663173464965145
39057962685610055081066587969981635747363840525714591028970641401109712062804390397595156771577004203378699360
072305587631763942187312514712053292819182618612586732157919841484882916447060957270695722091756711672291098
1690915280173506712748593228718352935396572512108357915136988209144421006751033467764677646575739624138908658326
9831501970165151168517143765761835155650884909898599823873455283316355076479185358932261854896321329330898570
642046752590709154814165498594616371802709819943092448895757128289059232326097299712084433573265489382391193
25974636673058360414281388303203824903758985243744170291327656180937734440307074692112019130203303801976211011
00449293215160842444859637669838952286847831235526582131449576857262433441893039686426243410773226978028073189
15441101044682325271620105265227211166039666557309254711055785376346682065310989652691862056476931257058635662
01855810072936059876486117910453348850346113657686753249441668039626557978771855608455296541266540853061434443
1858676975145661406800700237877659134017127494704205622305389945613140711270004078547332699390814546646548807
9727082668306343285878569830523580893306575740679545716377525420211495576181400250126228594130216471550979259
23099079654737612551765675135751782966645477917450112996148903046399471329621073404735189573596145890193897131
1179042978285647503203198691514028708085990480109412147221317947647772622414254845403321571853061422881375850
43063321751829798662237172159160771669254748738986654949450114654062843366393790039769265672146385306736096571

lendirmeleriyle düzeltmeye çalışıp, hem bireysel safta hem de toplumsal safta geliştirmeye, insan olmaya, Tanrı'nın kulları olmaya çağırımlardır. Onlar bile bunu yaparken kendilerine ölçülü olmaları, hiç kimsenin üzerinde zorlayıcı olmadıkları, sadece uyarıcı oldukları konusunda uyarılmışlardır. Ancak günümüzde akıl yürütmekten uzak-

leri halde. Sonrasında da evrensel *«her-kes sadece yaptığıının karşılığını alacaktır»* hükmüyle burun buruna gelip, başımıza gelenlerden başkalarını sorumlu tutmaya kalkıyoruz, halen etrafımızda ve içimizde sonsuz, sınırsızın hazırladığı mükemmel ölçülü sistem içinde.

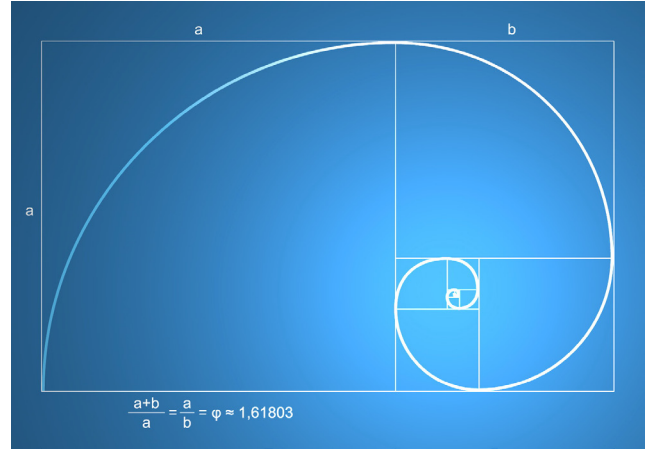
Maddiyat denizinde o kadar derinlere dalıyoruz ki bazen, dipte vurgun yiyip sarhoş

oluyoruz. Bu da bizleri yaratılış amacımızdan uzaklaştırıp hakikatte *var* bile olmayan materyale donduruyor. Şuurlu yaşayıp, hem bu dünya hem de bundan sonraki yaşantımız için gerekli çalışmaları ölçülü yapacakken, hadsizce bir kuruş daha nasıl kazanırım düşüncesi içinde başkalarına zarar vermiş olabileceğimizi ya da zarar verebileceğimizi düşünmeden, atın önüne oltaıyla tutturulmuş seker gibi, biz gittikçe bizle giden bizi bu oyunda oyalayan materyallere...

Peki nasıl davranmalı evrene? Evren; salt enerji, hav-salamızın almadığı biçim, sonsuz dalga hareketleri, stringlerin dansı, quark ve quantların sıkışmaları, elektronların yüksek hızı, atomun diğer atomlarla bağlanması, moleküllerin ortaya çıkışı, hücrenin ağır hareketi, organlar ve tümel yapı insan... Tabii bizim boyutumuzda ve kapasitemizde ölçme yeteneğine sahip yaratılmışlar için bu böyle. Düşünmek lazım, bu anlattıklarımızın hepsi bir âlem, hepsi bir yaratı, hepsinin kendine göre bir yaşantısı var. Algımızı açmak için; en kolay yoldan şöyle düşünebiliriz: Nasıl ki bizim içinde olup algıladığımız boyutlardan oluşan âlemde doğmak, büyümek, okula gitmek, yemek yemek, sevişmek, okumak, çalışmak, iş bulabilmek, yaslanmak vb... fiiller altına gizlenmiş bir yaşam modeli yaratıldıysa; iste onların âlemlerinde de onlara uygun olarak yine sonsuz, sınırsızın harika bir ölçümle tasarladığı bir fiiller altı mecburi yaşam modeli var.

Simdi yolumuzu *mikro*dan zamansal mitlere çevirelim. Pi sayısı, bir ölçüm aracı. 3,141... Sonsuza kadar uzanan ve hiç tükenmeyen bir sarmal, yaratıcının sanatının bir göstergesi olabilir mi acaba? Bu sonsuza uzanan modeliyle, *el an* (her an) yeni bir sanda olmanın ölçüsü olarak! Bu ölçü birimi çoğu eserde kullanılmış, hatta bazen belki de bilinçsiz bilinçlilik halinde de *el an* kullanılıyordur. Tabii bu konuda da değerlendirmeye sadece *sonsuz*, *sınırsız*a aittir...

Ölçünün de *altını* olur mu? Günümüzde ulaşılmış bir tanımlama var; *altın oran*: 1,618. Da Vinci'nin makinelerinde, mükemmel mimari yapılarda kullanılmış. Doğada ve insanda ise her yerde bu sayı kullanılmış, 1,618... Yüzümüzde üst dudağın buruna, alt dudağın çenemize; omzumuzdan dirseğimize, omzumuzdan parmak ucumuza kadar vb... binlercesinin uzaklığının

sırrı hep bu Tanrısal sanat estetiği 1,618'dedir. Enlem boylam haritasına göre dünyanın altın oranı da yine bu sayıda gizlidir. Biraz araştırırsanız nereye geldiğini rahatlıkla bulabilirsiniz.

Demek ki Einstein'ın dediği gibi *yaratıcı zar atmaz* ve her şeyi mükemmel, benzersiz bir ölçü ile meydana getirmiş ve benzer şekilde isteklerinin ölçüyle yapılmasını istemektedir. *Sisteminin uygulamasında kesinlikle zorlama yoktur* prensibinde kesinlikle bir esneklik yoktur ve hüküm en ufak fire verilmeden, ilahi ölçü içinde gerçekleşmektedir.

İşte başladığımız noktayı uzaktan görmeye başladık. Yaratıcı tüm bu ölçüleri neden koydu, onu bu ölçülerde sevmeyi öğrenebilmemiz için mi acaba? İşte bunu yaparken *el an* tüm hareketlerimiz ve bundan çıkan fiillerin etkileri ölçülmekte ve bize aynen geri dönmektedir. *Ne eksik, ne fazla yaptıklarıyla değerlendirilecekler* hükmü her anımızda yürürlüktedir. Ölçüsüz davranımdan uzaklaşıp, her şeyimizi istenilenler çerçevesinde yaptığımız sürece bizlere ölçülü davranılacağı öğretisi verilmektedir. Siz siz olun *âlemlerin yaratıcısının* bizlere yaptığı önermelere uyun ki ölçülü davranılardan olasınız. *Selam* isminin manalarına bürünüp, algılayıp kapasitenizin ölçüsüyle yaşayabilmeniz talebiyle.

Saygılar, selamlar...

dunebakan.com

Ölçüsü Tutmayan Yazı

Osman Soner Çağlar

*Kötü bir anlatıcıyım oysa ben ve ne zaman
Birisi adres sorsa önce silaha davranıyorum*

Ahmet Telli

Ne
sandınız,
yazmış
olmak
için
yazanların
başına
gelen
budur.
Ya yüzlerine
karşı
gülünür,
bunlar
şanslılardır;
ya arkalarından
gülünür,
bunlar
zavallılardır
çünkü
ruhları
bile
duymaz.

Ferhan Şensoy'un bir oyununu hatırlıyorum. Delirmenin kolay yolunu anlatıyordu. Elinize bir kâğıt kalem alın, bir kelimeyi yazın diyordu. Sonrasını net hatırlamıyor, bir miktar uydurarak katkıda bulunuyorum. Aşağı yukarı şöyleydi: Kelimeyi sürekli tekrar edin, heceleyin, tekrar edin... Kelime bir süre sonra kontrolden çıkacak ve sizi de yanında götürecektir.

Ölçü... Kelimeyi yazıyor ve tekrar ediyorum. Tekrar... tekrar... tekrar... Öl-çü, öl-çü, öl-çü, ölçü, ölçü... Zaten anlamını doğru dürüst yakalayamamışım, iyice ipin ucunu kaçıyorum. Delirmek değil, yazmak niyetinde olduğumdan bırakıyorum.

Ölçü... Öl... Ölümle ilgisi var mı? Anlamı genişlettikten sonra her kavram, evreni dahi içine alabilecek hale gelebilir. Osmanlıca sözlüklere bakıyorum, hiç yeri yok, genç bir kelime çünkü. Anlamından yola çıkarak "mikyasa", "mesaha", "mikdâr", "derece", "tedbir", "had", "müsâade", "vezin", "miyân", "nisbet" kelimelerini bulabiliyoruz. Başlangıç için iyi, yine de yardımcı olmuyorlar. Türkçe sözlükler tatmin edici gelmiyor. Etimolojik sözlükler, tarama sözlükleri, felsefe sözlükleri... Hepsine göz atıyor, yardım dleniyorum.

Kendimle başlayayım. Bir arkadaşımın konu hakkında karaladıklarına bakıyorum, gülüyorum. İlkokul panosuna asmaya yüzüm tutmaz. Bendeki ilk çağrışımı mesafe, iki insan arasında tesis edilen, sonra sosyal insanın içinden çıkamadığı bir zorunluluk. Neden anlamıyorum, bu sözcüğe karşı hiç sempati duymuyorum. Sanki boğazımı sıkıyor. Alışık olmadığım, zorunlu kalmadıkça kullanmadığım boyunbağı sanki.

Editörümüz, ilk sayı için konuyu söylediğinde hayal kırıklığına uğradığımı gizlemeyeceğim. Yazmaya âşık biri olarak beni

böylesine çaresiz bırakacak konuyla başlamak istemezdim. Doğrusu, oyalana oyalana yazımı son haftalara kadar ertelemem de bu yüzdendir. Sonra editörümüzün ikna edici tehditlerinin faydası oldu. Daha teşvik edicisi ise, zerre inandırıcı bulmadığım övgüleriydi. Kalemimden kan damlıyormuş, bense bu dergi çıkmazmış. Yahu kim tanır beni? Beğendiğin bir yazımı söyle desem, yere sığdıramadı ya, bir de *gökte yer açayım* diyecek. İnanmasam da gururum okşanmadı değil. İşte meramımı arz edip huzura çıktım.

İyi de neden ölçü? Bir yerinden dokunsam yetermiş, illa süjeyi lif lif, atom atom parçalamam gerekmezmiş. Al sana bir ölçü sorusu, kaç sayfa yazacağım? Fark etmezmiş, uzunlar kadar kısa yazıları da ihtiyaç varmış. Bir de zaman ölçüsü sorusu, ne zamana yetiştirilecek? Neyse, bu detaylarla sizi sıkmayayım. Tanışma faslı ya, hakkımda fikriniz olur ümidiyle sohbetin inat ediyorum.

Gözümün önüne cetveller, mezuralar, ağırlıklar, gönyeler, kronometreler, teleskoplar, mikroskoplar, pusulalar geliyor.

Dolap beygiri gibi etrafında dönüp duruyor; ama bir türlü merkeze yaklaşamıyorum. Korkumdan! Yoksa elbet bilirim, okkadan kilograma, arşından metrege geçişin öyküsünü yazmayı. Ama böyle bir yazıyı dizgiye getirdiğimde suratıma püskürtülecek kahkahadan korkarım. Ne sandınız, yazmış olmak için yazanların başına gelen budur. Ya yüzlerine karşı gülünür, bunlar şanslılardır; ya arkalarından gülünür, bunlar zavallılardır. Çünkü ruhları bile duymaz.

Öyle ya, ha endaze ha metre... Farklı ölçü birimi kullanıyor diye boynu bükük dolaşan insanoglu görmüşlüğümüz mü var? Tahsil hayatımızda yeterince kafamıza kakılmadı mı? Tarih bilgimizde deve kervanının geçebileceği kadar büyük gedikler varken, kovalanan kargaları adımız ölçü-

sünde ezberlemedik mi? Yıllardır aynı cümlelerle tekrar edilenleri yazacaksak, dergi çıkarmak için girilen bunca zahmetin ne anlamı var? Kadromuzdaki yazarlara inancım tam. Yeni tartışmalar, yeni fikirler bizim verimli toprağımızdan ve diliyorum, dergimizden çıkacaktır.

Uzun vadede küçük bir servetle oluşturduğum kitaplığıma bakıyorum. Kitaplar, sanki *benden hayır bekleme* der gibi bakışlarını kaçırıyorlar. Onlara bakarken aklıma, *kesin ölçüye* düşman bir terim geliyor: *Göz kararı*. Yemek yapanlar bilirler, bu öyle bir karardır ki her seferinde yeni tatlara ulaşmanın kapısıdır. Risktir aynı zamanda, sonuç tatmin edici olmayabilir. Neredeyse her ev kadını bu riski göze alarak yemek yapar. Biz de şükürler eder, o eller dert görmesin deriz. Neden mi? Deneyin; bir markete gidip bir ürünü gözünüze kestirin, o üründen sepet dolusu alın. Her gün aynı öğünde o ürünü tüketin. Hiç şüphem yok, yediğiniz ne ise iğrenmeye başlayacak, canınızdan bezeceksiniz. Ölçüsü ayıdır o yiyeceğin, tadı hep aynıdır. Her gün yenip de bıkmayacak ne var, diye sorarsanız, ekmek derim. Fakir sofraların haftalık, aylık me-

nüsünde tekrarlar çoktur. İşte göz kararı, asıl mucizevi etkisini o mütevazı sofralarda gösterir.

Yavaş yavaş ölçüyü neden sevmediğimi kavıyorum. Belirsizliğin yaşama daha yakıştığını düşünüyorum. Ölçüyü tümenden terk etmek mümkün değil. Nispi olanı tercih ediyorum. Öyle belirsiz yaratıklar ki iki tam sayının arasına sonsuz kesirli sayı koyabiliyoruz. Pi sayısının ise sonu bir türlü gelmiyor. Bulabildiğimiz sadece *yaklaşık sonuç*.

Bir gün, pencereden pencereye sohbet eden iki kadının konuşmalarına kulak misafiri oldum. Biri, okul çağındaki çocuklarından yakınlıkla şöyle diyordu: "Hafta içi zor uyandırıyorum, hafta sonu sabahın köründe ayağa dikiliyorlar". O çocukları, kendi çocukluğumla karışık, gözümün önüne getiriyorum. Zamanı ölçüp, uymak zorunda kalışımıza bilinçsizce, çaresiz bir isyandır "anne beş dakika daha" cümlesi. Güzelim uykumuzu çığlıklarıyla bölen alarmlara karşı sevgi duymamızın imkanı var mı? O belirli saatin üzerine eklenecek *beş dakika daha*, yarım saat, bir saat, mutlu, daha tahammül edilir biri olarak kalkmamıza yetebile-

cektir oysa. Ne demek istediğimi, sabah işe giden insanların yüzüne bakarak kolaylıkla anlayabilirsiniz.

Sonra, bize ölçülü olmamız konusunda yapılan tavsiyelere ne demeli. Ara sıra yaramazlığımızın ayakları hiç mi toprağa değmemeli? Lüzumundan fazla ciddi bir mecliste içinizden çocukluk yapma düşüncesi geçmez mi bazen? Yine aklıma okul zamanlarım geldi. Sadece güldüğüm için çok kötü şekilde dövülmüştüm. Çocuktum, doğal olarak aklım, yel esse uçar giderdi; ama yaramaz değildim. Yapılan muameleyi asla kabul edemedim. O öğretmene de nefretim hiç azalmadı.

Ders aralarındaki boşluğa teneffüs denmesi ne kadar da manidarmış. Çocukluğumuz, umurumuzda olmayan konuların içinde boğulup durdu. Saygı, çeşitli dayak atma yöntemleriyle şekillendi; ama sevgi, tarafımızca keşfedilmeyi bekleyen bir kelimedenden ibaretti. Terbiye, terliğe benzerdi ama merak, nesnesi olmayan şeytandı. İçine sığamadığımız ölçülere tekme tokat tıkıştırılırken, insanlığımız iyice örselendi.

Yazıya başlamadan önce bu kadar ölçü düşmanı olduğumu bilmiyordum. Tek yönlü baktığım için haklı eleştirilere maruz kalacağım muhtemel. Konunun başka bir yönüne baktığımın düşünülmesini tercih ederim. Huzurumu kaçıran, gerekliliğinden şüphe duyduğum; ama uymak zorunda bırakıldığımız ölçülerdir. *Düzen* derler adına. Düzen mi? Dün yoktu, yarın olmasa da olur.

Okurlar, ölçsüzlüğümünden dolayı beni affetsin. Ölçünün verdiği ilhamla kalemimden dökülenler bunlar.

Ülkü Tamer'in "Yazın Bittiği" Şiirinde Doğa ve İnsan

Rabia Özer

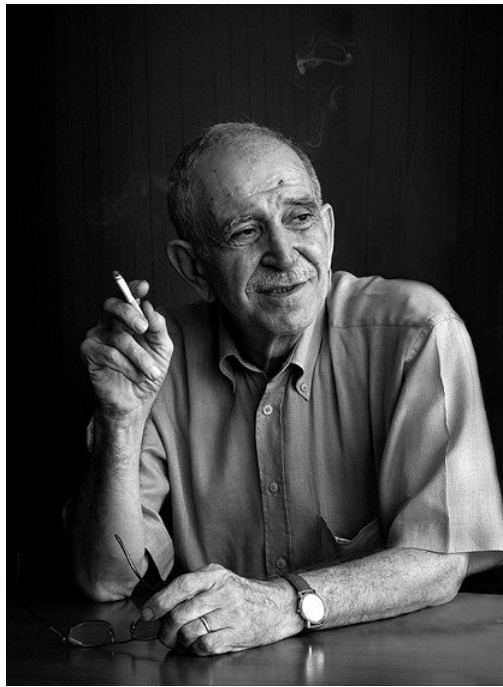
YAZIN BİTTİĞİ

Yazın bittiği her yerde söylenir.
Böyle kırmızı kalkan görülmemiştir
Ölüleri örten yapraklardan başka.
Çünkü sahiden yaz bitmiştir,
Göle bakmaktan usanır insan,
Koru tutmaktan, yol gözlemekten;
Çadırlar toplanır, yaralar sarılır;
Durgun bir yolculuk, uzun bir şapka
Artık yaprakları beklemektedir.

Şiir,
bir
bakıma
bizim
ikinci
hayatımızdır.
Şiirleri
okurken,
yaratılan
dünyayı,
dışarıdan
değil;
o dünyayı
yaratan
şairin
gözünden
görür
ve
o dünyada
gönüllü
olarak
yaşarız.

Aşk mıdır kış gelince başlayan
Beyaz kılıçla yürüyen aşka...
Bırakmaz olur kuşlarını ülkeler,
Yazın her yerde bittiği söylenir;
Yorgunluklar çoğalır silahlardan sonra;
Kardan mezarları görülür ıssızlığın
Ölü öpüşlerin koyuluğuyla...
Aşk kalmıştır otlarda yılı götüren,
Cesur savaşıları taşıyan kışa.
Her yerde yazın bittiği söylenir,
Çürür çiçeklere yapışan kanlar;
Belki uzaktan iki atlı yaklaşır,
Belki yakından iki yaprak kalkar;
Akşamın örtüsü derelerde yıkanır,
Gökyüzünü görünce gecenin devi
Çıkarıp şapkasından yıldızlar saçar,
Cüceler bunu bilir, gürgeenler bilir,
Aşkın uyumadığı her yerde söylenir.

Ülkü TAMER

Şiir, genel anlamıyla sanat; gördüğümüz, içinde yaşadığımız dünyanın, o dünyada yaşananların, düşünce ve duyguların, bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün yönleriyle; onu oluşturan, biçimlendiren, değiştiren, hatta yeniden yaratan sanatçının elinde, bambaşka bir şekilde can bulmasıdır. Şair bunu yaparken, o güne kadar yaşadıklarından, gördüklerinden, gözlemlediklerinden, düşündüklerinden ve hissettiklerinden yola çıkar. Yaşarken biriktirdiği her şey onun sihirli ellerinde yeniden hayat bulur. Taşı, mermeri biçimlendiren bir heykeltıraş gibi o da sözcüklere duygu ve düşünceleriyle bambaşka bir şekil verir. Herkesin, günlük hayatta kullandığı kelimelerdir onun kullandığı kelimeler de aslında. Evrensel temalar, insanlığa ait duygular ve yaşantılardır mısralarından süzülenler; ama yine de bambaşkadır. Farklı bir tadı, farklı bir sesi vardır. Okuyan, mısralar arasında dolaşırken şaşırır; merak eder, hayran olur, bazen anlamlandıramaz, hatta zaman zaman da kısıkanır. Aynı duyguyu o da yaşamıştır, o da aynı düşünceleri paylaşmaktadır; ama bu şekilde anlatamamıştır, belki de hiçbir zaman anlatamayacaktır.

Şiir, bir bakıma bizim ikinci hayatımızdır. Şiirleri okurken, yaratılan dünyayı, dışarıdan değil; o dünyayı yaratan şairin gözünden görür ve o dünyada gönüllü olarak yaşarız. Şair o duyguların ne kadarını yüreğinde hissetmiştir, kurduğu hayali dünyanın ne kadarı gerçektir, bilemeyiz. Kendimizi içinde bulduğumuz bu dünyanın gerçek olduğu fikrine kaptırırız. Şair gibi düşünür, kendimizi şiir öznesinin yerine koyuveririz. Bu, bir bakıma gönüllü bir aldanıştır.

Ülkü Tamer, ikinci yeni anlayışıyla yazdığı şiirlerinde, bizi kendi yarattığı bir dünyaya götürür. Onun şiir dünyasında doğa, çocukluğunun geçtiği yöre önemli bir yer tutar. Okuyucu, Mehmet Kaplan'ın deyişiyle, onun şiirlerini okurken alışkanlıklarının dışına çıkar ve yaşadığı dünyayı yeniden keşfeder.¹ Farklı, gerçekçi, insancıl olduğu için de sıcak ve bir o kadar da hüznü

1 Şiir Tahlilleri, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Mehmet Kaplan, s. 586-598, Dergâh Yayınları, İstanbul

bir dünyadır onun sözcüklerle resmettiği dünya. Şiir sanatının tüm imkânlarını kullanırken, içinde yaşadığı dünyanın sorunlarına da duyarsız kalmaz çünkü. Tüm birikimleri ve yaşanmışlıklarıyla, şair bize kendi dünyasının kapılarını cesurca açar. Bu bağlamda da şiir okuyucusunun sahip olduğu şiir bilgi ve birikimi, okuduğu şiiri anlamada, anlamlandırmada önemli bir rol oynar.

Ülkü Tamer, “*Yazın Bittiği*” adını verdiği şiirinde yüzey yapı olarak biten bir yaz mevsimini betimlemektedir. Derin yapıda ise, inandığı değerler uğruna ölümü göze alarak mücadele eden insanlar vardır. Şiirde anlam, şairin niyetine, okurun niyetine ve kapasitesine göre değişiklik gösterebilir. Şairin kutsadığı mücadele, ideolojik olabileceği gibi kişisel mücadele olarak da algılanabilir. Şair, doğayla insan arasında başarılı ve kendi üslubunca bir bağ kurmuştur. Bu bağ, şiir boyunca devam edecektir.

Şiirde ana öge olarak kullanılan “*Yazın bittiği her yerde söylenir.*” dizesi, hem şiirde ahengi sağlar hem de şairin yaratmak istediği psikolojik havayı yansıtır. Aynı ifade, şiirin her bölümünde, farklı sözcük dizilişleriyle karşımıza çıkar: “*Yazın bittiği her yerde söylenir.*”, “*Yazın her yerde bittiği söylenir.*”, “*Her yerde yazın bittiği söylenir.*” Şair sözcüklerin yeriyle oynayarak, her cümlede farklı bir olguyu vurgulamak istemiştir. İlk kullanımda biten bir yaz vardır ve bu her yerde konuşulmaktadır. İkinci kullanımda yaz mevsiminin devam ettiği hiçbir yer olmadığı belirtilir. Son kullanımda ise önemle üzerinde durulan nokta yazın bitmiş olmasıdır. Bu kullanımlara ek olarak, şiir “*Aşkın uyumadığı her yerde söylenir.*” cümlesi ile bitirilir. “*Aşk*” şiirde beşeri aşkı nitelemez. Şiirin tamamı, hissettirdikleri ve şairin şiir anlayışı göz önünde bulundurulduğunda, bahsedilen aşkın ideolojik bir inanç olduğu anlaşılır. Şair bu mısra ile, ne yaşanırsa yaşansın ülkesi ve halkı adına umudunu kaybetmediğini belirtmek istemiştir. Dizide kullanılan “*her, yer, söylenir*” sözcüklerinde tekrarlanan “*r*” konsonantı diğer dizelerdeki sözcüklerde de dikkat çeker: *görülmemiştir, ölümler, kırmızı, örten, yapraklar, usanır, koru...* Diğer dizelerde de bu şekilde tekrarlanan ve ahenk sağlayan sesler vardır.

Şiirin genelinde bir hüznün havası hâkimdir. Yaz sevilir, insana umut ve mutluluk veren bir mevsimdir. Yazın hava güneşli, aydınlıktır. Doğa her parçasıyla canlı ve renklidir; ancak yaz artık her yerde herkes için bitmiştir. Artık yaşanan mevsim sonbahardır. Sonbahar ve arkasından geleceği bilinen kış, içinde barındırdığı tüm unsurlardan dolayı ölüm ve hüznü daha çok yakışan mevsimlerdir. Solgun ve cansızlardır. Şair sonbaharın kızaran yapraklarını kızıl kalkana benzetir. Sonbaharda doğa nasıl ölüyorsa, gerçek hayatta da ölüm vardır. İnsanlar, inandıkları fikirler uğruna ölümü göze almaktadır ve alacaklardır.

Sonbahar ve doğaya ait unsurlar, şairin başka şiirlerinde de dikkat çeker. Hançer şiirinde şair, yine sonbahardan bahseder:

*Geçen sonbahar gömmüştük hançerimizi
Kare taşlardan yapılmış bir avluya;
Hem değerli, hem keskin bir hançerdi.
Kabzası erimiştir şimdi, benziyordur
Sığırtmaçların yosun tutan saçlarına.*

Yasaklarla, otoriter devletlerin baskılarıyla savaşmak zorunda kalan sanatçılar, açıkça ifade edemedikleri “gerçekleri” dile getirebilmek için sanatı kullanmışlardır. İkinci yeni şairlerinin kaçak şiir yazmakla suçlanmalarının temelinde de bu gerçek yatmaktadır. İkinci yeni bu yönüyle Servet-i Fünûn şiirini de hatırlatır. Toplumsal sorunların bilincinde olan, ama bunu dile getiremeyen sanatçı için tek yol vardır: Sanata sığınmak. Toplumsal sorunları bir yana bırakarak kişisel temalara yönelmek ve sanat zevki olan okur için şiir yazmak. Eski şiirin imgesiz, derinliksiz, içerikten yoksun dilinden uzaklaşıp yeni ve farklı bir şiir dili oluşturmak. Ülkü Tamer, sanatın tüm olanaklarını kullanırken toplumun sorunlarını da göz ardı etmemeyi seçen sanatçılardandır. Şiirlerinde ne biçimden ne de içerikten ödün vermiştir.

Şair şiirin ilk bölümünde okuyucunun zihninde, göl kenarına kurulmuş bir oba resmi canlandırır:

*Göle bakmaktan usanır insan,
Koru tutmaktan, yol gözlemekten;
Çadırlar toplanır, yaralar sarılır;
Durgun bir yolculuk, uzun bir şapka
Artık yaprakları beklemektedir.*

Şairin şiirinde denizi değil de gölü seçmesi oldukça dikkat çekicidir. Göl sınırlıdır; açılacağı, bağlanacağı hiçbir yer yoktur. Bu sebeple insan, göle bakmaktan bir süre sonra usanır. Belli bir yerde yaşamak, belli sınırlar ve zorlamalar rahatsız eder insanı. Özgür olmak, anlamsız bulduğu sınırlamaları ve kuralları yıkmak ister. “*Koru tutmak, yol gözlemek*”ten de sıkılır. Elindekileri korumak, kendisine verilenlerle yetinmek, gelecek olanı beklemek yetmez olur. Belki de beklemek değil, artık harekete geçmek gerekmektedir. Sahip olduklarını kaybetmeyi göze alarak mücadele etmek çok daha erdemli ve insanca olacaktır. Yaralar sarılır ve yola çıkılır. Artık kış başlamıştır. Kış zorlukların ve mücadelenin mevsimidir:

*Aşk mıdır kış gelince başlayan
Beyaz kılıçla yürüyen aşka...
Bırakmaz olur kuşlarını ülkeler,
Yazın her yerde bittiği söylenir;
Yorgunluklar çoğalır silahlardan sonra;
Kardan mezarları görülür ıssızlığın
Ölü öpüşlerin koyuluğuyla...
Aşk kalmıştır otlarda yılı götüren,
Cesur savaşçıları taşıyan kışa.*

Aşk olgusu bu bölümde de karşımıza çıkar. Şairin vermek istediği iletiyi vurguladığı için oldukça önemli bir kavramdır aşk. Kış gelmiştir; ama mücadele bitmemiştir. Doğa uyusa da insan uyumamaktadır. Aşka doğru “*beyaz kılıç*”la yürür şiir öznesi. Beyaz kılıç şa-

irin kullandığı dikkat çekici bir başka imgedir. Kılıç silahtır, zarar verir, can alır; ama bazı durumlar vardır ki kılıcı kullanmak gerekir. Doğru bir amaçla kullanılan kılıç da beyaz olmalıdır. Tıpkı tüm çirkinlikleri öten ve doğayı kötülüklerden koruyan kar gibidir.

Kuşlar her sonbaharda sıcak ülkelere göç ederler. Bu doğanın değişmez bir kuralıdır. Şiirde kuşlar ve göç, okuyucuda çok farklı bir anlamı çağrıştırmak için kullanılmıştır. İçinde bulunduğu şartlardan memnun olmayan insan için seçilecek iki yol vardır: Mekânı ya da şartları değiştirmek. Erdemli insan zor olanı seçer. Yorulur, yeri gelir ölür; ama çok şey borçlu olduğu topraklarda kalarak daha iyi bir yaşam için mücadele eder. Zaten “yaz” her yerde bitmiştir. Sorunsuz bir ülke de yoktur aslında. Betimlenen beyaz, kar, ıssızlık ve ölümdür. Şiirde huzur veren tuhaf bir hüznün hissederek okuyucu. Şairin biçimi yoğun bir şekilde bir kere daha kendini hissettirir.

Mücadele, bu şiirin matrisidir. Şiir boyunca kullanılan kan, mezar, kılıç, kalkan, yara, silah, savaşçı izlekleri bizi mücadele temine götürür. Mücadele ve inanılan değerler uğruna ölmek, şairin başka şiirlerinde de görülür. Düello şiirinde şöyle der Tamer:

*Bilmem nişancılığı, tabanca kullanmadım;
Ama karşıma alıp seni horoz düşürmek de,
Seni vuramamak da yüreğimi pekiştirir benim.
Ölürsem güzel bir ölü olurum,
Saçlarıma yuva kurar bir anda kirpiller,
Kar, örtemeye kalkışır gökkuşağını,
Ve onurlu, yoksul böceklerin gazetecisi
Ben gülümserken resmimi çeker.*

Ölüm de öldürme de hiçbir zaman onun tercihi olmamıştır. Hayat, mücadeleyi zorunlu kılar insan için. Onur, parayla satın alınamayan en büyük erdemdir. Usta şair, anlatmak istediklerini, yine doğadan yola çıkarak anlatır.

Şiirin son bölümünde ilk olarak kan ve ölüm göze çarpar. Kan, kurumuş olsa da güzel ve masum olan çiçeklere yapışmıştır. Yine de yaşayan ve mücadele eden insan için bir umut vardır. “Belki uzaktan iki atlı yaklaşır, / Belki yakından iki yaprak kalkar; / Akşamın örtüsü derelerde yıkanır.” Onunla aynı görüşü paylaşan insanlar, sayıca az da olsa güç verir ona. Yakınının da veya uzağında, onun gibi düşünen onurlu insanlar mutlaka vardır. Akşamın karanlığı, sürekli akan, bu yüzden de asla kirlenmeyen derede arınacaktır.

Şairin kullandığı önemli bir imge de gökyüzüdür. Gökyüzü, yıldızlar, su, şairin birçok şiirinde karşımıza çıkar. Ağıt adlı şiirinde, “Günü gelir dağa çıkar / Yıldızlardan şiir çeker / Kanımızı siler yıkar / Suların en derusunda” der. Bruegel’de, “Gökyüzü ayaklarımın ucundan başlıyor. / Ağzımın kemiğinde dağınık bir şiir tadı. / Gürgenler ve kayınlar avdan dönüyor.” derken insanı ve mücadeleyi kutsar. Geceleyin’de gökyüzü mutluluğu simgeler: “Geceleyin karanlıkta / Yıldız tuttum gök içinde / Işığını sana vurdu / Bir gül açtı yüreğinde.”

Uyku’da hayallerini yine gökyüzü süsler: “Kaldırıp yatağımı / Uçursunlar göklere / Kendimi yıldızlarda / Bulayım birdenbire.”

Gökyüzü umuttur, gelecektir. Şiir boyunca hafif hafif hissedilen umut, şiirin sonunda güçlenir. Başarı, ona ulaşmak için mücadele edenin olacaktır. Başarıya ulaşan güçlü ve büyük insan, herkese bunu kanıtlayacaktır. O, bir “dev”dir. Onun karşısında herkes “cüce” veya “gürgen”dir. Yakın-uzak sözcüklerinde görülen tezat, dev-cüce sözcüklerinde de vardır. Şiirin bu bölümünde geçen “dev” sözcüğü, Mehmet Kaplan tarafından Dev-Genç olarak yorumlanmıştır.² Şiir, başta da söylediğimiz gibi, ümit veren bir cümleyle bitirilir: “Aşkın uyumadığı her yerde söylenir.” Aşk, her zaman vardır ve tüm zorluk ve engellemelere rağmen var olmaya da devam edecektir.

Ülkü Tamer; edebiyatımızda kendi üslûbunu yaratmış, biçimden ve içerikten ödün vermemiş, önemli bir şairdir. Kendine özgü bir şiir dili vardır. İmgelerini yaratırken, doğadan alabildiğine yararlanır. Yaptığı betimlemelerle, okuyucunun gözünde bambaşka bir dünya yaratır. Kelimelerle çizdiği dünyanın, okuyucu tarafından doğru bir şekilde hissedilmesi için de tüm gücünü kullanır. Oktay Rıfat’ın *Perçemli Sokak*’ta dediği gibi, “Bir dili kullanmak, kelimelerin bizde uyandırdığı görüntülerin yardımıyla bir şey anlatmak demektir. O şeye anlam diyoruz. Bir sözün anlamı, çoğu zaman o sözün gözümüzün önüne getirdiği görüntüden başka bir şey değildir. Gerçeğin gündelik düzenini değiştirmek, yahut başka bir açıdan bakabilmek elimizde olsaydı daha çok ilgi duyardık ona. İşte, gerçeğin düzeninde yapamayacağımız bu değişikliği, kelimelerin konuşma dilindeki gündelik düzeninde yapmak bize bu açığı sağlayacaktır.”³ Şiir dili doğru ve etkili kullanıldığında, ortaya çıkan eserin etkileyici ve benzersiz olması da bu sebeple kaçınılmaz olacaktır.

Kaynakça

1. Hilesiz Terazi, Baki Asiltürk, YKY, İstanbul, Nisan, 2006
2. “Perçemli Sokak” Önsözü, Oktay Rıfat, kasım, 1956
3. Poetika ve Eleştiri Kavramları, Baki Asiltürk
4. Saf ve Düşünceli Romancı, Orhan Pamuk, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011
5. Şiir Tahlilleri, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Mehmet Kaplan, s. 586-598, Dergâh Yayınları, İstanbul

² Şiir Tahlilleri, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Mehmet Kaplan, s. 586-598, Dergâh Yayınları, İstanbul

³ Oktay Rıfat, A.G.E.

Sultan Abdülmecid Türbesi'ndeki "meftun"lar!

SULTAN ABDÜLMECİD EJDADI YAVUZ SULTAN SELİM'İ DİĞERLERİNDEN DAHA FAZLA SEVERDİ VE TÜRBESİNİ SAĞLIĞINDA YAVUZ SULTAN SELİM TÜRBESİ YANINA İNŞAA ETTİRMIŞTİ. KENDİ TURBESİNİ YAVUZ SULTAN SELİM'İN TÜRBESİ'NDEN DAHA KÜÇÜK ÖLÇÜDE İNŞAA ETTİREREK EJDADINA SAYGI GÖSTERMESİ O'NUN KİŞİLİĞİNİN BİR GÖSTERGESİDİR. MİMARİ KESİN BİLİNMEKLE BİRLİKTE HASSA MİMARİ GARABET BALKAN'A 1885 YILINDA İNŞA ETTİRDİĞİ SANILMAKTADIR. SEKİZGEN PLANLI OLUP, KESME TAŞTAN İNŞA EDİLMİŞ KUBBELİ BİR YAPIDIR. GÜNÜMÜZE ULAŞMAYAN AHŞAP REVAK İÇİNE ALINAN GİRİŞ KISMINDA 1910 TARİHLİ BİR AYET KİTABESİ VARDIR. BUNUN DIŞINDAKİ HER YÜZDE ALTTA DÜZ ATKILI, ÜSTTE İSE ALTTAKİLERE GÖRE DAHA KÜÇÜK KAŞ KEMERLİ PENCERELER YER ALIR. DIŞ GÖRÜNÜMÜ İTİBARIYLA İSTANBUL'DAKİ PADİŞAH TÜRBELERİ ARASINDA EN MÜTEVAZİ ÖRNEK OLANIDIR. ANCAK TÜRBENİN İÇİ BOL ALTINLI MADOLYON ŞEKLİNDEKİ KALEM İSLERİ İLE DİKKATİ ÇEKİCİDİR. KUBBE İÇ BEZEMESİ TÜM YAPININ EN ÖZENLİ İŞÇİLİĞİNİ GÖSTERİR. SULTAN ABDÜLMECİD'İN SANDUKASININ ETRAFINDAKİ GÜMÜŞ ŞEBEKE KORUNMAK AMACIYLA TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ DEPOSUNA KALDIRILMIŞTIR

TÜRBEDE, SULTAN ABDÜLMECİD VE OĞULLARI ABDÜLSAMET (VEF. : 1855), SEYFEDDİN (VEF. : 1856) VE BURHANEDDİN (VEF. : 1876) OLMAK ÜZERE DORT KİŞİ MEFTUNDUR.

SULTAN ABDÜLMECİD TÜRBESİ'NE BİTİŞİK OLAN İKİ KÜÇÜK AÇIK TÜRBE SULTAN ABDÜLMECİD'İN HANIMI SERVETSEZA SULTAN (VEF. : 1878) VE MAHMUD CELALEDDİN PAŞA' NIN EŞİ OLAN KIZI CEMİLE SULTAN'A (VEF. : 1913) AİTTİR.

SULTAN ABDÜLMECİDİN TÜRBESİ EN SON ALARAK TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE BAĞLI MİLLİ SARAYLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞI'NCA RESTORE EDİLMİŞTİR.

Sultan Abdülmecid Türbesi içerisindeki bu özensiz tanıtım yazısına rastlayınca hem şaşırdık, hem de üzüldük.

Türbede "meftun"un ne işi olduğuna bir türlü anlam veremedik.

Ecdat (ecdâd) kelimesinin yazılışındaki tuhaflık, *madalyon* kelimesinin "madolyon" şeklinde yazılması, dikkat çeken diğer küçük hatalar. Yazmaya lüzum görmüyoruz ama dahası da var.

Diliyoruz, virgül kullanmakta pek cimri davranılmış, bol hatalı bu yazı, zaman kaybetmeden değiştirilir.

Zaman Terazisi

Müzeyyen Şahin

Unutulmaya
yüz
tutan
bazı
zanaatlar
günümüzü
renklendirirken,
hepimizin
o burnunun
ucundaki
tanıdık
sızıyı
harekete
geçireceğini
düşünüyorum.

Zaman terazisi bir denge tutturmak için kıyaslama yapılacak en doğru terazidir. Kıyasla, tamamen bağlı kalma, değiştir, geliştir.

Dünde kaldılar diye ağlar tozlu kitaplar. Kütüphanelerimizin vazgeçilmez çeyizleri, elimizin altında öylece bize bakarlar. Bizse hep gelip geçerken yanlarından o güzelim kitaplara sahip olmanın gururunu taşıyoruz. Bizler çok donanımlı zanaat sahibi bir milletin torunlarıyız. İlme sıkı sıkıya bağlı ama geçmişe uzak durmadan; geçmişteki değerlerimizden mayalanmış bir hamurla yoğurmalyız çocukları. Zaman sigara kâğıdı gibi inceldi çünkü... Çünkü zamanın terazisinde geçmişin yoğun ve birikimli kefi ağır iken; içimizdeki boşluklarla doldurduğumuz terazi kefi hep hafif mi kalacak? Buna bir çözüm bulmalı; acilen teraziyi dengelemeli...

Ecdadımızdan bize kalan onca güzel değer hep kapalı kapılar altında kilitli kendini beklemekte.

Ve biz her yeni günde buruşuk ellerini bize açmaktan asla vazgeçmeyen bir büyüğümüzü kaybettiğimizde anıyoruz geçmiş. Geçmişin küllerini karıştırmadan üzerine birkaç kürek toprak atarak kapatıyoruz bu yaralayıcı darbeyi. Sevmeyi seilmeyi biliyoruz ama bir türlü o ilk adımı atamıyoruz. Geçmişin sağlam köprüsü temeline oturarak geleceğimizi garantilemek önemli bir ilk adım olmalı. Gaz lambası ışığı altında Arapça, Farsça ve Osmanlıca hikâyeler ile büyüyen bir çocuk olarak elektriğin göz alıcı ışığının kıymetini hep bilmişimdir.

Unutulmaya yüz tutan bazı zanaatlar günümüzü renklendirirken, hepimizin o burnunun ucundaki tanıdık sızıyı harekete geçireceğini düşünüyorum. Çoğumuzun duymuşluğu vardır diye düşünerek hatırlatmak istiyorum.

Şifa Tasları: Çok yaygın olmasa da kulla-

nılan özel tasarımlı taslardı. Birinin dış yüzeyinde ağız kenarları boyunca çepeçevre ve Arapça olarak, güzel bir nesih yazısıyla, *Allah'ın izniyle bu kutsal tasta akrep sokması, köpek ısırması ve yılan sokması hallerinde doğum sırasında yararlanacağı yazılmıştır.* Bununun iç kısmında ayetler; Esmâ'ül Hüsna'dan El-Ferd, El Cabbar, Eş Şehid, Es-Sabit, Ez-Zahir, El-Habir, Ez-Zeki adlarının simgeleri ile kimi tılsımlar, köpek ve yılan resimleri bulunmaktadır. Bu taslar çok değişik konular içermekte ve halk arasında özenle kullanılmakta idi.

Fenerci Esnafı: Eski İstanbul'da sokaklar karanlıktı. İnsanlar mutlaka ellerine bir fener taşıma ihtiyacı duyarlardı. Bu nedenle fenercilikle uğraşan birkaç dükkân vardı. Esnaflar ve zanaat sahipleri hep bir arada durur birbirlerini desteklerdi. Beyazıt'taki fener yapımcıları Tiryakiler Çarşısı'nın karşı tarafında Süleymaniye Camisi avlu duvarı önüne boydan boya sıralanmış, önleri ahşap revaklı kırk kadar dükkânda 20. asrın ilk yıllarına dek faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Muşambaları dâhil fenerlerin üretimi, satımı, onarımları burada yapılırdı. Bu dükkânlar da divit de yapılıp satılırdı. Son-

ra bu dükkânlar yıkıldı. Köşklü denilen yangın habercileri bulunurdu. Ellerinde fenerlerle dört bir yana haber verirdi. 1908'e kadar Beyazıt Kulesi'nde 20, Galata Kulesi'nde 18, İcadiye'de 3, Üsküdar Karakolu'nda 6 ve Eyüp'te 5 köşklü bulunuyordu. Başlarına çavuş, diğerlerine nefer denilirdi. Sıfır kalıp fes veya miğfer, kırmızı ceket, şalvar veya pantolon giyerlerdi. Tiz ve uzun bir sesle yangın yerini bekçilere bekçiler de halka duyururdu. İtfaiye örgütü düzenlenince ve telefon kullanılmaya başlayınca köşkküler ortadan kalktı.

Müzikte Ölçü

Polat Karayel

Kelime anlamına sözlüklerden bakacak olursak eğer “Belirlenmiş Boyut” yazısı gözümüze çarpar. Farklı bilim dallarında da farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin edebiyat alanındaki anlamı, şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk olmasıdır. Müzikteki anlamı ise sesli ve sessiz sürelerin ya da vuruşların gruplar halinde organize edilmesidir. Farklı bilim dallarından ziyade ben daha çok müzikteki ölçü işaretleri ve ölçü türlerinden bahsedeceğim.

Ölçü işaretleri ; 14. yüzyıl itibariyle bir eserin notasyonunun başına, o eserin ölçü organizasyonunun belirlenmesi için bazı semboller, sayılar konulmuştur. Bu işaretler günümüzde genel olarak üst üste yazılan iki sayıdan oluşmaktadır. Fakat öncelikle Sol, Fa ya da Do anahtarı, ardından ise eserin tonunun belirlenmesi için donanım işaretleri portenin başında yer alır. Ölçü sayısı ise bunlardan sonra yazılır. Ölçü sayısında üstteki sayı

bir ölçüde kaç vuruşun yer aldığını, alttaki sayı ise vuruşlardaki nota değerlerini gösterir.

Kısaca ölçü türlerinden de bahsetmek gerekirse, bu türler 3'e ayrılmaktadır. Basit Ölçüler, bileşik Ölçüler ve aksak Ölçüler olarak adlandırılır.

Basit ölçüler, 2 eşit süre değerine bölünebilen ölçü sayılarıdır. Bileşik ölçüler, 3 eşit süre değerine bölünebilen ölçü sayılarıdır.

Aksak ölçüler ise Basit ve Bileşik ölçü birim değerlerinden biraz daha farklıdır. Akdeniz, Ortadoğu ve Balkan uluslarına özgü usullerdir. Klasik Batı Müziği'ndeki ölçü türleri, Türk Sanat Müziği'nde usûl olarak adlandırılır. Örneğin; Nim Sofyan usûlü, Türk Aksağı usûlü... vb. gibi..

Arkadaşımız Birnaz Çelik'in “Osmanlı Kıyafetleri” çalışması

Onlar Ne Demişler?

Ölçü

Sevdiğin müddetçe
ve sevebildiğin kadar,
sevdiğine her şeyini verdiği müddetçe
ve verebildiğin kadar gençsin.

Nazım Hikmet Ran - 1947

Demek ki gerçekte yalnızca birbirleriyle savaşmakla kalmayıp, bundan daha kötüsünü de yapan, genelde birbirlerine, her biri kendi yerinde kalmak koşuluyla, ne kadar istenmeye değer oldukları konusunda güvence vermenin dışında, birbirleriyle tek kelime konuşmaksızın yan yana var olabilen iki ayrı ruhsal tutumun varlığı söz konusudur. Bunlardan biri, kesin olmakla yetinir ve olgulara dayanır; öteki ise bu kadarıyla yetinecek yerde bakışlarını hep bütüne çevirir ve bilgilerini sonrasız ve büyük diye adlandırılan doğrulardan türetir. Biri başarı, ötekisi ise yaygınlık ve saygınlık kazanır. Bu bağlamda bir karamsarın bunlardan birinin sonuçlarının değersiz, ötekininkinin ise doğruluktan uzak olduğunu söyleyebileceği de açıktır. Çünkü Mahşer Günü gelip de insanların eserleri ölçüye ve tartıya vurulduğunda, asit formik üzerine yazılmış üç makale, isterse üç değil otuz olsun, neye yarar! Öte yandan, insan Mahşer Gününe kadar asit formikten nerelere varılabileceğini bilmiyorsa eğer, Mahşer Günü hakkında ne biliyor sayılır?

Robert Musil, Niteliksiz Adam

Acımak... Ben insan ruhlarındaki derinliğin ancak onunla ölçülebileceğine kaniim. Evet dibi görünmeyen kuyulara atılan taş nasıl çıkardığı sesle onların derinliğini gösterirse, başkalarının eleme de bizim yüreklerimize düştüğü zaman çıkardığı sesle bize kendimizi insanlığımızın derecesini öğretir...

Reşat Nuri Güntekin - Acımak

Bir düşünce ne kadar sınırlı ve dar ise, bizim için o ölçüde önemli ve güçlüdür; tıpkı insanın dar bir ayak kabıyı ayağına tam olarak uyan bir ayakkabıdan daha iyi hissetmesi gibi.

Witold Gombrowicz, Ferdydurke

İnsanın değeri ne ile ölçülür, bilir misin? Aradığı şeyle! İnsan neyi ararsa ona layıktır.

Mevlânâ Celaleddin

Ölçüsünü bilen bir insan helak olmaz.

Muhyiddin İbn Arabî

Güneşi hîç kimsene satmış degül
Arşuna ölçüp hisâb itmiş degül

Âşık Paşa - Garibnâme

Kendilerini ölçü olarak alan bu takımın insanları, her çağda sanatı ölü kurallara bağlamak istemişlerdir. Oysa sanat hiçbir kuralın kölesi olamaz, herkese ve özellikle halka açıktır.

Melih Cevdet Anday - Gizli Emir

Görünüşte her türlü gerçeğin kesin ölçüsü olan hatırlama gücümüz, aslında gerçeğin düşmanıdır. Çünkü bir insan, kendi hayatını anlatmaya başlamadan önce, kendi içerisinde, olup bitenleri yeniden canlandıracak yerde yaratmaya çalışan bir organ işe karışır; hafızamız, daha işin başında, şiir yazma ve yaratmayla ilgili her türlü görevi kendi üzerine almıştır.

Stefan Zweig

Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar

Belki de, diyordum kendi kendime, güzel bir metnin değerinin kesin ölçütü, o metni yazarken alınan zevk değildir; zevk, belki genellikle fazladan eklenen, ama yokluğu metnin değerini düşürmeyen, tamamlayıcı bir durumdur sadece. Belki de kimi şaheserler esneyerek yazılmıştır.

Marcel Proust

Kayıp Zamanın İzinde

Doğan kız evlat, babasını korkutmuyordu; çünkü evlenme yaşı da, çeyiz de ölçüyü aşmıyordu.

Dante Alighieri - İlahi Komedyâ

Cesaretin ölçüsü, kişinin gelişmişliğine bağlıdır.

Erich Fromm

Barışın Tekniği ve Stratejisi

Görelilik kuramında biricik bir mutlak zaman yoktur, bunun yerine herkesin, nerede olduğuna ve nasıl devindiğine bağlı olarak işleyen kendi özel zaman ölçüsü vardır.

Stephen W. Hawking

Zamanın Kısa Tarihi

Usta semer yapmadan önce, eşeğin ölçüsünün nasıl alındığını anlattı. "Ahırda almayacaksın, dışarıya çıkaracaksın eşeği, bir de önden alacaksın ölçüsünü, arkasından yanaşırsan, ölçüyü kaçırır, çifte atar" dedi.

Üstün Dökmen - Ladesçi

Halka, hoşnutsuzluklarıyla kızgınlıklarını, ölçüyü kaçırıp işi arsızlığa dökmekten açığa vurma özgürlüğünü tanımak güvenilir yollardan biridir. Öfkesini içine atan, yarası için için kanayan kimse onulmaz çibanlar, irinli kabarlar dökmek tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Francis Bacon - Denemeler

Seçme kavramının bizatihi kendisi, kendi içinde totaliterdir. Zeka, güzellik, adalet, sevgi, özgürlük gibi şeyler ölçülemez ve kıyaslanamaz. Onlar ancak, tanımlanmadıkları ve standartlaştırılmadıkları ölçüde var olabilirler. Bunların tanımını yapma girişimi bile, kavramın ihlal edilmesidir. Bir kez tanımlandıktan sonra, zekâ donuklaşır, güzellik esinleyici olmaktan çıkar, sevgi tüketilmiş olur, adaletin doğrulanması gerekir, özgürlük ise tanımlanmış biçiminin dışında var olmaktan çıkıverir.

Gündüz Vassaf - Cehenneme Övgü

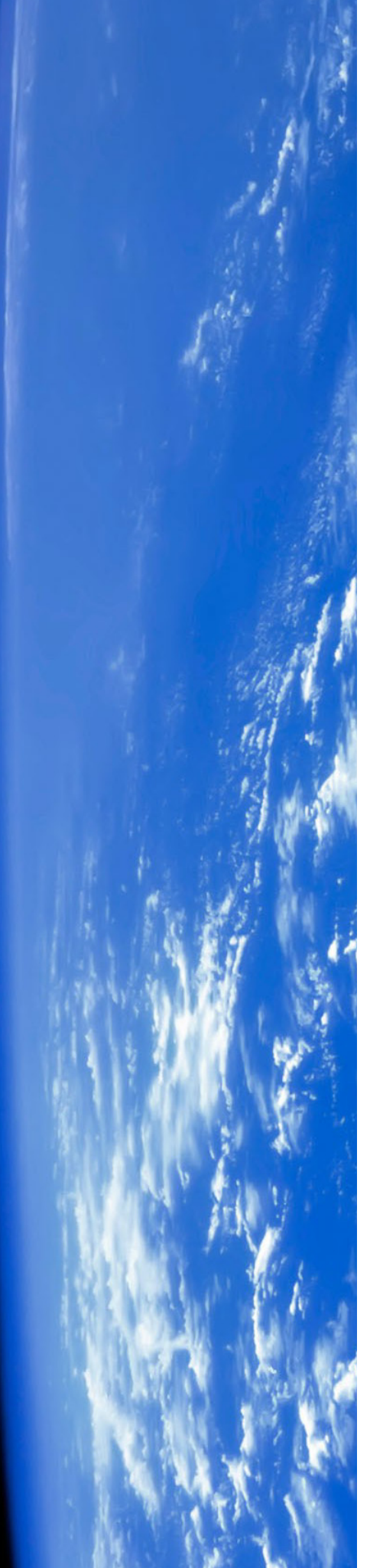
Ölçü yabancıdır bize, kabul edelim bunu; heyecanımız, sonsuzluğun, ölçsüzlüğün heyecanıdır. Tıpkı soluk soluğa, dört nala, ateş püskürerek ileriye koşan atın süvarisi gibi, bırakalım dizginleri sonsuza doğru; biz modern insanlar, biz yarı barbarlar... Erişelim, kutsal, sonsuz mutluluğumuza, en fazla tehlikede olduğumuz yere.

Friedrich Nietzsche

İyinin ve Kötünün Ötesinde

On sekizinci yüzyıldan beri diğer birçok alanda ölçülemeyecek kadar büyük bir gelişme gösterdiyse de, merkezi bir önem taşıyan şu basit soru açısından, insan toplumlarındaki apaçık ortadan olan adaletsizliği ve eşitsizliği hangi ahlak doğrulayabilir, sorusu açısından bir arpa boyu bile yol almış değiliz. Bunun başlıca nedeni işlemiş olduğumuz şu büyük günah, yani aşırılıklar karşısında ortalama değerleri benimsemenin eski anlamını yitirmiş olmamızdır, yani bilgece ve dürüst bir ölçülülüğü yitirmemizdedir. Bireysellik duygumuz arttıkça, bu sözcüğün içeriğini eğip büktük ve sözcük günümüzdeki modern anlamını alıncaya kadar da onu bozduk. Yunanlıların, Troyalılara sundukları hediye gibi, ödememiz gereken gizli bir bedeldir bu, yirminci yüzyılın bireysellik bilinci ve saplantısı için doğa tarafından konulmuş, ödenmesi gereken bir bedel. Bir canlı türü yaşamsal mekânını bir yandan saçma bir aşırılığa kadar doldurup bir yandan da aşırılığı, ölçsüzlüğü, orta değerlerden uzaklaşmayı yüceltemez. Aşırılık başarıyla eşanlamlı tutulduğunda, bir toplumun yıkımı kaçınılmaz olur...

John Fowles - Yaratık

*Gelecek sayımızda
Sır
tarlasında buluşalım*